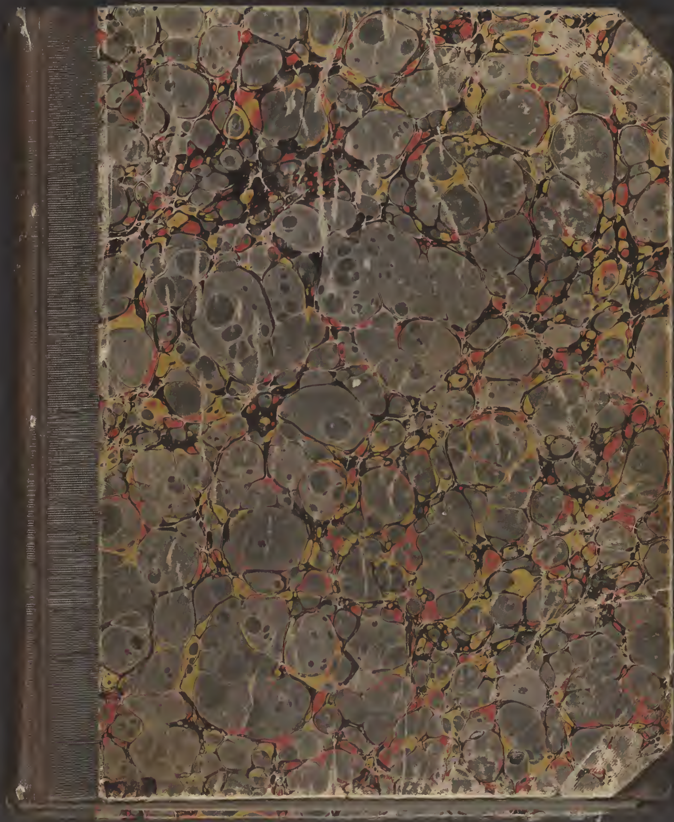

Kjøbenhavns Selsk. Skrifter V. og VII

Anden Afhandling

Om den

Modstand *Reformationen* i Island

har haft fra 1548 til 1551.

Meddeelt

af

Ludvig Harboe.

Det har fra gammel Tiid af været een af den Romersk Catholske Kirkes Hoved-Maximer, at samme, naar den ikke med List og Underfundighed kunde opnaae sit Maal, med aabenbare Magt og Undertrykkelser har søgt at tvinge og forfølge dem, hvilke ey strax ville falde den til Fode, og med en blind Lydighed underkaste sig dens Villie. Især har de, som have affondret sig fra deres vildfarende Lærdomme, maatt erfare denne haarde Skiæbne, hvilket med mange Vidnesbyrd kunde stadfæstes, saafremt det var mit Oyemerke, og samme Materie ikke tilforn af vores Theologis særdeles den store Gerhardo i hans Confessione Catholica var bleven afhandlet. Hvorledes man den Tiid, da Reformationens Lys begyndte at frembryde af det fæleste Mørk, har betient sig af samme Middel, er blant andre af den berømte E. S. Cyprian in Belehrung des Pabstthums p. 816-833. udførlig bleven viist. Det fattedes ikke heller paa saadanne Personer her i Dannemark og Norge, hvis Onske og Attraae det var, med Magt at dempe den Evangeliske Sandhed, da den som et spæt Korn begynd-

te at fremspiire, saafremt ikke de viise Regentere, GUd begavede disse Lande med, ved deres christelige Omsorg i Tide havde giort disse deres voldsomme Anslag til intet.

Men ingen langvarigere Modstand er nogenstæds i disse Nordiske Lande skeet end i Island, som af det efterfølgende vil erfares. Biskop Jon Arasen havde hidindtil ligget som et rivende Dyr i sin Hule, og luret paa en beqvem Leylighed, at udføre det Forsæt hand havde, igien at udrydde og kuldkaste det, som allerede var begyndt med Reformationen. At hand ikke tilforn aabenbare havde tordt lade sig merke dermed, skeede aldeeles mod hans Villie, thi den Anseelse Hr. Gisser Einersen havde i sit Stift, stod ham i Veyen, at hand ikke der kunde vente sig nogen aabenbare Medhold, saa længe hand levede; Men da denne brave Mand tillukte sine Oyen, saa viiste det sig, hvad for en Ondskabs Aand der var skiult hos ham, og at hand, for at faae sin Villie fremmet, var i Stand til, at begaae de groveste Excesser, stridende mod den sande Religion, imod Kongelige Anordninger og Befalninger, og en god Borgeres Pligter.

Man vil derfor i denne Afhandling finde lidet, der kand kaldes behageligt, efterdi Scenen begyndes med Modstand, og sluttes med Mord, hvorfor jeg havde ønsket, at jeg i det mindste kunde have været kortere i saa sørgelig en Materie, men da jeg maa i agttage det, som en Historico tilkommer, nemlig melde, hvad som passeret er, saa er det ufornøden, at anføre nogen Undskyldning. Imidlertiid vil og heraf det bekiendte Ordsprog stadfæstes: Malum consilium consultori pessimum, og kunde Biskop Jon Arasens Exempel ligeledes tiene til et Supplement, saa fremt nogen ville anføre Exempler om de Catholske Bisper, som en lærd Mand har giort det om Paverne, at de Krige, de have ført, gierne ere udfalden til deres egen Skade. S. Unsch. Nachr. 1706. p. 741. sq.

§. 1.

Saa snart Biskop Jon Arasen havde hørt, at Hr. Gisser Einersen var bortkaldet af GUd, giorde hand sig rede med en Deel Folk, hvilke

hvilke deels skulle være ham til Beskiermelse, deels og indjage andre en Skrek, at besøge Skalholts-Stift, for der at indrette alt efter sit Hoved, og siges, at hand dertil endnu mere skal være bleven opmuntret ved et Brev hand samme Tiid havde faaet fra Paven, af den Indhold, hand maatte jo tilsee, at den papistiske Religion ey maatte lide nogen Skaar og Skade ved Reformationen i Island. Hand begav sig altsaa først ind i den Østre Deel af Landet, og søgte, hvor hand kom, at overtale Almuen, ey at tage imod den saa kaldede ny Lærdom, der var kommen Udenlands fra, men at blive ved den gamle. Hand anordnede derfor atter papistiske Ceremonier paa de Stæder, hvor de vare afskaffede, hand firmede Børn, saa og bandsatte dem, der ey ville være ham lydige. Som hand nu ved denne sin Omreise i Skalholts-Stift fandt en deel Tilhængere, der glædde sig over, at hand ville beskierme dem i deres Vildfarelser, saa gik hand videre, og lod et Brev udgaae, hvori hand lovede, at hielpe Skalholts-Stift i det hand kunde. Vel ville hand endnu ikke gaae aabenbare til Verks, og tilbyder hand ikkun sin Bistand i de biskopelige Embedes Forretninger, melder og derhos, at hand ey ville befatte sig med Bispe-Stolens Oeconomie, men uden Tvill ville hand derved først forsøge, hvor stort hans Anhang i Skalholt-Stift maatte blive, thi hans heele Hensigt var, som af det efterfølgende kand sees, at bemægtige sig begge Deele, at faae sin Søn Biörn Jonsen der introduceret, og som Eenevolds Herre allene at skalte i alle Stykker. Forommeldte Brev har jeg funden en Copie af i Holum Stifts-Kiste, og lyder det saaledes:

Wier Jon med Guds nad Byskup â Holum giórum godum mónnum kunnungt med þessu voru opnu brefui, ad epter vorre skylldu vilium vier styrkia heilaga Skalholts Kyrkiu med aull god rad og tillaugur, sem vær kunnum, og meygum best til gagns og goda kyrkunum og Byskupdæmenu ad Lógum gióra, þad som kristiligum kiennemónnum sem godan og gamlan Sidvana og kristiligan kiennemanskap vilia hallda, og þeir þykiast worra rada medþurffa (syneft gagnlegt) Epter þui wor hoygbornasta Herra Kongsens Insigludu opnu Brefui, sem Hans Majestat hefur utgiefid og

 innsendt

innsendt i Landid osſ og worum kiennemónnum til ſtyrkingar, ad wier skulldum þvi betur hallda ſagdar Sidueniur ſem halldiſt hafa i Noregi og Islandi meyr enn V^c ara vmlidin. Suo og var osſ giefid i woru Byskups wygslu af Legata walldi heilagrar Romakyrkiu fullmakt yfer aullu Islandi ad diſpenſera vm allar Cauſas papales &c. Bioduſt wær til ad gióra Byskupslegtt Embætti i Skalholts Byskupsdæmi, þad wær meigum widkomaſt og goder menn vilia osſ vmbidia, enn med waulld og Laga skikun Skalholts Kyrkiu vegna vilium wær ecke hafa, utan þad ſem worri skylldu heyrer og ber ad gióra, og beſtu Mónnum Landſins verdur ſamþyckiligtt, ad naudſynligaſt ſie Guds Chriſtni til Styrkingar. Til audſyningar hiervm ſetium wier wort Inſigli, fyrer þetta Brief er skrifud var i Kalmanstungu Laugardaginn næſtan fyrer Feſtum Johannis Baptiſtæ (*) Anno Domini MDXL octauo.

i. e.

Vi Jon med Gllds Naade Biſkop paa Holum giøre gode Mænd med dette vort aabne Brev vitterligt, at Vi efter vor Skyldighed ville ſtyrke den hellige Skalholts-Kirke med alle gode Raad og Hielp i alt det, ſom Vi efter Loven beſt kand, og maae giøre Kirkerne og Biſpedømmet til Gavn og Gode, og i det, ſom chriſtelige Præſter kand ſynes gavnligt at være, hvilke ville holde den gode og gamle Sædvane og den chriſtelige Præſte-Stand ved Magt, og hvorudi de agte at behøve Vores Raad, efter Vor Høybaarenſte Herre Konges aabne Brev under hans Sigill, hvilket Hans Majeſtæt har udgivet og indſendt i Landet, os og vore Præſter til Forſvar, paa det Vi des bedre kunde holde forberørte Sædvaner ved Magt, ſom har vedvaret i Norge og Island længere end 500 Aar. Saa blev

(*) I den Copie-Boq, ſom dette Brev er udſkreven af, findes det Datum Løverdagen for Feſtum Johannis Holenſis Epiſcopi, men det maae være forſkreven, thi Feſt. Joh. Hol. ſom indfalder in Medio April. var Jon Araſen paa Holum, og ikke ved Kalmanſtunge i Borgefiord, men hand kom der i Junio, da hand reiſte til Althinget; Ellers kand dette Document anſees ſom et Præludium til alle de følgende Tragoedier, og maae hand uden Tvivl have ſkikket det til Althinget for at præparere Gemytterne førend hand ſelv kom der, det havde og den Virkning ſom hand ſøgte, thi ſaa ſnart hand indfandt ſig, blev hand af de fleeſte udvaldt til at være Adminiſtrator over Skalholts Stift.

blev Os og i Vor Bispe-Vielse ved den hellige Romerske Kirkes Legati Myndighed den Fuldmagt given, i alle Causis papalibus at dispensere over heele Island &c. Derfor tilbyde Vi Os, at forrette det biskopelige Embede i Skalholts Bispedømme, saa viit Vi kand af Sted komme, og gode Mænd ville bede Os om. Men hvad Skalholts Kirke angaaer, saa ville Vi ikke befatte Os med dens Administration i oeconomiske og politiske Sager, uden saa viit Vor Skyldighed det udkræver, og Os bør at giøre, og Landets beste Mænd ville samtykke udi, at det kand være nødvendig til den Christen Kirkes Forsvar. Til Beviis herpaa sette Vi Vort Signet for dette Brev, som var skreven i Kalmanstunge Løverdagen næst for Johannis Baptistæ Anno D. 1548.

§ 2.

Medens Biskop Jon Arasen saaledes fremfoer i Skalholts Stift, og søgte, at faae alt fremmet efter sin Villie, forsamlede Præsteskabet og Almuen af bemeldte Stift sig paa Skalholts Bispe-Gaard, for at udvælge een, som de allerunderdanigst kunde foreslaae Hans Majestæt i den afdøde Hr. Gisser Einersens Sted. De kunde i lang Tiid ikke vorde eenige i Vallet, thi en Deel stod endnu fast derpaa, at en Catholsk Præst skulle udvælges, og den Lutherske Religion afskaffes, disse udvaldte og Hr. Sigurder Abbed i Tyckebay-Kloster. Men Hr. Gisle Jonssen, der var den samme, som Biskop Jon Arasen siden bandsatte, var saa behiertet, at hand offentlig protesterede derimod, og paastod, at hand ey vilde kiende nogen for Biskop, som ey aflagde Bispe-Hue og Bispe-Stav, hvilke de Catholske Bisper havde baaret, og ved sin Anseelse udvirkede hand det, at endelig Hr. Morten Einersen af en Deel blev udvaldt, endskiønt hand meget ugierne modtog denne Værdighed, og som med Magt maatte tvinges til, efter de Tiders Sædvane at sette sig paa en Stoel, Bisperne pleyede at sidde paa.

Bemældte Hr. Morten Einersen (*) var fød paa Stadestad, et Præste-Kald i Skalholts Stift, hvor hans Fader Hr. Einer betiente

(*) Jo. Meursius i Hist. Dan. ed. Florent. 1746. P. III. L. 8. p. 980. nævner ham urigtig Martinum Ennoium, hvilken Feyl og den s. Et. R. Gram i en tilføyet Note har observeret.

tiente det Præstelige Embede. (*) Denne var tillig betænkt paa, at holde sin Søn til Studeringer, og at hand des bedre derudi kunde forfremmes, sendte hand ham, da hand ikke var ældre end 9 Aar, til Engeland, hvor hand ligeledes blev i 9 Aar, og derpaa kom igien tilbage til sit Fæderne-Land. Dog maae hand den Tiid ikke have funden megen Smag i at studere, thi hand blev strax derpaa Kiøbmand i Grindevig, og drev denne Handel i to Aar. Da hand var 20 Aar gammel, kom hand til Biskop Ögmund for at male Choret i Dom-Kirken, hvilken Videnskab hand i Engeland særdeles havde lagt sig efter. Siden blev hand viet til Præst, og succederede sin Fader i Stadestad. Jeg finder hans Navn iblant de Præster, hvilke 1540. samtykte, at Hr. Gisser Einersen skulle være deres Biskop, og 1542. erklærede sig, at ville antage Kirke-Ordinantzen. Stephanius nævner ham L. I. Hist. Dan. ad Annum 1551. Virum pietate, eruditione & sapientia præstantissimum, ac sincerioris religionis assertorem constantissimum. Udi de Islandske Skrifter, som ere ved Haanden, beskrives hand som en sagtmodig og derhos eenfoldig Mand.

Efterat hand var udvaldt til Biskop, begav hand sig i samme Aar 1548. (og ikke 1547. som Hr. Ar. Hvitfeld udi sin Krønike p. 1542. og Hr. Arngrim Jonssen in Crymogæa L. III. p. 146. og brevi Commentario de Islandia p. 64. B. foregiver) til Kiøbenhavn, for at søge allernaadigst Confirmation paa den Udvælgelses Act, hvorved hand var foreslaaet til at være Biskop i Skalholts Stift.

§. 3.

I det samme Aar, Hr. Morten Einersen udgik fra Island, blev og Biskop Jon Arasen udfordret, at møde for Kongen, og at forsvare sin Opførsel, thi Hans Majestæt havde faaet vis Efterretning, hvorledes hand i sit Stift tog af Stæd, og med al Magt søgte at understytte og vedligeholde den R. Catholske Kirkes Vildfarelser. At hand maatte have desmindre Aarsag at undskylde sig, blev ham tillige

(*) Denne Hr. Einer var i sin Tiid anseet for een af de beste Poeter i Island, og staaer hans Navn først anført udi et kort Poema Biskop Jon Arasen har forfattet over de lykkeligste Poeter, som vare i hans Tiid.

tillige et sikkert Leide tilskikket, at hand frie og ubehindret maatte komme og reise tilbage igien (*). Men efterdi Kongen af det, som tilforn var foregaaet, kiendte hans stive Sind, og derfor frygtede, at hand vilde sidde denne hans Majestæts Befaling overhørig, saa sendte hand og en Ordre til alle sine Undersaatter paa Island, at hvis Biskop Jon Arasen ey ville adlyde Kongens Bud, de ey i nogen Maade skulle være ham behielpelig, eller føye ham i de Anstalter, som hand giorde, saafremt de ikke derfor ville ansees med haard Straf, hvilket efterfølgende Konge-Brev, oversat af det Islandske, nærmere forklarer:

Vi Christian med GUDS Naade, Konge til Dannemark og Norge &c. hilse Eder alle Vores Undersaatter, Geistlige og Verdslige, som bygge og boe paa alt vort Land Island evindelig med Guds og Vor Naade. Vider, at Vi have med Sandhed spurt, at Biskop Jon i Hole Bispedømme overfalder Vore Undersaatter der i Landet, brugendes Firminger og andre uhørlige Handeler, som ere uchristelige, imod Guds Evangelium og imod det, Vores Ordinantz lyder om. Ligeledes giør hand Vores Undersaatter Uroe, hvilket Vi i ingen Maade ville taale eller tilstæde, og derfor have Vi tilskrevet Biskop Jon, at hand nu strax i denne Sommer skal komme til Os med Vort Skib, og selv tale med Os og forsvare sig derfor. Og paa det hand ikke skal have Aarsag, at frygte sig, eller være bange for Os, da sende Vi hannem Vort christeligt Leyde-Brev, at hand maae komme frie frels og uskad til Os, og fare igien tilbage til sit Hiem. Derfor bede Vi Eder alle, og strengelig befale, at saafremt hand ey vil komme, og saaledes er Vor Skrivelse overhørig, I da ikke ere fornævnde Biskop Jon hørige, ey heller følger ham, eller i nogen Maade giøre ham Bistand. Men saa fremt nogen understaaer sig herimod at giøre, og det vorder ham overbeviist, at hand derudi skyldig findes, da skal hand derfor straffes, og være forviist af Landet, thi lader Os i ingen Maade spørge, at

I be-

(*) De Islandske Annalister ere i de Aar 1548 og 1549. i deres Beretninger meget foranderlige, hvorfor jeg saavel her som siden nødes til at vige fra dem, efterdi tilforladelige Documenter give vissere Efterretning. At og det samme hos de Aar 1539. 1540. og 1542. er at observere, meldes i danske Magazins 35de Hefte. p. 345.

I beviise ham Bistand, Under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Coldinghuus, Anno 1548.

Under vort Signet.

CHRISTIAN.

Det Kongen havde ventet, skeede og, nemlig at Biskop Jon Arasen agtede den ham givne Befalning mindre end intet, og at hand nu som før blev ved sit Forsæt, med Gienstridighed at forsøge det Yderste. Jeg finder ikke engang, at hand, som i Aaret 1542. skriftlig har undskyldt sig, eller sendt nogen anden i sin Sted, for at sette Sminke paa hans Adfærd og Udeblivelse. Vel er jeg kommen efter, at en Abbed ved Navn Sæmund Haldorssen i dette Aar 1548. efter Bispens Tilskyndelse er reist til Kiøbenhavn, men enten det har været for at undskylde ham, eller for at søge den vacante Skalholts Bispe-Stoel eller af andre Aarsager, det er mig ubekiendt. (*) Vi skulle langt mere nu strax faae at høre, med hvilken blind Nidkierhed og Dumdristighed hand i dette Aar 1548 har handlet tvert mod den udstædde Kongelige Ordre.

§. 4.

Fra Althinget reiste Biskop Arasen hiem til Holum for at samle flere Folk; Da hand nu havde faaet 100. andre sige 200 Mand sammen (**) begav hand sig med dem lige til Skalholt, i det Øyemerke,

(*) Jeg har iblant mine Papirer Contenta til en Liig-Prædiken, hvilken D. P. Palladius 1550. har holden over denne Sigismundus Heliodori, hvorudi dette berettes, at hand for 2 Aar siden var kommen til Kiøbenhavn, dertil overtalt af B. Jon Arasen, og at hand mod sit Endeligt var bleven omvendt. Hans Ord ere disse: Post gratiarum actionem pro beneficio erga hospitem, subjungenda Viri commendatio, quod cum fuerit ab aliis seductus, & difficulter voluerit in primis converti, nunc tamen in extremis optime crediderit. In Causa suæ salutis est commendabilis. Deinde in vita quoqve, quod testimonium ei dare nos possimus bona conscientia, & quod cruci subjectus fuerit *hoc biennio*, quoque ut Simeon abiit, imo ut Bernhardus, qvi dixit: Perdite vixi, & tum in extremis conversus dedit gloriam Deo pia confessione. Sic non frustra venit huc ex Islandia, tametsi aliud propositum habuit, inprimis *persuasus ad hoc ab impio Episcopo* - - hic senex semper in ore habuit ex Psalm. 71. Ne projicias me in tempore senectutis.

(**) A. Hvitfeld i sin Krønike ad An. 1548. p. 1542. forøger Tallet til 300, og anfører under samme Aar det, som siden skede 1550. nemlig, at Bisp Gisser Einersens Legeme blev opgraven. etc. J. Messenius Scond. Illustr. T. V. p. 102. følger Hvitfeld herudi efter.

mærke, at giøre sig Mester af bemeldte Bispe-Stoel, og at indsette sin Søn Biörn Jonssen, der var Præst paa Melstad, som Biskop, eller som sin Fuldmægtig, sammesteds, for at holde det gamle ved lige, og des mere at styrke sig mod dem, der ville giøre ham nogen Modstand i hans Foretagende. (*) Den, hvilken Hr. Morten Einersen ved sin Bortreise fra Landet havde beskikket til Raads-Mand eller Opsyns-Mand paa Skalholts Bispe-Gaard, Hr. Jon Biarnesen, erfoer, at Biskop Jon Arasen havde samlet en Deel Folk, og sendte derfor paa alle Kanter sine Speydere ud, for at erfare, hvor hand agtede sig hen; Da hand nu fik den Efterretning, at hans Agt stod til Skalholt, samlede hand strax 300 Mænd af Præster og Bønder, og føyede alle muelige Anstalter, med bevæbnet Magt at møde ham, saafremt hand ville understaae sig at overfalde dennem, og gik Hr. Morten Einersens Broder, Peder Einersen saa og Dade Gudmundsen ham trolig herudi til Haande. Slig Modværn havde Biskop Jon ikke ventet, hvorfor hand og standsede sit Tog nogle Dage, for at overlegge, hvad hand skulle begynde. Efter 5 Dages Forløb, i hvilken Tiid de som vare paa Bispe-Gaarden giorde en Skandse, og lode 100 Mand Nat og Dag staae paa Vagt, sendte Jon Arasen en Præst ved Navn Erik Grimsen til dem, og lod dem forkynde, at hand ville sette dem allesammen i Band, saafremt de ikke ville opgive Bispe-Stolen for ham, og underkaste sig det, som hand befalede. Men den Tiid var nu forløben, da man skælvede for sligt et fulmen brutum mere end for den formidabelste Krigs-Magt, derfor lode de som vare paa Bispe-Gaarden ikke Modet falde, men gave det mandige Svar tilbage, at **Buer, Flinte, og Spyd vare tilrede, for dermed at ødelegge ham og hans Mænd, saa fremt de ville understaae sig, at komme nærmere.** Bispen blev over dette uventede Svar heel tavs, og i sit Ansigt saa rød som Blod, des u-agtet ville hand dog fuldføre sit Forsæt, og befol alle sine Mænd, at tage deres Vaaben, og at giøre et Anfald. Men da de kom nærmere, og de der vare paa Gaarden begyndte at skyde paa dem, saa hand erfoer, det var ikke blotte Truseler, de

 havde

(*) Hr. Jon Eigelsen giver i Continuationen af Hungervaka temmelig udførlig Beretning om denne Sag.

havde giort, men at og Hiertet sad paa det rette Sted, torde hand ey vove sig videre, og forlod efter 5 Dage Bispe-Gaarden igien. Alt det hand udrettede paa dette Tog, var, at nogle Heste bleve røvede, og en Kone af hans Mænd voldtagen, og saaledes vandrede hand for denne Gang igien tilbage til Holum. Dog det varede ikke længe, at hand kunde blive stille siddendes, men hand var snart igien betænkt paa ny Uroligheder. Mod Mickels Dag i forbemeldte Aar 1548. giorde hand sig atter færdig til Striid, for at undertrykke en Hovet-Fiende i Skalholts Stift, mod hvilken hand bar et uforsonligt Had. Denne var ovenanførte Dade Gudmandsen, en Bonde, der boede paa Snoxdal, og desuden eyede 2 andre Gaarde Saudefell og Hvam, saa hand til sin Tiid var een af de meest anseeligste Mænd i Landet. Denne Mand havde Hr. Morten Einersens Syster til Egte, (og havde Bisk op Morten ikke hans Daatter, som Hvitfeld l. c. p. 1542. mælder, og efter ham Stephanius in Hist. Dan. L. I. ad An. 1551.) men derhos havde hand fort et uteerligt Levnet med een af sin nær Slegt Ingvelder Arne Datter, og avlet 5 Børn med hende. Dette med mere tog Biskop Jon til prætext, at hand for slig Ugudelighed burde tugte ham. Hand begav sig til den Ende med begge sine Sønner Biörn og Are tillige med en Deel Mandskab paa Reisen, i den Tanke, uformodentlig at overfalde og at fange ham. Men hans Anslag slog ham og denne Gang feyl, thi Dade havde faaet Kundskab om Jon Arasens Forehavende, og da hand ikke var bereed til Modværn, saa salverede hand sig med Flugten. Imidlertid udplyndrede Bispen hans 3 Gaarde, og da hand ikke kunde faae fat paa ham selv, saa holdt hand paa Hvams Gaard et Præste-Mode, hvorudi hand Manddagen efter Mickels Dag 1548. med tiltagne 12 Præster for adskillige Posters Skyld, som Dade skulle have forseet sig i, fældede en Dom over ham, hvoraf jeg finder fornøden her at meddele et Udtog:

Den første Beskyldning var: At hand havde indtrænget sig i Officialis og Provste-Embede, havde bortgivet Præstekald, havde ladet dømme i Egteskabs og andre geistlige Sager, som tilkom Biskop Jon Arasen, efterdi Paven og Kirkens Love havde givet ham Magt dertil, hand og af de fornemste Præster i Skalholts Stift, og

af

af Almuen paa Althinget var bleven udvalt til Administrator over Skalholts Bispe-Domme. For den Sags Skyld dømde de Dade og alle dem som herudi havde været ham behielpelige, at være falden i Pavens Band, og alle hans Gierninger og Domme af ingen Gyldighed at være, de undtagen, som vare skeede efter Biskop Ögmunds Raad.

2) Dade havde begivet sig i Egteskab med Gudrun Einers Datter, endskiønt de med hinanden i 3 og 4 Leed vare beslægtede, og havde levet med hende længer end i 12 Aar, og avlet Børn med hende. Derved vare de begge falden i Band, skyldige at skille sig fra hverandre, at tage Afløsning og at betale i Bøder 40. Merker, hver for sig, hvoraf den halve Deel skulde falde til Kongen, og den anden halve Deel til Bispen. &c:

3) Efterdi hand havde mange Børn med sin nær Slægt Ingvelde Arne Datter, og saavel var bleven paamindt, som hand og havde loved at skille sig ved dette Menniske og denne Synd, men hand 3 Gange og oftere havde brudt dette sit Løfte, blev hand dømt fredløs, saa skulle hand og være pligtig, at skaffe denne Qvinde fra sig, og at tage Afløsning af Bispen selv.

4) Fordi Dade havde været Formand og Anførere for en Mængde Folk paa Kirke-Gaarden i Skalholt (v. sup. p.9.) og derved forhindret Bispen og hans Præster paa et almindelig Præstemode at forrette GUds Tieneste i Kirken, at indvie den, at firme Børn, at afløse dem, som vare i Band, at føre Christne-Mennisker paa bedre Veye, og at giøre anden bispelig Tieneste, for hvilken Aarsags Skyld Skalholts Dom-Kirke endnu var ureen, derfor blev hand dømt at være falden i Pavens Band, at tage Afløsning paa den Sted og Tiime, som Biskop Jon anordner, og alt hans Gods at være falden i Kongens og Kirkens Vold, saa de havde Magt at tage det til sig &c. &c.

5) Havde Dade paa Kirke-Gaarden i Hvam med Magt taget et Brev med Biskop Jons Sigill for, fra Hr. Olaf Semingson, og revet det i mange Stykker, saa det ikke kunde læses, hvilket

Brev B. Jon havde i Sinde at sende til Rom, og til Paven selv. Derfor blev hand erklæret fredløs, og alt hans Gods forfalden halvt til Kongen, og halvt til Kirken.

De øvrige 2 Poster, som ere mit Øyemerke uvedkommende, forbigaaer jeg, og melder ikkun dette, at Biskop Jon efter den skriftlige Beretning man har fra Dade Gudmundsen, sendte sine Præster og mange andre Mænd hist og her i Skalholts Stift, for allevegne at kundgiøre den Dom som var fældet over ham, og den Band hand var falden udi. (*) Det er ikke min Agt, at undskylde eller at forsvare oftbenævnte Dade Gudmundsen, langt mere troer jeg, at hand ikke kand fortiene den Roes, nogle af vore Historie-Skrivere have givet ham, at hand var en Lutheraner, efterdi hand endog i sit Testamente har opofret sin Siel til Jomfru Maria. Saavit man og kand slutte af det, der findes optegnet om ham, saa har hand ikke været frie for nogle af de ham imputerede Laster. Den aarvaagne og retsindige Biskop Hr. Gisser Einersen havde allerede 1544. d. 3die Octobr. givet ham alvorlige Paamindelser til Forbedring, og i det Øyemerke tilskrevet ham følgende theologiske Brev, hvoraf man tillige maae slutte, at Dade den Tiid maae være kommen i sine Synders Kundskab:

J tilbyde Eder, skriver hand, at J gierne ville rette Eder efter mit faderlige Raad. Det er da mit faderlige Raad, at J af Hiertet angre og fortryde, at J har syndet mod eders Skabere (som J har givet mig Efterretning om,) thi endskiønt J ikke vil aabenbare det for andre, og det kand være skiult, saa skal J dog vide, at alle Ting ere aabenbare for GUDS Øyen, saa hemmelige de end ere. Derfor beder og befaler jeg Eder paa GUDS Vegne, at J aldeeles afstaae fra

(*) Dade Gudmundsen har kort derefter nemlig Torsdagen efter S. Mortens Messe 1548. indgivet sit Forsvars Skrift mod denne over ham fældede Dom til Lavmanden Ormer Sturlasen, men dette har jeg endnu ikke seet. Ellers sige en Deel af de Islandske Annale Skrivere, at denne Bandsættelse skal være skeet paa Ny-Aars Dag 1550. men Dade selv henfører den til Aaret 1548. Dette kand og desuden stadfæstes af et Brev, een ved Navn Christian Skriver, der var Stifts-Befalingsmandens Fuldmægtig har skreven 3die Jule-Dag 1549, thi deraf seer jeg, at Dade har givet ham tilkiende, hand ville forlige sig med B. Jon Arasen, for at blive løs fra den Band, hand havde sat ham udi.

fra denne Misgierning, thi GUDS hellige Ord siger, at de ikke kunde arve GUDS Rige og den evige Salighed, hvilke indtil Enden blive fremturendes i slig en dødelig Synd, og i Ubodfærdighed stilles herfra, men alle dem, som af Hiertet fortryde og afstaae fra deres Misgierninger, vil GUD miskunde sig over, og tage dem til Naade. Men dem, som begaae modtvillige Synder, og leve i et uteerligt Levnet, (endskiønt de trøste sig med den Tanke, at GUDS store Miskundhed er langt større end deres Synder,) vil GUD betale i sin Vrede, thi det er intet andet, end at synde løs paa Naade. Derfor, min kiere Ven, har man at i-agtage dette, og med al Omhyggelighed at beflitte sig paa, at man kand være forligt med sin Skabere, og enhver i sin Stand, som GUD har sat os udi, leve et christeligt Levnet. Tager disse faae Paamindelser til Hierte, og anvender dem Eder til Beste, thi jeg vilde gierne befordre eders Velfærd, i Henseende til eders Siel. Jeg befaler Eder, og Eders Sag, under GUDS naadige Miskundhed. Om Dade siden den Tiid har forbedret sig, kand jeg ikke med Vished sige, men hvorom Alting er, saa var denne heele Sag Biskop Jon aldeles uvedkommende, thi først var det i et fremmed Stift, hvor ingen Inspection ham af Kongen var anbetroet, hernæst var Dade en Mand, som Høveds-Mand Christopher Hvitfeld 1541. Mandagen efter Visitationis Mariæ paa hans Majestæts Vegne havde taget i Beskiermelse med Hustru, Børn, Tyende, løst og fast Gods, ja Kongen selv paa Juule-Dag 1542. ligeledes havde meddeelt sit Beskiermelses Brev, og naar endelig B. Jon Arasen havde havt saa øm en Samvittighed, at hand ikke længere kunde taale Dade Gudm. excesser, saa var den høysalige Konge Christian III. saa nidkier for GUDS Ære, og saa retfærdig en Herre, at hand aldrig havde seet igiennem Fingre med en aabenbar Ugudelighed, som stridde mod GUDS, og Hans Majestæts Love, saafremt denne Sag tilborlig var bleven angivet for ham. Men enhver vil let see, hvad den egentlige Grund var til denne heele Adfærd, nemlig, at faae dem udryddet, der vare af Hr. Morten Einersens Partie, og i det mindste efter det udvortes kunde

være en Styrke for dem, som bekiendte sig til den Lutherske Religion, paa det hand med des friere Hænder kunde indrette alt i Skalholts Stift efter eget Tykke og Villie. Dog det er nu Tiid, at vi høre, hvorledes det er gaaet med den gode Hr. Morten Einersen.

§. 5.

Vi forlode ham sidste Gang, paa hans Reise til Kiøbenhavn, Da hand ankom sammesteds, maatte hand erfare, at Hans Majestæt opholdt sig i Colding, derfor begav hand sig og strax derhen, for at anbringe sit Ærende. Hans Majestæt var og villig til, allernaadigst at kalde ham til Biskop over Skalholts Stift: Dog maatte hand derhos reversere sig, at hand ville rette sig efter Kirke-Ordinantzen, og ellers være Kongen huld og troe, saa og give sin Forpligt, at hand ville have forbrudt Skalholts Stift, hvis hand ikke holdt sig dette efterretlig. Som hand holdt sig pligtig til alt dette at efterkomme, saa udstædde hand derover følgende Revers, hvilken af Originalen udskreven saaledes lyder:

Jeg Morthenn Eymnerssenn prest kiendes oc giør vitterligtt for alle mett thette mitt obne breff att eptthertbij hogborne første oc Stormegtigste Herre Her Christian rc. myn allernadigste Herre haffuer nu beuilgett och sambtykt meg at vere Superintendentt wtj Schalleholt stigtt paa Islandtt, Thaa loffuer oc tilsiger jeg hogmellte Koning Christian Koning Fredericks Søn oc Hans Kongel. Maiest. Søn Hogbornne første Hertug Frederick Koning Christians Søn eptthertkommer Koninger vtj Danmarck, att forffordre oc fremme GUDS hellige ordtt oc Euangelium Oc altingeste rette meg eptther hogmellte Kongel. Maiest. Ordinantz som Hans Kongel. Maiest. om Religionen haffuer ladett wdgaae. Sammeledes will oc schall Jeg were hogmeltte førster oc Danmarcks oc Norges Riger hulldt och tro oc ramme oc wiide alle theres gaffuen och beste oc affwerge theres skade och forderffue aff myn yderste

magtt

magt oc formuge och altiidtt were hogmeltte førsters fogetther paa Islandit them som nu ere eller herepttber kommendes worder behelpelige aff myn yderste magtt oc formuge att the kunde wndfange Kongel. Majest. rettighed aff Islandtt oc forfførdre Kongel. Maiiest. Sager att thee mue wdrettes eptther Hans Kongel. Majest. Willie oc Beffaling. Oc therson Jeg ikke these for[ne] Artickelle hollendes worder thaa schall Jeg thermett haffue forbrott Schallholds stiigtt: Till ydermere Windispyrdtt oc bedre forwaring att Jeg for[ne] Mortthenn Eynnerssen thette saa fast och wbrødeligenn holle skall haffuer Jeg ladet henge mitt Indsiegell her neder for oc mett egenn handtt wnderscreuitt. Giiffuitt oc screffuitt paa Kolinghus torsdagenn nest eptther Sancti Bertholomei Apostoli Dag, Aar oc MDXL. paa thet Ottendhe.

(L. S.)

Ego Martinus Einari ut supra
protestor manu mea propria.

Efterat nu Herr Morten Einersen saaledes havde udrettet sit Ærende hos Hans Majestæt, vendte hand tilbage til Kiøbenhavn, for at lade sig Vinteren over undervise i theologiske Videnskaber, og paa det hand kunde have desbedre Leylighed dertil, og ved daglig Omgængelse des mere forfremmes, tog hand sit logis udi D. Johannis Maccabæi Huus, hvor hand og spiisde. Derpaa gik Kongelig Befalning til Biskop Peder Palladius, at hand i Professorum Theologiæ og Præsterne i Kiøbenhavn deres Overværelse skulle examinere ham, (*) og da hand blev funden saaledes at

(*) Det var ikke noget usædvanligt, at Biskoperne for deres Indvielse bleve examinerede af deres Ordinator, thi det maatte skee efter den Kongelige Ordinantz, hvori det var befalet: Præsentent eum viciniori superattendenti, ut illic examinetur. v. Ordinat. Eccles. ed. 1537. Fol. LIII. b. & edit. Dan. 1553. Fol. LXXVII. Dette blev endnu iagttagen i Kong Christian IV. Tiid, thi jeg finder i Biskop Brynjolf Svenonii egenhændige Beretning, at hand 1639. d. 29. April blev examineret af D. Brochmand, førend hand d. 5te Maji blev indviet til Biskop over Skalholts Stift.

at være grundet, at hand det biskopleige Embede forsvarlig kunde forestaae, blev hand af forbemeldte D. Palladio paa Sondagen Judica 1549. indviet til Biskop over Skalholts Stift. Dette beviidner følgende af D. Palladio givne Vidnesbyrd:

Jeg Peder Palladius, Doctor Superintendens offuer Sielands Stigt i Danmarck bekiender for alle med dette mit obne Breff og egen Haandscrifft, at jeg aff vor naadigste Herris, Kongelig Maiestatz Kong Christians Hoymegtigheds Befalning haffuer met mine Brødre i Christo, oc Medtienere, som ere i denne høye Schole oc i disse Kirker, her til Kiøbenhaffn annammet denne Erlig oc Welforstandig Mand Her Morten Eynersen til mig, oc effter hand nu haffuer veret her i Byen denne Winter vdoffuer, haffuer jeg offuerhørt hannem oc formerckt hans store Forbedring vdi GUDS salig Ord, som hand haffer faaet her i Byen, besynderlige hoss den fromme og Hoylerd Mand Doctor Hans Machabeus, en Doctor i den Hellige Schrifft, som hand haffuer veret hoss til Huss oc Kaast, siden hand hidkom til oss, saa at jeg kender for^ne Her Morthen Eynersen god forre, at were en Superintendent oc Biskop oc den rette øfferste Tilsiundsmand i Religionen offuer alt Skalholtz Stigt vdi Island, oc effter at hand er christelige oc relige kaldet dertil, oc aff Kongelig Majestatt dertil stadfest, som hans beseglede Breffue tilkiendegiffue, som hand derpaa haffuer met sig, haffuer jeg paa mit Embedis och Befalnings Wegne, som mig aff min Herre oc Konge er befalet, at haffue Tilsiun udi Religion i Island, samtøckt hannem til samme Superintendents oc Biskopelig Embede, oc derfaare ocsaa indvigdt hannem dertil, nu paa denne sidste Søndag her waar effter den hellige Apostoliske Skick, med Henders Paaleggelse oc en Christen Bøn, efter Kongelig Maiestats Ordinantzis Lydelse, her faar høye Altere i Domkircken, vdi denn Christen Allmoffues neruerelse, saa at hand er en vduoldt, samtyckt, stadfest oc induigdt Superintendent og Biskop til for^ne Skalholtz Stigt, forhobendis, at hans

hans Embede skeer til GUDS Ære, og den Christen almoffues Opbyggelse i samme Stigt vdi vor HErre JEsu Christo. Bedendis derfore alle gode Christne vdi gantske Skalholtz Stigt baade leeg oc lerd, besynderlige alle Wor Naadigste Herres Kongelig Majestats Befalnings-Mend, oc alle andre regentere der i Stigten og paa Landet, at de wille beskerme oc hanthaffue forne Her Morten Eynersen som Skalholtz Stigtis rette Superintendent oc Biskop, desligeste alle Præstemend oc det gandske Clericie, oc den menige Mand oc Christen almoffue, at de ere hannem hørige og lydige i samme hans hellige biskopelig embede til GUDS Ære, til deris Næstis Nøtt oc gaffn oc til deris egen Salighed vdi wor eniste Saliggører Wor HErre JEsu Christo, hannem dem allesammen befalendes til euig tid, met min fattige tienistis tilbydelse, ehues de mig nogen Tid tilsigendis worde. Til ydermere Widnisbyrd, at saa i Sandhed, trykker jeg mit Embedis indsegel neden faar dette mit obne Breff. Skreffuit i Kiøbenhaffn den Onsdag nest for Palme Syndag; GUDS Aar MDXLIX.

§. 6.

Førend Herr Morten Einersen begav sig tilbage til Island, agtede hand det fornøden, allerunderdanigst at bede Hans Majestet om et Beskiermelses Brev for heele Geistligheden i Skalholt Stift, thi hand kiendte Biskop Jon Arasens urolige Væsen, og ventede ikke andet, end at hand ved al Leylighed ville tilføye dem den mueligste Fortred, derfor søgte hand at forekomme samme, og var af den Meening, at Kongens Ord ville være en tryg Værn, og forsvare dem mod alle hans Machinationer og Foretagende, saa og sette et Mod i alle dem, der elskede Sandheden, med des mere Frimodighed at drive den GUDS Gierning de vare kaldede til. Hans Majestet var og saa naadig, at hand bønhørte Biskop Morten Einersen i hans Ansøgning, og lod et Beskiermelses Brev udstæde,

hvorudi Almuen, tillige blev anbefalet, at give Præsterne deres Tiende og anden Rettighed, hvorimod de skulle underviise dem i GUDS hellige Ord, og holde sig Ordinantzen efterrettelige, hvilket følgende Konge-Brev, hvis Original findes paa Pergament i Skalholts Stifts-Kiste, nærmere forklarer:

Wij Christiann mett Gudzs naade Danmarckiis, Noriigis, wendiis och gottis Koning Hertug wtj Slesuig Holsthen stormarnn och düttmersken, Greffwe wti Ollennborig och Delmenhorst Giøre alle wiittherligtt att wij aff wor synnnerlige gunst och naade haffue tagitt anammit och wndfangitt och nu mett thette wortt opne breff tage annamme och wnndfange meninge sogne presther, Som bøge och boe paa alt wortt landit Jsselanndtt i Skallhollt Stiigtt thenom thieris Høstruer børnn hioenn tienner guvetzs rørendis och wrørenndis Jngthitt wndertagitt wdyndenn wor kongeliige hegenn wernn fredtt og beskermelse Besynnerlighen att ville forsuare beskerme och fordattinge til alle retthe. Thii forbiude wii wore ffogeder, Embitzmend och alle andre gieystlige och werdzlige forne sogne presther i Skallholtt stiigt heremod paa personner høstruer Børnn guwetz rørenndis och wrørendis Jnthitt wndertagitt att hindre eller wdi nogher maade forffangh att giøre wnder wortt koninglige heffuenn och wrede Bedenndis och biudendis meninghe almue som bygge och boe offuer altt skallholtzs Stiigtt atti alletingeste retthe etther epther att giørre och giiffue etthers retthe Sognepresther huis tienndе och andenn rettighiedtt, som i thenom med retthe plictiig er och aff arrildz tiider giortt haffue, The skulle alle och huer Serdielis werre plictiige till att predicke och lerre etther Gudzs hellige ord och Euangelium for, Och giorre etther thenn Gudzs tiennеste yndenn kirchenn og wdenn som enn sognepres bør att giørre synn Sognefolck, epther wor ordinantzies liudelse. Thi lader thet Jngenlunde Saaframpt at J icke wille straffis therfor som the wor breffue och bud icke agthe wille och som whørsame wndersotthe

sotthe bør att straffiis. Giiffuit paa wortt slott kollinghus ffredagenn nest epther wor ffrue dag kyndermisse Aar MDXLIX.

Wnder wortt Signett

Johann Friiss

De mandato proprio
regie mtis

Bisskop Morten Einersen maatte ved sin Ankomst til Landet, og Tiltrædelse til Stiftet erfare, at Bisskop Jon Arasen saa lidet ved det i forrige Aar 1548. indsendte Konge-Bev, hvori hans onde Opførsel og Gienstridighed mod Kongen og Kirke-Ordinantzen var bleven forestillet, havde ladet sig bevæge til Rolighed, at hand langt mere var bleven ved, i hans Fraværelses Tiid at indtrænge sig i det ham anbetroede Skalholte Stift, havde taget adskilligt af det til sig, som Dom-Kirken i Skatholt tilhørde, havde lyyst dem i Band, hvilke ikke ville samtykke det, som hand foretog, havde firmet Børn efter Papistisk Viis, og hist og her paa ny indført de Papistiske Ceremonier. Dette bevægede ham, paa almindelig Præste-Stefne, som efter Sædvane holdtes paa Althinget ved Øxeraae, at forelegge en Deel Præster det, som skeet var, og at begiere deres Dom, hvorvidt samme hans Forhold kunde komme overeens med de af Hans Majestet udgivne Befalninger. Derpaa traadde 23. Præster sammen, overveyede de dem forelagde Poster, og udstædde derpaa efterfølgende Dom:

Af Herr Morten Einersen Superintendent og Bisskop over Skalholts Bispedømme vare disse Dommere udnævnede Jon Biarneson Skalholt Kirkes Raads-Mand, Einer Arnesen, Arne Arnorsen, Brynjolf Halldorsen, Odder Halldorsen, Snorre Hialmsen, Gudmunder Jonssen, Gisle Jonssen, Olaver Svensen, Snorre Jonssen, Lopter Narfesen, Jon Haldorsen, Simon Jonssen, Jon Einarsen, Finner Thorlacksen, Biörn Olafssen, Thorder Paulsen,

 Jon

Jon Thorleffen, Olafer Kolbeinſen, Einer Olaffen, Steffen Hallkelſen, Greyper Jonsſen, Jon Einerſen Præſter i Skalholts Biſpedømme, at overveye, randſage og en fuldkommen Dom at fælde, hvad Kraft de Domme og Gierninger ſkulle have, ſom Biſkop Jon paa Holum har fældet og giort i Skalholts Stift i ſin Omfærd og Foranſtaltninger med Kirkens Gods (og walldsmanna ſetningum) Bandſettelſer, og Forbud over Lærde og Leege og ſaa videre, om diſſe hans Gierninger ſkulle ſtaae ved Magt eller ikke. Efterdi nu Kongens Decreta Cap. 9. udviiſe, at ingen Biſkop eller geiſtlig Øvrighed er tilladt, at giøre nogen Forretning ſom Embeds-Mand i en andens Stift, eller at forrette et andet Embede, det monne være verdſlig eller geiſtlig (foruden det, ſom hannem betroet er,) hvis hand ikke derfor vil være afſadt fra ſit Embede: Ligeledes for det andet med klare Ord ſiiges i Ordinantzen, ſom af Kongen er hidſendt til Landet, og ſamtykt og antagen for en Lov, og ikke mindre i Breve med Kongens Seigl, at hand ſtrengelig forbyder de Cerimonier, ſom ere Crisma, Vielſe, og at firme Børn, hvilket benævnte Biſkop Jon tvert imod ſamme Forbud i dette Biſpedømme har fremmet og forrettet. For det tredie heder det ſaaledes i det Brev, ſom Hans Kongelige Majeſtæt i forige Sommer hidſendte til Landet, hvilket og blev læſt i Lav-Retten, at ingen ſkulle være fornævnte Biſkop Jon hørig og lydig, følge eller beviiſe ham Hielp i nogen Maade, hvis hand ikke derfor ville ſtraffes og forviiſes Landet, ſaafremt hand ey til den beſtemte Tiid kom til Kongen, hvilket ikke er ſkeet; For diſſe og flere andre Aarſagers Skyld, ſom findes i Loven, og angaae denne Sag, dømde vi ſom Dommere, efterat vi havde randſaget og overveyet det, ſom os var forelagt, med en fuldkommen Dom, at de Domme, Breve, Gierninger, og alt andet, ſom Biſkop Jon har foretaget eller lader foretage her i Skalholts Biſpedømme, ere af ingen Gyldighed, paa ingen Maade ſkal holdes, og ey bør have nogen Kraft før eller ſiden, hvad heller det ere ſtørre eller mindre Ting, undtagen det, hvortil hand

lovlig

lovlig er bleven bedet af Skalholts Stifts rette Opsyns-Mand. Datum Thingvelle Mandagen næst efter Peders og Pauls Messe Anno 1549.

§. 7.

Hans Majestæt kunde af Bisкop Jon Arasens Udeblivelse let slutte, naar hand tracterede den høyeste Regentere i Landet og hans Befalninger med saa stor Foragt og Ulydighed, at hand da ikke ville undsee sig ved, at begaae de groveste Excesser mod hans Undersaatter i Island, paa det hand kunde fuldføre det Forsæt hand havde til den rene Lærdoms Undertrykkelse; Hand lod derfor en fornøden Strenghed see, i det hand i dette Aar 1549. erklærede bemældte Bisкop Jon fredløs, indtil hand ville falde til Fode, og forandre sit urolige Væsen, som udviiste en aabenbare Rebellion mod Kongen. Konge-Brevet lyder saaledes:

Vi Christian mett GUDS Naade ꝛc. helse Etther alle Biiskope, Prelater, Laugmendt, Laugrettes Mendt, Syssel-mendt, Bønder oc meenininge Almue, som bygge og boe paa alt vortt Lannd Ißland, Euindeligenn med GUD oc vor Naade. Viider, att vij wti thet forgangne Aar haffue tilstrevet Biskop Joen i Holum stiigtt, att hand personliigen skulle haffue giiffuett seg hiidt tiill oss om merckeliige Errennde oc Werffue, som Wii haffde mett handem att talle, oc senn-de Wii hanndem therhoes vor felliig Chriistelig Leygde, att hannd skulle komme feyliig oc frii tiill oss, oc fra igienn, ther-som hand haffde seg noget for oss att befriigte. Ther wdoffuer haffuer hannd sett oss offuerhøriig for, oc ey agtet wor Breffue oc Schriffuelse y noger Maade, Menn offuertræder Wor bud, befalling oc Ordinantz. Oc tesliigeste fortrenger oc forhader Wore Wndersotthe Bønder oc Tienner ther paa Lanndiit, som Wii wille haffue wdii fredtt, huilckit Wii Inngennlunde tiilstede eller liide kandt. Therfor giør Wii nu forne Biskop Jonn wdsleger oc fredløss for Oss oc alle andre, som for Wor skylldt wiille oc skulle giøre oc lade. Forbindendis alle Wor

tro wndersotthe Giislüge oc Werslüge, at J wdii Jngen Maade ere fornefnte Bisfop Joenn hørüg lydüg oc fylgagtüg eller bystandüg att were wdii noger maade effther thenne Dagh førennd hannd anderledis mett Oss fordragenn er, Wnnder vor Kongelige Heffn og Vrede. Giiffuiitt paa Wort Slott Kollinghuus Mandagen epther Stæ scholasticæ Virginis Dag. Aar MDXLIX.

Wnnder wortt Siignett.

Man skulle have formodet, at sliige strenge og alvorlige Befalninger havde bragt Bisfop Jon Arasen paa de Tanker, i Tide at søge Kongens Naade, og ey videre at misbruge samme, men hand gav og med sit Exempel et tydelig Vidnesbyrd, hvor lidet den Romerske Geistlighed har agtet Kongernes Befalninger.

§. 8.

Saa snart Bisfop Jon Arasen kom i Erfaring om den Dom, som paa Althinget var fældet over ham, blev hand sat i Fyr og Flamme, og var nu betænkt paa den strengeste revange. Derfor sendte hand sine tvende Sønner Are og Biørn Jonsen med en Deel Mandskab ind i Skalholt Stift, for at opsøge og fange Bisfop Morten Einersen tillige med nogle af hans troe Tilhængere. Hr. Morten Einersen var just samme Tiid ude i Stiftet, for at visitere. Da hand nu intet mindre formodede end et fiendtlig Besøg, og desuden troede, at være fuldkommen sikker under den Kongelige Beskiermelse, maatte hand uventelig erfare en haard Skiæbne, thi da den gode Mand var paa den Præste-Gaard, hvor hand tilforn havde været Præst, nemlig paa Stadestad, indfandt hans Fiender sig sammestæds, og efterdi hand var værgeløs, og ey havde nogen, der kunde imodstaae den Magt, som overfaldt ham, saa ville nogle Meel-Tønder, man lagde for Døren ey giøre megen Ophold, at de jo snart fik ham fangen, og vandrede de derpaa med ham til

Holum

Holum Bispe-Gaard. (*) Dette skeede om Høsten 1549. efter den Beretning Biskop Mortens Søn Theodorus Martini derom giver i et Brev skreven 1550. som siden skal anføres, hvori hand melder dette om sin Fader: Eum hyeme præterita in sua propria villa capi curavit. (**) Havde Biskop Jon Arasen for Sædvane, i mindre magtpaaliggende Tilfælde at poetisere, saa var det ingen Under, at hans vena Poetica ved saa vigtig en Fangst blev ret levende, og har man endnu det Vers, fuldt af Foragt over den fangne Biskop, hand red denne Leylighed giorde, hvilket saaledes lyder:

Bonde nockur bar sig ad Biskups Vallde ad stiira
þui diira
Villu marga og Vantru baud
Verdur af þui Spott og naud
Sem skalden skyra.
Skirnar Oleum skipar hann af og skaparans Moder ad bidia
Hid þridia vatned bannar viigt ad sie,
Verdur þui ad spott og spie
Hans aumleg idia;

Stendur

(*) Den relation er temmelig forvendt og urigtig, hvilken Mſ. des Roches i hans Histoire de Dannemark T. V. p. 172. ſq. giver om Morten Einersens Fangentagelse, under det Aar 1548. Les deux Evêques d'Islande, dont l'un nommé Jonas Armsen, étoit demeuré attaché à la Religion Romaine, & l'autre nommé Martin Eversen, avoit embrassé la Reformation, y avoient causé de grands troubles. Eversen ayant quitté son poste, pour venir porter ses plaintes à la Cour de Dannemarc; Christian l'avoit obligé de retourner en Islande, avec ordre de dire à l'Evéque Jonas, qu'il eût à venir à la Cour dans l'année suivante. Mais ce Prélat à cetté nouvelle avoit armé environ trois-cens Paisans; il avoit été surprendre Eversen dans Schaltholm d'où il etoit Evêque, & il l'avoit emmené prisonnier, apres avoir fait deterrer le corps de l'ancien Evêque, qv'il avoit fait inhumer hors de l'Eglise.

(**) Stadestad kunde med rette ansees som B. Morten Einersens Gaard, thi hand beholdt den endog, da hand var Biskop, og overlod siden dette Præste-Kald til sin Søn Einer Mortensen.

Stendur a moti Stafkall eirn, ſtirdur i öllum hætti
og mætti
Sende hann ſiina Synena tvo, ad ſækia hann og fanga ſvo
nema bondinn bætti.

i. e.

En Bonde paatog ſig, at ville føre det vigtige Biſkopelige Embede, hand paabød mange vildfarende Lærdomme og Vantroe, hvoraf der kom Spott og Nød, hvilket Poeten giver denne Efterretning om: Hand forbyder, at ſmøre Børn med Olie ved Daaben, og at tilbede Skaberens Moder, og for det tredie, vil hand ikke lade Vandet vie. Men den elendige Umage hand giør ſig, rammer ham til Spot og Foragt. En gammel udlevet Mand, ſom nu har tilſat ſine Kræfter, modſtaaer ham, og ſender ſine to Sønner, at opſøge og fange denne Bonde, ſaafremt hand ikke vil giøre Reede for ſig. Diſſe ſidſte Ord maae uden Tviil ſaaledes være at forſtaae, at Hr. Morten Einerſen, hvis hand ville have undgaaet Fængſelet, ſkulle reſigneret Biſpe-Stolen, og erklæret ſig, at ville være fornøyet med det, ſom Biſkop Jon Araſen videre ville beſlutte over ham, eller forunde hannem. Da Biſkop Mortens Søſter, ſom var Dade Gudmundſens Kone, hørde, at hendes Broder var bleven en Fange, indfandt hun ſig hos hans Overvældere, og bad dem for JEſu Vunders ſkyld, at de igien ville ſette ham paa frie Fode, men ſlig Barmhiertighed var ikke at vente af dem, der ſkulle have været et Lys og Exempel for andre, langt mere blev hun med en haanlig Latter bortviiſt.

Samme Tiid maatte een af Hr. Morten Einerſens gode Venner og hans troe Medhielpere i at handthæve Reformationen Hr. Arnor Arnorſen ligeleedes ſmage Biſkop Jon Araſens Mildhed. Da Hr. Sigmunder Eyolfſen i Aaret 1537. reiſte til Tronhiem, for der at indvies til Biſkop over Skalholts Stift, fuldte denne Mand med ham ſom hans Præſt, (*) ſiden blev hand efter ſin Tilbagekomſt befordret til Hitardals Præſte-Kald, og var fra den første Tiid af, Reformationen der i Landet begyndte, en Sandheds Elſkere

(*) Om denne Hr. Sigmunder Eyolfſen meldes noget i førſte Afhandling §. 5.

Elskere og Forfremmere. Biskop Morten Einersen satte ham i Aaret 1548. da hand reiste til Kiøbenhavn, som en anseet og myndig Mand, til Officialis over det heele Stift. Dette tillige med den over Jon Arasen paa Oxeraae Ting ergangne Dom, hvor Hr. Arnor Arnorsen findes at have været blant deres Tal, der undersøgte Biskop Jon Arasens Opførsel, var vel den fornemmeste Aarsag, hvorfor hand søgte at faae ham i sine Kløer. Andre og i sær Hr. Jon Eigilsen i hans Continuation af Hungervaka anføre vel en anden Aarsag; de sige, at da Dade Gudmundsen 1548. blev bandsadt paa Holum, skal hand i samme Øyeblik have faaet en meget heftig Hikke, og et andet Tilfælde, saa hand tænkte, hand skulle opgive sin Aand, hand skal da have sagt til Hr. Arnor Arnorsen, som var hos ham paa Snoxdal for at besøge ham: Nu er jeg der til Orde, hvor jeg ikke er til Borde, og have faaet til Svar af ham: Det er sandt, man taler om Eder paa Holum, thi Biskop Jon setter eder i Dag i Band. Dade skal da ved store Løfter have formaaet Hr. Arnor Arnorsen, at hand lovede, denne Band skulle ikke ramme ham, og efterat Dade en Tiidlang havde været i Kirken, skal Hr. Arnor endelig have kaldet paa ham, og viist ham en ung Fole, et Aar gammel, der løb omkring, som den var rasende, og tilsidst sprang i en Morads, hvori den omkom. Der seer I nu, skal derpaa Hr. Arnor have sagt, hvad Eder var tiltænkt. Og som Biskop Jon havde faaet Efterretning derom, saa skal hand have søgt, derfor at hævne sig paa hannem. Men denne Beretning eller Digt, maae regnes iblant visse Folk i de Tider deres Lettroenhed; Langt meere troer jeg, at den eeneste Aarsag, at Hr. Arnor var en Lutheraner, og en af Biskop Jons og Pavedømmets største Modstandere, var tilstrækkelig nok for denne Mand, til at søge Hævn over hannem. Denne fik den onde Biskop og at fornøye sit kiødelige Sind med, i det hand lod fange Hr. Arnor, da hand var paa sin Reise imellem Hiterdal og Stadestad, og laae i sit Telt om Natten; der bandt man ham, saa nøgen som hand laae, og lod ham føre til Holum, hvor hand blev lagt i et haardt Fængsel.

Efterat nu Biskop Morten Einersen og Hr. Arnor Arnorsen vare komne i B. Jon Arasens Sønners Hænder, gik

disse i Raad med hverandre, hvorledes de paa beste Maade skulle anstille deres Sag, for ligeledes at faae Dade Gudmundsen i deres Snarer; Men til deres store Fortræd var een af Dades Speydere slappen ind iblant dem, da de paa Stadestad raadsloge, hvorledes de ville angribe ham, og giorde hand sig usynlig, førend de kunde faae fat paa ham, saa at Dade Gudmundsen i Tide fik at vide, hvad de havde i Sinde mod ham, og derfor kunde føye Anstalter til at værge sig. Desuagtet ville dog hans Fiender giøre et Forsøg, om det ikke for denne Gang bedre ville lykkes dem med at fange ham, end forrige Gang. Da de kom nær til hans Gaard, skreve de ham et Bebreydelses Brev til, og udfordrede ham, at hand ikkun skulle komme dem i møde; Hr. Morten og Hr. Arnor havde nu hans Nærværelse høyere behov, end den Tiid, da hand havde været Formand for dem, der vare forsamlede paa Skalholt, og havde forhindret deres Fader, at komme til Dom-Kirken, for at rense den fra sine Vederstyggeligheder, at indvie Præster, at firme Børn o. s. v. Endskiønt nu Dade Gudmundsen havde en heel Mængde af Folk hos sig, der vare forsynede med Vaaben, Øxer og Flinter, for at forsvare ham og hans Gaard Snocksdal mod al fiendtlig Anfald, saa holdt hand det dog for raadeligt, denne Gang at holde sig gandske stille. (*) Dette foraarsagede Mistanke hos hans Fiender, hvilke kiendte ham at være saa trædsk som behiertet en Mand, og da de frygtede, at hand, naar det skulle komme til Angreb, maatte være dem meere end voxen, holdt de det for det tienligste, i Tide at retirere sig, paa det de ikke maatte tabe det kostbare Bytte de havde faaet, men dermed kunde glæde deres gamle Fader.

Det var vel Biskop Jon Arasen heel smerteligt, da hand ved sine Sønners Hiemkomst maatte fornemme, at Dade endnu var paa frie Fode, imidlertiid havde hand dog den Fornøyelse, at hand

(*) Nicolaus Cragius blander her det eene i det andet: først siger hand, at Hr Gisser Einersen blev fangentagen, da det dog vederfoer hans Successor Hr. Morten Einersen; Hernæst melder hand, at Dade Gudmundsen havde begivet sig til Danmark, for at søge Hielp, hvilket ikke er skeet. vid. Cragii Annales p. 311. sq. Saa er det og aldeeles uden Grund, hvad Messen. Scond. Illustr. T. V. p. 104. under det Aar 1549. beretter: Jonas (Aref.) levibus subinde proeliis excommunicati factiones Davidis oppressit.

hand kunde have to af sine Hoved-Fiender som Fanger hos sig paa Holum Bispe-Gaard. Bispen Hr. Morten Einersen anviiste hand en Plads i Køkkenet, der at arbeide, og gav ham det til sin dagslige Forretning, at hand skulle banke Fisk. Den anden Hr. Arnor Arnorsen maatte og være et Offer for hans Hævngierighed, thi ham lod hand krumslutte og sette f. v. en stinkendes Potte under hans Næse, med viidere Ondskab, hand øvede mod ham. Nogle af de Islandske Mster jeg har giennemlæst, berette, at Bisksop Jon Arasens Bitterhed deraf skal have reist sig, at da hand paa Ny-Aars-Dag 1550. ville lade Dade Gudmundsen sette i Band, havde hand forlanget, at Hr. Arnor skulle assistere hos denne Forretning, hvilket hand havde vegret sig for, og af den Aarsag skulle Bisksop Jon have befalet at tractere ham haardere, men jeg har allerede anført, at denne Bandsettelse skeede 1548. og altsaa førend Hr. Arnor blev fangentagen, hvis man ikke ville sige, at hand 2 Gange havde bandsat ham, i Forhaabning, at den sidste Bandsættelse skulle giøre bedre Virkning end den første. Den uchristelige Bisksop

- - diris genuit qvem cautibus horrens
Caucasus, Hircaniæque admorunt ubera tigres,

fornøyede sig saa meget over denne fangne Præste-Mands ynkelige Tilstand og Positur, at hand til Ihukommelse derom giorde efterfølgende Vers:

Hann var siidan halldenn midur
Helldur tok ad karna
Fyrer Arna
þreingdur under þuerpall nidur
þa nam bæde brioft og kuidur
med Siidum sarna.

i. e.

Derefter blev Arne haardere tracteret, og det saae langt slettere ud for ham, hand blev nedbøyet under Tvær-

træerne, og da bleve Bryst og Bug tillige med hans Sider saarede.

Da endelig denne elendige Mand i slig en ynkværdig Tilstand havde tilbragt over 4 Maaneder, kom hans Kone og betalede en stor Sum Penge for ham, hvorved hun fik ham løs, dog maatte Hr. Arnor tilforn forpligte sig, at hand ey i nogen Maade ville være Biskop Jon gienstridig. (*)

§. 9.

Medens Jon Arasen saaledes tyranniserede mod nogle, der vare uden for hans Stift, fik hand noget at bestille med en Præst i sit eget Stift. Denne var Hr. Oluf Hialtesen, hvilken jeg vel har meldet noget om i Dänische Bibl. T. VIII. p. 46. sq. men her vil tilføye noget meere. Hand var en Klokkers Søn paa Holum, andre sige, hans Fader har været en Smed, og er det meget troligt, at begge Embeder have været foreenet hos een Person. I Biskop Gottskalck den Andens Tiid betiente hand sig af den Skole, som fandtes paa hans Føde-Stæd Holum, derfra blev hand sendt til Bergen i Norge, hvor hand i 6 Aar besøgte Skolen, og der videre blev forfremmet i sine Studeringer. Da hand kom tilbage til sit Fæderneland, blev hand Præst først i Westerhopshole, hvor hand blev i 2 Aar, og da hand ikke der kunde begaae sig, kom hand som Dom-Kirkens Præst til Holum. Hand var iblant de Præsters Tal, som 1522. giorde en Forestilling til Erkebispen og Capittelet i Tronhiem, at de maatte faae Jon Arasen til deres Biskop, og da bemeldte Jon Arasen 1524. gik til Tronhiem, for at søge Holum Bispe-Stoel, fuldte Hr. Oluf Hialtesen med ham, og beretter man, at da Erke-Bispen førend Indvielsen skeede, anstillede et Examen med denne Candidat Jon Arasen, Hr. Oluf Hialtesen skal have svaret for sin Biskop paa alle den Tiid forelagte Spørsmaale.

(*) Denne Hr. Arnor druknede mod Aaret 1560.

maale. (*) Efter hans Tilbagekomst blev hand paa Holum i nogle Aar, og var særdeles yndet og elsket af Jon Arasen. Da et got Kald nemlig Laufaas blev ledig, forflyttede hand ham derhen, og gav ham derpaa følgende Collatz-Brev:

Universis Christi Fidelibus presentes literas inspecturis seu audituris Johannes Dei gratia Episcopus Holensis Salutem in omnium Servatore. Officii nostri sollicitudo & amplectende rationis ordo deposcit, ut carorum filiorum, quorum honeste vite conversatio prerogativam inducit meritorum, utilitates & commoda paterne pietatis studio proseqvamur. In his præsertim, qve Sacris canonibus concordant, & ad animarum fidelium edificium & salutem (pertinent) Noueritis nos Ecclesiam Sancti Petri Apostoli de Laufas in Eyafiord Dilecto nobis in Christo filio Domino Olavo Hialteri Sacerdoti nostre Diocesis cum omnibus suis iuribus ac pertinentiis habitis & in futurum habendis præter portionem Ecclesie canonice contulisse, perpetuis temporibus juste & libere possidendam, ut eo benevolentius nobis nostrisque successoribus canonice intrantibus debitam exhibeat reverentiam pariter & honorem in quantum id in sui suarumqve facultatum detrimentum minime fieri dignoscatur. In cujus rei testimonium Sigillum nostrum est appensum, Datum apud residentiam nostram Hoola ipso Die Marci Euangeliste Anno Domini MDXXXIX.

Efterdi hand var i sær Anseelse hos sin Biskop, som havde stor Tilliid til hans Duelighed, saa blev hand og af ham brugt i de vigtigste Forretninger. Saaledes maatte hand i Aaret 1541. undskylde Biskop Jon Arasen hos Hr. **Christoph Hvitfeld**, da hand giorde sig Betænkning selv at komme til ham, ligeledes i Aaret 1542. (som allerede i første Afhandling er bleven anført) med Bispens Søn og Sviger-Søn reise til Kiøbenhavn, for at høre Kon-

(*) Man kand heraf see, at det ikkun er en blot Digt, naar man endnu efter gammel tradition fortæller i Island, at da Hr. Oluf Hialtesen i Aaret 1550. var i Kiøbenhavn, og offentlig blev inviteret at opponere mod en Disputation, hand da skal have givet det Svar: Ego non possum loqvere latine propter non usum.

gens Villie til Biſkopen. Samme Tiid fik hand Smag paa den Lutherſke Religion, og lovede Kongen med Haand, Mund og Eed, hand ſkulle, ſaa viit det ſtod til ham, beflitte ſig paa, at den rene og klare Evangelii Lærdom kunde forkyndes i Holum Stift. Dog ſkiulte hand det en Tiidlang, og torde ikke vove det af Frygt for Had og Forfølgelſe, at bekiende Sandheden. Endelig gik det ham, ſom Propheten Jeremias taler om ſig Cap. XX, 9. at da hand vilde tie, da var det i hans Hierte, ſom en brændende Ild havde været indelukt i hans Been, og hand ſøgte med Møye at fordrage det, men hand kunde ikke. Sandheden, Hr. Oluf Hialteſen var overbeviiſt om, den overvandt ham, den giorde ham frimodig, for hans Meenighed i Laufaaes at aflegge en oprigtig Bekiendelſe: At de vare falſke Lærere og Leedere, der viiſte deres Tilhørere til nogen anden Kilde foruden den, ſom er i Guds Ord; At vor Troe bør grundes allene paa GUDS Ord, og at alt andet, ſom ſtrider derimod, er en falſk Lærdom. Hand viiſte dem, hvor ſyndigt det var at paakalde Helgene, de maatte føre hvad Navn de ville, og ſom Pſalmerne have været den Lutherſke Religion til ſtor Befordring, (*) ſaa brugte hand ligeledes dette Middel, og overſatte nogle i det Islandſke Sprog, at man og deraf maatte lære Veyen til Livet. Dette kunde ikke blive ſkiult for Biſkop Jon Araſen, og blev hand ikke mindre forſkrekket end forbittret derover, at en Mand, hand havde agtet ſaa høyt; en Mand, hand i de vigtigſte Ting havde betroet ſig til, ville affſondre ſig fra ham, og offentlig forſægte en Lærdom, hand med ſaa ſtor Heftighed ſtridde imod. Hand ſtevnede hannem derfor og ſtrax for ſig, paa et viſſe Sted, i Oefiords Herred, paa det hand kunde blive forviſſet, om det i alle Maader forholdt ſig ſaaledes eller ikke. Af den ubarmhiertige Medhandling, ſom til ſamme Tiid de tvende fangne Mænd af Skalholts

(*) Lutherus propemodum canendo plus Eccleſiæ profuit qvàm ſcribendo. Vid. b. G. Wernsdorf in Diſſ. de Prudentia in Cantionibus Eccleſ. adhibenda p. 34. & de Progreſſu Reformationis p. 67. Jo. Andr. Schmid de modo propagandi Religionem per Carmina p. 43. ſqq. Georg Henr. Goetz de odio Pontificiorum in hymnos Eccleſiæ Lutheranæ p. 22-28. D. J. A. Fabric. in Centifol. Luther. p. 295. Dn. de Berger oratt. 17. ſqq. quæ extant in J. Gv. Bergeri Eloqventia Publica ed. 1750. 4.

holts Stift maatte erfare, kunde Hr. Oluf Hialtesen giøre sig en rigtig Regning, hvad der ville møde ham, saafremt hand offentlig bekiendte den Lærdom, om hvis Sandhed hand var overbeviist i sit Hierte, derfor lod hand sig af Menniske-Frygt saaledes overvinde, at hand i denne Fristelses Tiid var ligesom et Ror, der bevæges hid og did af Veyret, og først ved Mellemhandlere søgte at giøre sig reen og uskyldig, med den Forsikring, hand ville ikke være mod den gamle Lærdom, men enhver maatte gierne for ham blive derved, derefter og, da hand indfandt sig paa det bestemte Præste-Mode, saaledes vidste at undskylde sig, at Bispen selv erklærede ham uskyldig, af Glæde tog sin Hue af, og takkede GUd, at saa anseelig en Mand ey havde faret vild i Lærdommen, men var bleven bestandig i den Papistiske Religion. Saa meget Hr. Oluf Hialtesen ved sligt Hyklerie besmittede sin Samvittighed, saa inderlig angrede det ham, efter at hand var kommen tilbage til sin Menighed, at hand havde giort saa svart et Fald, og givet andre saa stor en Forargelse, derfor holdt hand det for sin Pligt, efter Guds Ords Befalning og saa mange berømmelige Mænds Exempler (*) offentlig igien at bekiende og tilstaae den store Synd hand derved havde begaaet, og at advare sine Tilhørere, at vogte sig for de Vildfarelser, som fandtes i den Romersk Catholske Kirke, og i sær for Helgenes Tilbedelse. Bisk. Jon Arasen fik atter Efterretning derom, og den visse Forsikring, det var ikke et blot Rygte, men en Sandhed, at Hr. Oluf var en Lutheraner. Herr Hialtesen maatte da efter Befalning atter indfinde sig for et Præste-Mode, hvor hand aflagde en reen Bekiendelse om sin Troe, og forsvarede det, som hand efter GUDS Ord havde fremført for sine Tilhørere. Hvad kunde Hr. Oluf vel herhos vente sig andet end Had og Forbittrelse? Hand stod i denne Forsamling som en Due imellem Ørne og Roffugle. Bisp Jon Arasen beraadslog sig med 12 Præster, hvad saadan en Mand havde fortient, der i Religions Sager ey ville rette sig efter Pavens

Breve

(*) Saafremt nogen ville giøre et Supplement til de tvende berømmelige Mænds Skrifter Hr. Joh. Schmidii de Palinodia Eruditorum Lipf. 1697. og Hr. J. H. Feustkings de Palinodia S. Witteb. 1711. kunde blant en anseelig Forraad, som dertil er ved Haanden, ligeledes Hr. Oluf Hialtesen tiene til et merkeligt Exempel.

Breve og Bispens Ord. Dommen blev snart fældet, nemlig at hand skulle have forbrudt sit Embede, ikke mere agtes som en geistlig Mand, og at hand skulle være fredløs. Saa snart denne Dom var bleven oplæst for hannem, fore de i en afsindig Vrede løs paa ham, stødte ham som en Bandsadt ud af Kirken, hvor de vare forsamlede, gave ham og ikke saa megen Tiid, at hand kunde komme ud af Døren, men stødte den med saadan en Furie paa ham, at hans eene Fod blev saa haardt saaret, at hand bar dette Meen saa længe hand levede. Denne haarde Medfart overbeviiste ham paa det tydeligste, hvorledes det fremdeles ville gaae ham, saafremt hand blev længere i Island, derfor begav hand sig, saa got hand kunde, strax paa Flugten, og da hand Sønder paa Landet fandt et Skib, der ville gaae til Dannemark, forføyede hand sig dermed til Kiøbenhavn, hvor hand bragte Tidender om den ynkelige Tilstand, der var i Island i Henseende til Reformationen, at nemlig den, der skulle fremme samme i Skalholts Stift, laae fangen paa Holum, at hand, Hr. Oluf, da hand ville giøre en Begyndelse dermed i Holum Stift, var jaget fra sit Embede, og ey torde understaae sig at blive i Landet, saa længe Biskop Jon Arasen med saa stor Frekhed fremfoer at giøre, hvad hand vilde.

§. 10.

Som Biskop Jon Arasens Hierte var fuldt af Bitterhed mod forbemeldte Hr. Oluf Hialtesen, fordi hand ikke længer som en Blind ville lade sig lede af en blind Anfører, saa lod hand ligeledes sin Had see mod alle dem, der søgte at udfeye den gamle Papistiske Suurdey. Til den Ende kaldede hand samme Tiid paa Thingøre Kloster 12 Præster sammen, og forfattede med dem en Dom, hvorledes man skulle forholde sig mod saadanne Mænd, som efter deres Meening vare falske Lærere og Kettere. Denne Dom er i adskillige Henseender merkværdig, og fortiener derfor her at læses, nøye oversadt af det Islandske:

Vi Broder Helge Abbed paa Thingøre, Thorsten Gunnesenn, Magnus Jonssen, Thorlack Halgrimsen, Gisle Sigurdsen, Jon Gudmundsen, Lopter Petersen, Einer Ulfsen, Gudmund Skidesen, Biørn Thorbiørnsen, Thorfin Svensen, og Biørn Aresen Præster i Holum Bispedømme giøre med dette vort aabne Brev vitterligt, at Aar efter Gllds Byrd 1549. in Vigilia Matthæi (d. 20. Sept.) bleve Vi af Biskop Jon, da hand samme Tiid var paa sin Visitation paa Thingøre i Vatnsdal, udnævnde, at fælde en Dom over de Kettere, hvilke her i Landet ved deres Gierninger ere faldne i Pavens Band. Disse ere saadanne Mænd, hvilke forbyde at bruge det hellige Chrisma og Vielser, eller de Skikke og Sædvaner, som udi den heele Christendom saavel af Geistlig som Verdslig Øvrighed, saa og i Pavens Brev, hvilket i dette Aar udi Rom selv blev skreven til Biskop Jon, have været anordnede, og bleven besluttet, at de skulle ved Magt holdes. Saa viste vi og i Sandhed saa at være, at Biskop Jon blev samtyckt og beskikket af Broder Sigurder (*) Abbed i Tickebay, hvilken af de fornemmeste og ældste Præster blev udvalt at være Biskop i Skalholt. Tilmed blev Biskop Jon samtykt paa et almindeligt Præstemode i Skalholts Bispedømme, saa og af Almuen paa Althinget, at hand skulle være Administrator i Skalholt Stift (**) i Anledning af det

E som

(*) Om denne Hr. Sigurder, Abbed i Tikebay Kloster, see første Afhandling §. 10. Hand kom 1548. til Kiøbenhavn i det Øyemerke, at søge Skalholts Bispe-Støel, men da havde Hr. Morten Einersen allerede faaet Kongens Brev til D. Palladium og Professores ved Universitetet, at hand var udnævnt til Biskop i forbemeldte Stift, og at hand skulle lade sig af dem præparere til dette vigtige Embede. Imidlertiid forhvervede dog Hr. Sigurder en Kongelig Befaling til D. Palladium og Theologos ved Academiet, at de skulle undervise thennom therom tiill thett beste (som Ordene lyde i Konge-Brevet) og at de begge skulle være i Kiøbenhavn og studere til Kongl. Majestæt selv kom did. At Hr. Morten Einersen siden fik Fortrin frem for Hr. Sigurder, og er bleven indviet til Bispe-Embedet, sees af det, som §. 4. er bleven berettet.

(**) Man veed vel, hvorledes det gaaer, naar Retten er i Spyd-Stagen, og hvad impression det desuden har, særdeles hos den almindelige Hob, naar man indbilder dem, at der ere Folk, som ville forkyndе en ny Troe; hvorfor man ikke meget tør forundre sig over, naar det end skulle være sandt, hvad her berettes, at Jon Arasen under det Navn: Hand var den Mand, der skulle forsvare den gamle Lærdom, fik et stort Tilløb, og af en Deel blev antagen som en Tilsyns-Mand i Skalholt Stift.

som anføres i Kirke-Loven, hvorledes man har at forholde sig, naar en Bisp ved Døden afgaaer. Efterdi nu saavel geistlig som verdslig Ret saaledes befaler, at de som fremføre eller søge at udbrede en falsk Lærdom blant andre, eller anordne nogle ny Skikke, som ere mod Guds Lov og de hellige Fædres Anordninger: Vi og i Sandhed viste, at nogle her i Landet ey ville adlyde Forbud og Bandsettelser: Derfor dømde vi, efter at have paakaldet GUds Navn, for disse og flere Aarsagers skyld, som Loven befaler om aabenbare Kettere og Bands-Mænd, at alle de, hvilke derfor blive bekiendte, at de fremme og befordre en falsk Troe blant Folket, maae tages under Kirkens Disciplin, som de efter Loven blive dømde til, paa hvad Stæd de paagrebne vorde, eller hvem der vil paagribe dem. Denne vor Dom samtyckte benevnte Bisp Jon og Hr. Biørn Jonssen officialis, og alle de Præster og Leegmænd, som der vare nærværende, og satte hand sit Insegl tilliige med vores Indsegle paa dette Brev, hvilket in scriptis blev oplæst paa det Stæd og den Dag, som før er mældt.

Blant disse formeente Kættere, hvilke nu anførte Brev lyder imod, blev Hr. Gisle Jonssen, som den Tiid var Præst i Selardal i Skalholt Stift, og siden succederede Hr. Morten Einersen i samme Bispedømme, anseet som Hoved-Mand, derfor havde og Jon Arasen alt længere siden søgt, at faae ham i sine Kløer, men da Mands Styrke havde været forgieves, greeb hand til Pennen, stevnede ham før sig, at giøre Reede for de falske Lærdomme, hand gav ham Skyld for, og lyste ham i Band, hvis hand ikke ville møde. Denne berømmelige Mand faaer jeg vel til en anden Tiid Leylighed noget mere at tale om, men det var efter mine Tanker saa meget, som at fortie en Deel af den Roes ham tilkommer, naar jeg ville forbigaae, her at anføre det rare Bandsættelses Brev, Bisp Jon Arasen lod forkynde for ham. Jeg veed disuden ikke, om mange Bandsættelses Breve i vor Danske Historie ere anførte, og derfor vil det og i den Henseende være mærkværdigt. Det lyder da saaledes:

Alle

Alle og enhver, som dette Brev see eller høre, hilse vi Jon med GUds Taalmodighed Biskop over Holum og Visitator i Skalholts Bispedømme, saa og anbefalet af vor Helligste Fader Paven at dømme i alle de Pavelige Sager (Mälaferle) hvilke paakomme, eller ere skeede i Island og ikke tilforn ved lovlige og tilbørlige Qviteringer ere forligde og nedsonede. Vi kundgiøre efterskrevne Artikle, som du, Gisle Jonssen, Præst, haver talt:

Først har du underskaaet dig og dristet dig til, at fremkomme med saadan en Guds Bespaattelse og uhørlig Talemaade: At den salige Guds Moder den hellige Jomfru Maria formaaede ikke mere, end en anden fattig ordinair Pige, og de bleve Dievelens Trælle, som troede, at hun giorde Forbøn for Christne-Mennesker, at hun holdt sig til dem, og forskaffede dem nogen Hielp.

For det andet har du paa et almindeligt Præstemode, end og i Skalholts Dom-Kirke, talt dette til Foragt mod Loven og til dens Undertrykkelse: At du aldrig ville adlyde den Romerske Lov, eller være den Biskop hørig, som bar Bispe-Hue, eller var en Munk. (*)

For det tredie har du lært og forkyndet en falsk Troe for Christne-Mennesker.

Efterdi nu foranførte Poster ved Vidner kand gotgiøres, og det er befunden saa i Sandhed at være, at du saaledes har talt og giort, som forommeldt er: Saa stævne vi dig derfor for vores Dom og Overhørelse, at du uden nogen Forhindring og Ophold kommer til os, hvor og naar du kandst, og søger vor Naade til Forsoning og Lettelse i forberørte Sager: Vi sette dig tre Paamindelser, fem Dage for enhver. Men saafremt du forsømmer, at komme paa

 den

(*) See §. 2.

den bestemte Tiid til at forsvare dig, da skaltu viide, at du est i fuldkommen Band, og med Rette frafkildt Guds Folk med alt Forbud og Bandsettelse, hvori du est falden saavel ved Ord som Gierninger. Vi forbyde dig, at du herefter gaaer i Kirke, eller fremmer noget Præsteligt Embede, undtagen, at du maae læse dine Tider (horas) dog saa lavt, at ingen hører din Røst; Vi forbyde liigeledes alle Christne Mennesker, at have nogen Handel, Kiøbmandskab og Omgængelse med dig, sove hos dig, spiise med dig, eller giøre nogen Bøn for dig, undtagen at de maae bede for din Bedring, eftersom Kirkens Love befale og tilsige: Saafremt nogen kysser, hilser, beder, gaaer Bud, eller holder almindelig Samtale med den, som er i Pavens Band, da føre de, som sligt giøre, den mindre Band over sig, og ere pligtige, at betale Bøder for saadan Omgængelse. Hvis du ikke inden en Maaned, efterat du har hørt dette vort Brev, kommer til os til din Undskyldning og Forbedring, da foraarsages Vi, efterat vi have paakaldet den Hellig Aands Naade, at fælde en fuldkommen Forbandelse og Bandsettelse over dig med de Ord, som hertil høre, hvilke Ord den Hellige Konge David har anført og de helligste Fædre Paverne og anden Christen-Øvrighed har anordnet, og befalet. Men skulle noget komme os i Veyen, at vi ikke efter vor Skyldighed kunde udføre vort Embede paa dig, da estu i Sandhed falden i ævig Forbandelse, uden saa er, at du paa den rette Maade faaer Afløsning. Til et Vidnesbyrd og en Stadfæstelse herpaa hænge vi vores Indsegl for dette Brev, som er skrevet paa Holum i Hialtedal Anno 1550. (*)

Jon Arason. B.

End-

(*) Dette Bandsettelses Brev er først skreven paa Latin af Præsten Jon Matthiesen eller Svendske, efterdi Bispen selv ey forstod saa megen Latin, at hand kunde forfatte det. See første Afhandl. §. 2. Siden er det bleven oversadt i det Islandske af en Præst Hr. Odder Stephensen, hvilken Oversættelse jeg har maat betiene mig af.

Endskiønt nu Hr. Gisle Jonssen meget vel af GUds Ord viste, hvad Kraft slig en Bandsættelse havde, og derfor kunde trøste sig med Frelserens Ord til sine Disciple: Salige ere I, naar man bespotter og forfølger Eder, og taler allehaande Ont mod eder for min Skyld og lyver det. Matth. V. 11. 12. saa fandt hand sig dog ved denne Bandsettelse sadt i de Omstændigheder, at hand holdt fornøden, at følge vor Frelseres Raad Matth. X. 23. Naar de forfølge eder i een Stad, da flyer til en anden; thi eftersom Jon Arasens Tilhængere i Skalholts Stift meere og meere tiltoge, saae hand sig ikke længere sikker, at blive i sit Fæderneland, og begav hand sig derfor til **Kiøbenhavn**. Og visselig hand slap en overhængende Fare til rette Tiid, thi neppe var hand kommen ud af Landet, førend Hr. Biørn Jonssen Biskop Jon Arasens Søn indfandt sig paa Selardal, lod ham der dømme fra Kald Ære og Embede, og tog alt hvad hand eyede til sig.

Dog førend Hr. Gisle Jonssen kom til Kiøbenhavn havde Hans Majestæt faaet nærmere Efterretning om Biskop Jon Arasens utilbørlige Opførsel mod alle dem, der fremtraadde som Sandheds Vidner, saa og om hans Foragt mod Kongelige Anordninger, derfor lod hand og ved et Rescript tilkiendegive meenige Geistlighed i Holum Stift, at de ikke meere skulle erkiende Jon Arasen for deres Biskop, men at de i hans Stæd skulle udvælge en anden, der kunde underviise dem i den saliggiørende Lærdom og efter Ordinantzens Lydelse indrette alt i Stiftet til Guds Ære, og den Lutherske Religiens Handthævelse. Dertil blev forbenævnte Hr. Gisle Jonssen navngiven: Men GUds Time var endnu ikke kommen, at hand ville sende ham som en Opsyns-Mand i sin Viingaard. Imidlertiid vidner følgende **Konge Brev**, som er udstæd i Nyborg Tiisdagen efter Pauli Conversionis Dag (d. 25. Januar.) Aar 1550. saavel om **Kong Christian** III. retfærdige Vrede mod den genstridige Biskop Jon Arasen som og om de gode Tanker, Hans Majestæt allerede den Tiid har haft om Hr. Gisle Jonssen.

Wii Christiann &c: Helsse ether alle prouesther presther och menighe clericiett som byghe oc boo offuer alt Holum stiigtt paa wortt land Jsseland euindeliig med gud och wor nade, Wiider eptherthii wii forfarer huorledis at biscop Jonn som nu er biscop ther wti Holum stigt haffuer siig utilbørliigt handled och icke sticket siig wtij siitt embiid som eenn Christhen mand och biskop burde at giøre, Och haffuer emodstaed och nederlagt thet helliighe guds ord och euangelium, Och wti alle maade foracthet wor Ordinanz som wii om religionen haffuer ladett wdgaa, och ther tiill med haffuer bruget synn moduilliighed emod oss och sit federneland och mange aff wore wndersotthe wforretthet som thennom therom haffuer ladet beklaghe huorfor hand aff menighe almue er tiill alting dømpt tiill enn wsleger mand, Tha epther sliig leyliighed bede wii ether och beffalle, Och nu met thette wort opnne breff fuldmagt giffue, ati strax uduelle och udkorer enn anden god dannemand tiill at were biskop offuer alt Hollum stiigt, som kand och well prediicke och lerre guds helliighe ord, och euangelium och were wor ordinandz wti alle made wndergiiffuenn Och wdaff synn yderste formue forstaHollum stiigt, som enn Chresthen biskop bør at gøre och tyctiis oss gott were ati wduelle: ther tiill enn wied naffnn, Her Gisle Jonssen for nesthen, Och then siidenn forskicke tiill wor then hoye skulle wti wor stad købnehaffnn Och ther lade hanum staffestis Och siidenn skickis tiill isseland ighen att annamme och forstaa Hollum kircke och Hollum stict som enn Christenn och retsindig biskop bør at giøre. Datum Nyborg Tifdagen efter Pauli Conuersionis Dag. Aar MDL.

§. II.

Biskop Palladius maa ey have vist om denne Hans Majestæts strenge Befalning, derfor meente hand endnu ved en alvorlig Paamindelse at faae Biskop Jon bragt paa bedre Tanker, eller i det mindste at formaae ham dertil, at hand skulle tage enten sin

Søn

Søn Hr. Sigurder Jonssen eller Hr. Olaf Hialtesen til sin Medhielp, for at begynde den saa længe forsømte Reformation i Holum Stift. Hand tilskrev ham derfor efterfølgende Brev, hvilket jeg har oversadt af det Islandske efter en Afskrift, som vores berømte Assessor Arnas Magnussen har skreven.

Dei Gratiam & Pacem!

Det er et gammelt Ordsprog, kiere Herre, at den ikke har forseet sig, som vil forbedre sig, og at den er god som aldrig forsaae sig. Den Almægtige GUD give Eder, at I formedelst vor HErre JEsum Christum maatte ret forstaae og betænke det, og ikke forhindre Eders egen Salighed, da ville alle Ting endnu faae et got Udfald. Jeg veed vel, at I giøre det af eders Ubetænksomhed og Vankundighed, som den hellige Paul og giorde ante Conversionem, og at I ikke fordriste Eder anderledes til, end bestandig at blive ved den Ordinantz og andet, som I have foret Eders Erkebiskop i Henseende til Paven og den Romerske Kirke. Ja I tænke, det ville være en stor Synd for GUD, og Skam for Mennisker, saafremt I skulle viige derfra. Saaledes meente og den hellige Paul, der dog havde meere for sig, og en fastere Grund at staae paa, end I have, thi hand havde Mosis Lov og Propheterne for sig, men I have intet andet for Eder end Pavens Lærdom. Den Lærdom, Paulus drev paa, var kommen af Himmelen, og det var GUDs Befalning, at man skulle holde Loven, og lade sig omskiære. Men den Lærdom, hvilken I paadrive, er ikke af Himmelen, men giort og optænkt her paa Jorden, som er og kaldes Menneskenes Lærdom. Nu holdt St. Paul al den Lærdom og den gode Meening, hand havde havt blant Jøderne, for aldeeles unyttig og for Skarn, og lod samme for Christi skyld fare, og omendskiønt hand tilforn per ignorantiam havde hadet og trængt, ja haardelig forfuldt dem, som affaldt fra Jødernes Troe til JEsum Christum, saa vendte hand sig dog alldeles

der-

fra tilbage igien, og prædickede Christum JEsum til Salighed, og bekiendte sig selv tillige at være den største Syndere, som havde hadet, trængt og forfuldt den Christen Almue; Hand skal være Eder et Speyl og en Forskrift, hvorudi J skal beskue Eder, saafremt J vil erlange Salighed af GUd.

J holder det med Paven, men ikke med vor HErre JEsu Christo, og derfor truer, trænger og beskeligen hader alle dem der i Landet, som falde fra Pavedommet og til JEsum Christum. J troer, at de ved deres egne gode Gierninger skulle vorde salige, men jeg troer, at de blive salige allene ved JEsu Christi rosenrøde Blod, og giøre de dog derhos gode Gierninger efter yderste Formue ligesom tilforn efter vor HErres Bud til Guds Ære og deres fattige Næste til Gavn og Gode. Slige hade og trænge J per ignorantiam vestram, og meener ikke andet, end at J giøre det som ret er; Men viste J, at J ikke giorde ret, da var det Eder bedre, at J var død, naar J saaledes fremfare, som J nu giør.

Samme Sindelav har og jeg tilforn havt, da jeg var under Pavedommet og ikke vidste det bedre. Jeg meente da, at jeg havde Staven i min høyre Haand: at jeg var meget vel faren for min Indvielses, Firmens, (Primsigningu), Fasten og Læsningers skyld. Men da jeg fik de Ord at høre, hvilke GUd Fader talede, og lod høre af Himmelen ved Jordans Flod, den Tiid Christus blev døbt, ligeledes paa Bierget Thabor, hvor Moses og Elias in transfiguratione Christi vare tilstæde, og saaledes ere lydendes til de 3 Apostle: Hic est filius meus dilectus, denne er min elskelige Søn, da betænckte jeg min Tilstand, og modtog vor HErres JEsu Christi Lærdom, og lignede den med Pavens Lærdom, da erfoer jeg, at de saa lidet vare overeensstemmende med hverandre som Himmelen over os og Helvede neden under os, hvilket jeg klarlig ved en Skrivelse vil legge eder for Øyen, saafremt J med et Brev forlanger det af mig, eller med et Ord vil kundgiøre det

det Kongens Ombuds-Mand, Laurits Mule. Abbeden Sigurder (*) bekiender nu det samme, og skikker sig efter vor HErre JEsum Christum, som jeg meener, hand selv derom vil tilskrive Eder. GUd være Lof til evig Tiid. Amen.

Derfor beder og formaner jeg Eder ved vor HErre JEsum Christum, at J vel betænke Eders Tilstand, og ikke saaledes fremgaae tvert imod vor eeneste Saliggiører JEsum Christum, som ikke har stiftet eller befalet Papistiske Vielser, Firmen, Messer eller Fasten, endskiønt hand har lært, at man skulle holde den eene rette Faste, som er først fra Synden paa Sielens Vegne, siden fra Spiise og Drik paa Legemets Vegne: Hans Lærdom er: Agite poenitentiam, Credite Evangelio, estote misericordes, date & dabitur vobis, remittite & remittetur vobis. Pavens Lærdom er: Rager Eder, Smører Eder, den eene den anden, holder Messe, læser Eders horas, firmer, faster, og særdeles holder den og den Faste; Gaaer til den og den hellige Mand, haver eders Pater Noster Baand i Haanden, Gifter Eder ikke, lader Eders gode Gierninger betale for Eders Synder.

Min kiære Herre! Dette altsammen er Spot og Spee mod vor HErre JEsum Christum, og er intet af hans Lærdom; Alligevel understaaer J Eder, at true og trænge dem, som ey med god Samvittighed kunde holde samme. Omvender Eder, for Christi Pines og Døds skyld, og lader den fattige uforstandige Almue faae JEsu Christi reene og uforfalskede Lærdom at høre. Værer ikke længer Aarsag og Leylighed til saa mange Menniskers Fordømmelse, som J ere og hidtil været have. Knæfalder for GUd og giver Eder skyldig. Beder om Naade og Miskundhed. Adam, David, Peder, Magdalena, Røveren paa Kaarset erlangede Naade hos hannem, Ja den store Blodhund Manasses, som op-

(*) Denne Abbed Sigurder er den samme, hvilken noget er meldet om §. 10.

fyldte Jerusalem med uskyldig Blod. Jeg sender Eder hans Bøn udlagd paa Dansk, hvormed hand bad GUD om Naade og Miskundhed, at J flittig kand bruge den med grædende Taare, som høre til en sand Bod og Omvendelse, og troer siden stadelig, at Gud igien har antaget Eder til Naade og at den HErre JEsus Christus har tilgivet Eder ald Eders Overmod, som J mod Eders Samvittighed har beviist mod hannem. Udvælger Eder en god Mand, som kand være Eders Suffraganeus, og sender ham herhid Een Vinter, da hand siden strax skal komme tilbage igien for at visitere og reformere alle Kirker og Klostere i Eders Stift, enten Eders egen Søn Hr. Sigurd eller Hr. Olav Hialtesen eller en anden, som J selv meener til denne Gierning best at være skicket.

Setter ikke eders Haab paa Paven, hand døde i Aar paa St. Mortens Aften, og maaskee J have fornommet noget dertil i Jsland, thi Hecla Field pleyer gierne at aabenbare sligt. (*) Nu trættes 3. Cardinaler om det Pavelige Sæde, men førend deres Trætte er til Ende, ere J alt kaldede af denne Verden. Betænker Eder derfor selv, og seer til, at J bliver visse paa Eders Salighed. J haver vaadet dybt ud, vaader nu i JEsu Navn til Lands igien. J have en mild Herre og Konge (**) misbruger ikke længer hans Naade og Godhed, thi naar J ville giøre det, saa bliver Stif-

(*) Man maae holde D. Palladius det til gode, som hand her anfører om Hecla Field, thi det var i de Tiider snart en almindelig Tradition, at de fordømte Siele vare forsamlede i Hecla. Seb. Munsterus, hvis Cosmographia med største Applausu blev modtagen (v. Creenii T. VIII. Animad. Hist. Philol. Cap. 2. p. 94-114. & E. J. C Wolfii Hist. Lex. Hebr. p. 89.) Frisius, Zieglerus, D. Casp. Peucerus have derom fortalt mange urimelige Ting, hvilke den lærde Islænder Hr Arngrim Jonssen anfører og refuterer in Comment. de Islandia p. 19. sqq.

(**) Hr. Assessor Arnas Magnussen har havt Føye, at skrive følgende Anmerkning til sit Exemplar: Haud apposite hæc dixit Palladius, nec enim amplius hoc anno Johanni gratiæ locus apud Regem erat, qvi eum comprehendere jusserat. Verum ita forte credidit Palladius, tunc à Rege remotus, Nyburgi degente, atque ita ignarus, qvid ille Islandos jussisset, vel jussurus esset.

Stiftet Eder fratagen og en anden udvaldt i Eders Stæd. Gud give Eder af sin Naade og Miskundhed en sand Forbedring. Hannem befaler jeg Eder til ævig Tiid. Amen Kiøbenhavn Dominica Lætare Anno 1550. (*)

§. 12.

Dog alt, hvad denne Biskop Jon Arasen blev forestillet, var forgieves, de ham givne Advarseler som Olie, der øses i Ilden, og de mod ham udgivne Anordninger en ny Materie for ham, at lade see dis mere Stivhed og Gienstridighed, saa hand ikke kunde have udvalt bedre Symbolum, der svarede til hans Opførsel end dette Tu contra audentior ito. Hr. Morten Einersen blev endnu i sit Fengsel paa Holum. Hand echaperede vel eengang deraf, men blev snart igien indhentet, og siden haardere medhandlet, thi hand blev krumsluttet og sad i den Tilstand en heel Maaned, saa hand ey fik Tilladelse at reise sig af Stædet. I al den Tiid blev ham lidet eller intet givet til Spiise, og havde hand snart maatt crepere af Hunger, hvis ikke en gammel Kone, der nød sit Livs-Brød paa Bispe-Gaarden, havde forbarmet sig over ham, og hemmelig igiennem et Vindue tilbragt ham noget til Underholdning. I Stæden for at Biskop Jon skulde have viist nogen Medlidenheds Tegn mod denne forladte Mand, drev hand Spot med ham, og maatte hans Poesie liigeleedes bære Vidne derom, thi hand giorde derpaa følgende Riim:

Biskup Marteirn bra sitt tal,
Burtstrauk han fra Steyne
Vasade fram ä Vindardal
Vard honum þad ad meyne.

 i. e.

(**) Andre Msta sette Aaret 1549. endnu et andet gandske urigtig 1554. Men at det Aarstall 1550. maae være rigtig, kand og sees af den Beretning, som anføres i Brevet om Pave Pauli III. Død, hvilken døde den 10. Novemb. 1549.

i. e.

Biskop Morten brød sit Løfte, og løb bort fra Steen (en Vægter, der skulle give agt paa ham) Hand løb igiennem Vindardal, men det blev ham til Skade. Endelig lod hand sig ved sin Søn Laug-Mand Are Jonssen overtale, at lade Hr. Morten komme til ham til Modrefelle, hvor hans Fængsel var meere taaleligt end tilforn. Jeg vil og troe at B. Jon Arasen saa viit er kommen til sig selv, at hand har kiendt, hand havde handlet alt for ubesindig med Hr. Morten Einersen, og at hand derfor har tilladt ham, at komme til hans Søn, for der at recolligere sig noget efter saa meget Ont, hand havde maatt døye. Det slutter jeg blant andet deraf, at hand til samme Tiid fik i Sinde, at samle et Mode, hvor der skulle tænkes paa Middel og Raad, om ikke disse 2 Biskoper igien kunde vorde forligte, og Hr. Morten komme til sit Embede. Men hvad hans Hoved Øyemerke derhos har været, er uden Tvivl best treffet af Stifts-Befalnings-Mandens Fuldmægtig paa Bessested Christian Skriver, nemlig at hand nu gierne paa nogen Maade ville reede sig løs fra en ond Sag, som hand endelig maatte slutte, til sin Tiid ville blive ham dyre, at giøre Reede for. Et Stykke af en Skrivelse, hand i den Sag har skreven til Dade Gudmundsen, kand nærmere forklare det forommældte:

Som J tilskrive mig om den gode Mand Hr. Martin, at hand er paa Modrefelle hos Are Jonssen og har god Forpflegning med Øll Mad og andet hvad hand behøver, saa var det, kiære Dade, vel det mindste, at hand maatte have et ærligt Ophold, efterat hand er greben og fangen bortført fra sit Embede, thi det kand ikke siiges at være en ærlig Gierning, at man først fanger en Dannemand, og siden lader ham sulte. Hand er ikke for nogen uærlig Sags skyld bleven fangentagen, derfor kommer hand nok med Ære løs, naar det er GUds Villie. Efterdi J og, kiere Dade, skriver, at J har hørt Biskop Jon og Hr. Morten ville holde et Mode paa Tingøre, næste Fredag for tilstundende Cathedra Petri, i den Meening og det Forsæt, at, saafremt gode Mænd kunde tale til Rette imellem dem,

Hr.

Hr. Morten da igien kunde komme til sin Bestilling og Embede, saa veed jeg ikke, kiære Dade, hvad Svar jeg herpaa skal give Eder, uden alleene saa meget, at jeg ikke veed, hvad Biskop Jon har at giore med Hr. Morten, ikke heller troer jeg, at Hr. Morten er saa uforstandig, og lover eller tilsiger Biskop Jon noget mod den Eed eller det Lofte, hand tilforn har soret Hans Kongelige Majestæt, og kand det vel være, at Biskop Jon leeder derefter, efterdi hand veed, at hand har giort Hr. Morten Uret, og at hand derfor vil, at gode Mænd skal bede for ham; Men var jeg i Hr. Mortens Stæd, saa skulle jeg før blive siddendes og raadne, førend jeg skulle bede, eller lade bede et eeneste Ord (for mig) og ville jeg siden see til, hvad der ville følge efter. Som I og, kiære Dade, tilskriver mig, at jeg med fleere Danne-Mænd skulle give et got Raad i denne Sag, saa er jeg den mindste og ringeste, som derudi raade kand, men det veed jeg dog visselig, at hvis denne Sag ikke i anden Maade bliver afgiort, førend den kommer for Hans Kongel. Majestæt, der da vil følge en stor Straf paa, mange fattige Menniskser og Indbyggerne i Landet til stor Skade og Fordervelse. Hand har nu fangentagen Bispen, og skiønt hand fik Stiftet med, saa har hand derfor ikke Dannemarck og Norge, thi hvad man gior i en overilet Heede kommer man til at fortryde (þvi ſtutta ſtund verdur Hönd högge fegen) &c. &c. Dat. Beſſeſtad den 3 Jule-Dag 1549.

Dog endskiønt Biskop Morten Einersen nu havde noget bedre Kaar end tilforn, saa maatte hand dyrt nok betale derfor, thi hand blev tvungen til, at give sin Forpligt til Bispens Søn Are Jonssen, at hand aldrig paaa Skalholts-Kirkes Vegne ville paatale en Jord kaldet Biarnenæs i Hornefiord saa og andre Jorder med andet som hørde dertil, hvilke Biskop Jon havde soldt til sin Søn forbenævnte Are Jonssen, og dette indgik hand, paa det hand ikkun maatte undgaae viidere haarde Tractamenter og leve i Fred. Hans Forpligt, hvori hand dog nød den Naade, at maatte skrive sig Superintendent over Skalholt Stift er dateret paa Mødrefelle Kloster Ny Aars Dag 1550.

Imidlertiid varede det ikke længe, at Biskop Jon kunde blive stille siddendes, men hand lod sig snart igien drive af sin urolige Aand, at tænke paa ny Viitloftigheder, og maatte den gode Hr. **Morten Einersen** lade sig saa at sige bruge til et Redskab, at fuldføre det onde Forsæt, hand havde faaet i Hovedet. Thi i dette Aar 1550. omtrent i Junii Maaned giorde Biskop **Jon Arasen** sig rede, at forsøge det yderste mod Skalholts Stift, for reent at udrydde den Sæd, som sammestæds var plantet i een og andens Hierte ved Hr. Gisser **Einersens** og andre troe Læreres Tieneste, og maatte Hr. **Morten Einersen** som i Triumph lade sig af ham føre til det Stæd, hvor hand efter Kongelig Befalning skulle have været den eeneste Opsyns-Mand for Kirken og Stiftet. (*) Men førend hand forlod sin Bispe-Gaard, foranstaltede hand alt til Modvern, saafremt samme af nogen skulle vorde angreben. Hand anlagde en Skandse tæt hos Dom-Kirken, hvilken blev kaldet et **Slot**, og have de rudera, man endnu seer deraf, indtil denne Dag beholdt samme Navn. Omkring denne Skandse lod hand giøre dybe Grave, og Vand leede deri, og var hans Agt, at lade Gevær og andet Kriigs Redskab plante derpaa, saafremt Noden ved et fiendtlig Anfald skulle udkræve det. Under samme Skandse havde hand ladet en underjordisk Gang giøre til Kirken og til Huusene. Saaledes meente hand, at ville have en sikker retirade til sin Beskiermelse, naar hand enten ved indenlands eller udenlands Magt skulle vorde angreben. Hand skal og endnu have havt farligere desseins i sit Hoved, og som **Biørn paa Skardsaae** beretter (**) have tilskreven Keyseren,

(*) Jeg veed ikke, hvad Grund det har, som nogle Islandske Mster berette, at Biskop Jon samme Tiid skal have havt i Sinde, at give Hr. Morten Einersen et Præste-Kald Mule for Norden i Holum Stift.

(**) Biørn Jonssen paa Skardsaae var ikkun en Bonde i Island, og Lavrettes Mand i Skagefiords Herred, men en meget curieus og flittig Mand, som med megen Omhyggelighed samlede og sammenskrev en Deel af det, der henhører til den Islandske Historie, og for den Kundskab skyld, hand havde i samme, var hand meget afholden af alle, der elskede deres Fædrenelands Historie, blant hvilke særdeles Biskop Thorlack Skulesen var hans Ven og Veldædere. Disuden var hand meget forfaren udi Lov og Rettergangs Sager, og har man endnu adskillige af hans Tractater i Mst, hvori hand har oplyst et og andet vanskeligt, som forekommer i den saa kaldede

ren, at hand skulle sende ham Hielp, og tage Landet til sig, paa det samme kunde blive ved den Rom. Catholske Religion, hvilket Brev var givet en Hollænder til Befordring, men skulle være bleven opfanget. Andre sige, at hand havde giort Hollænderne, endnu andre med Hvitfeld, Stephanio, og Messenio Scond. Illust. T. V. p. 102. Engelænderne samme Tilbud. Men dette sidste er allermindst trolig, thi Eduard VI. som den Tiid regierede i Engeland, favoriserede saa liidet Pavedommet, at hand langt meere tillod de Reformerde en fri Religions Øvelse (*) hvilket ikke kunde være Jon Arasen ubekiendt, da den Tiid mange Skiibe kom til Island fra Engeland, og er det derfor ikke at vente, at hand hos en Nation skulle have søgt Hielp, hvilken hand holdt for liige saa slemme Kættere som Lutheranerne. Udi den Dom, som siden blev fældet over ham, tales i Almindelighed om et Forræderie hand har forehavt, at lade Landet komme under fremmed Herskab, men ikke til hvem; Hans Majestæt selv tilskrev en Deel af hans excesser de Hamborgiske Kiøbmænd, der handlede paa Island, og i samme Aar begik saa store Insolencer, at de borttoge Indbyggerne deres Gods, bastede og bandt dem, og brugde anden Vold, hvorfor og Kongen havde besluttet, ved nogle Skiibe at lade de Hamborgiske Skiibe under Island opsøge og ødelegge, hvilket dog siden af Hamborgerne med 2300 Daler blev udsonet. Om disse Hamborgiske Kiøbmænd heder det i et Kongebrev dateret Flensborg Fredagen efter Oculi 1551.

> Samme bisskop haffuer vdi mange andre maade skickett sig wtilbørligen, og som en whørsom vndersotte huilckett wii forsee oss till, at hand icke giortt hagde, thersom thet icke hagde weritt the hamborgers tilskyn-

dede Jons Bok eller Islandske Lov: Hand blev 83. Aar gammel, og døde af Steen-Smerte, d. 28 Junii 1655. J Wormii Epist. T. I. p. 103. roses hand, og kaldes p. 105. in monumentis Islandicis Polyhistor.

(*) At forbigaae mange andre, som have viist, hvor megen Fliid Kong Eduard VI. anvendte, for at faa den Engelske Kirke reformeret, og Pavens Autoritet kuldkastet, fortiener Saligs Historie der A. C. Vol. II. p. 412-462. derom at eftersees.

skyndelse, &c. Og at det ikke haver været uden Grund, skal til sin Tiid sees af de Klage-Puncter Christian Skriver anførte mod hannem. Nogle af hans Landsmænd, naar de mælde om foranførte Brev Jon Arasen skulle have skreven, sige, at det skal have været en Skrivelse til Paven, hannem tilsendt formedelst een ved Navn Ulf Hansen, og at samme Skrivelse havde indbefattet en Forespørsel, hvad hand skulle giøre af Rommer-Skatten, som faldt i hans Bispedømme, efterdi ingen Ercke-Biskop meere var i Tronhiem, der efter Sædvane kunde tage derimod, og havde Paven i 3. Linier svaret ham, at hand skulle uddeele samme blant de Fattige. Men om end alt dette havde sin Rigtighed, at Biskop Jon ikke havde correspondered med nogen udenlands Potentat, at forraade Landet til ham, da dog den over ham ergangne Dom taler om et Forræderie, saa kand hand dog aldrig frikiendes derfor, at hand jo som en Oprører har opført sig mod **Kongen**, i det hand har giort tvert imod de Befalninger og Anordninger som **Hans Majestæt** havde givet, hvilket saavel af det foregaaende kand bevises, som og nu i det efterfølgende tydelig vil falde i Øynene.

§. 13.

Da Biskop Jon Arasen, som forhen mældt er, havde foresadt sig, at kuldkaste alt, hvad i Hr. **Gisser Einersens** Tiid til den Lutherske Religions Forkyndelse og Forfremmelse var foretaget i Skalholts Stift, kom hand med en heel Deel Folk til Althinget, reiste derfra til Skalholts Bispe-Gaard, og lod samme, ligesom i forrige Aar skeet var, opfordre, derhos og formælde, at hand ville lade Hr. **Morten Einersen**, som hand førde med sig, være foran i Spidsen, for at tage imod Skuddene, saafremt de fra Gaarden ville skyde paa hans Folk. De som vare forsamlede paa Gaarden, ville ey høre tale om nogen Opgivelse, men havde i Sinde at forsvare sig til det yderste, derfor maatte Hr. **Morten** efter Jon Arasens Befalning skriftlig tilsige dem, at de ey længer skulle imodstaae, hvilket hand da og giorde, af Frygt for en haardere Skiæbne, hvis Jon Arasen atter med uforrettet Sag skulle vende tilbage fra Bispe-Gaarden. Paa den Maade kom Jon Arasen paa Skalholt, og

var

var saa hierteglad derover, som en General kand være over den største Seyer, hand har vunden; thi nu meente hand at have sadt sig paa et Sæde, hvorfra ingen saa læt skulle rokke ham, og at hand nu havde faaet Magt i Hænderne, at udrette alt efter sit eget Tykke. Hand blev der en Uges Tiid, og indviede med Sang, Vie-Vand, og Læsning Dom-Kirken, hvilken hand foregav, ved den Lutherske Lærdom, som derudi var bleven forkyndet, at være bleven ureen. Dette opvakte en stor Glæde hos en Deel af de Gamle, hvorfor de og paa muueligste Maader gik hannem til Haande, derpaa slog hand med en Kiep eller Riis paa Kirkens-Stolper, Dørre og alle Altere, ved hvilket Abespill hand ville give dem deres forige formeente Hellighed igien. Herr Gisser Einersens (*) Legeme, som var begraven i Kirken, maatte ikke heller blive liggende i sit Hvile-Stæd, og da Jon Arasen i hans levende Live ey havde vovet, at foretage noget fiendtlig mod ham, saa ville hand dog nu hævne sig paa hans døde Legeme, i det hand lod samme opgrave, kaste hans Been i en Sæk, og nedgrave i en Hule uden for Kirke-Gaarden, øste siden Vie-Vand i Graven og lod den saa fylde med Jord. Derpaa firmede hand efter Catholsk Viis mange Børn, og indviede fire Præster, som alle vare gandske Ulærde. Den eene af dem, ved Navn Jon Gisleson havde hidindtil tient som Dreng i Kiøkenet, og blev derefter af Spott kaldet Jon hin Mariulause, Jon den Marieløse. Disse fire lod hand efter sig paa Bispe Gaarden, og befalede dem, at iagttage de Papistiske Ceremonier, og ey at tilstæde nogen Forandring derudi. Alt dette skeede i hen ved 800. Menneskers Paasyn. Der skrives, at hand til samme Tiid der paa Stædet offentlig har ladet sig erklære for en Opsyns-Mand over Skalholt-Stift, og at hand derhos skal have rost sig, at hand nu havde undertvungen heele Island undtagen halvanden Bonde. Disse skulle være Lav Mand Thorlef Paulsen (**) og Dade Gudmundsen,

 der

(*) Nicol. Cragius begaaer i Annal. Chr. III. p.312. en grov Feyl, i det hand siger det havde været Ogmundi Legeme, som igien var bleven opgraven, hvilken af Stephanio l. c. pag. 348. er bleven rettet.

(**) Da Are Jonssen havde været Lav-Mand for Norden og Vesten, fra 1530. til 1541. nedlagde hand dette Embede. Jeg har læst hans Opsigelses Brev i Original, hvilket er dateret i Karl-

der maatte heede den halve Bonde, fordi hand ikke betiente noget anseeligt Embede. Ved sin Vortreise fra Skalholts Bispe-Gaard lod hand Hr. Morten Einersen, som sin og sin Søns Biørn Jonssens Ombuds Mand eller Fuldmægtig blive efter sig, indtil hand kunde komme tilbage, og enten selv med hans Søn tage Skalholts Stift i fuldkommen possession, eller og lade det forvalte ved ham, indtil en anden dertil af Paven blev beskikket.

Derpaa besøgte hand Vidoe Kloster, drev de Danske derfra, som siden 1539. havde opholdt sig der, og befalede Abbeden Alexius Paulsen, (hvilken nu tog hans Parthie igien, endskiønt hand Anno 1542. underskrev Kirke Ordinantsen) at alt med Religionen skulle holdes i Klosteret, ligesom det havde været i Biskop Øgmunds Tiid. Om denne Reise giorde hand følgende Vers:

Viikur hann ſier i Videyar Klauſtur
Viida tru eg hann ſvamli
    Hinn gamli
Vit Danſka var hann diarfur og hrauſtur
Dreifde þeim a flædar flauſtur,
    Med brauke og bramli.

i. e.

Karlmanstunge to Dage for St. Peders Messe 1541. hvorudi hand mælder, at hand tilforn skriftlig havde bedet Kongen, hand maatte faae Tilladelse, at nedlegge Lav-Mands Embedet, og havde hand blandt andet resolveret dertil for den Aarsags skyld, fordi det forekom ham, at nogle ikke ret handlede med ham efter Islands Lov, hvilke efter sigende skulle have beført ham for Kongen, og ville hand derfor erkiende den for Lav-Mand, hvilken de beste Mænd for Norden og Vesten udvalde, og Kongen dertil beskikkede. Altsaa blev den bemældte Thorlef Paulsen igien udnævnet i hans Stæd, men at denne Mand hverken har været efter Are Jonssens, eller hans Faders Sind, kand sluttes deraf, at de siden søgte at bemægtige sig hans Person, hvorfor Hr. Thorlack Halgrimsen en Fader til den navnkundige Biskop Gudbrand blev udsendt for at fange ham. Denne giorde vel Reisen, men ikkun for et Syns skyld, thi endskiønt Lav-Manden ikke var i den Stand, at hand kunde giøre nogen Modvern, saa vendte hand dog med uforrettet Sag tilbage igien, efterdi hand holdt der for en Ubillighed at antaste uskyldige Folk, hvorvel hand dermed ikkun slet insinuerede sig hos sin Biskop. Lav-Mand Thorlef saae vel, de ville med Tiden blive ham for mægtige, derfor nedlagde hand sit Lav-Mands Embede i Aaret 1548. for at undgaae videre Had og Efterstræbelser, og blev Ormer Sturlesen derpaa Lav-Mand.

i. e.

Den Gamle begiver sig til Vidoe Kloster, jeg troer, hand farer paa mange Stæder underlig frem. Mod de Danske var hand dristig og uforsagt, og adjredde dem med Bulder og Larm, at de maatte fly paa et Skib.

Siden reiste hand Vester til Helgefells Kloster, hvor ingen Abbed havde været, siden den i første Afhandling anforte Hans van der Mervitz fik det i Forvaltning. Der indsatte hand en gammel Mand ved Navn Narfe, til Abbed, som allerede tilforn fra omtrænt 1511. af havde været i samme Embede, og gav ham Befalning, at holde det Gamle vedlige. Dog maae til samme Tiid de fleeste Munke af dette Helgefels Kloster være forløben, thi jeg finder i et Kongeligt Rescript dat. Nyborg Tiisdagen efter Pauli Conversionis Dag 1550. at den Tiid ikkun to Munke vare derudi, hvilke disuden holdt dem uskikkelig, hvorfor Hans Majestæt befalede Hr. Lauritz Mule og Bisp Morten Einersen, at de i samme Kloster skulle indrette en Skole, og at alt Klosterets Rente skulle forvendes til denne Skoles Behov, paa det fattige Peblinge kunde have deres Underholdning til Klæde og Føde, og optugtes i god Lærdom.

§. 14.

Denne Bisp Jon Arasens Omreise giorde en stor Forandring i Skalholts-Stift. En Deel, som tilforn havde prædiket Guds Ord reent, begyndte nu af Frygt for denne myndige Mand at tale om Skiers-Ild, de Helgenes Paakaldelse o. s. v. De Præster som havde begivet sig i Egtestand, maatte enten nedlægge deres Embede, eller saafremt de ville blive derudi, maatte de skille deres Koner fra sig. Om dette med meere, som og noget tilforn er anført om, gav Hr. Morten Einersens Søn Theodorus Martini Bisp Peder Palladio i Julio i dette Aar 1550. skriftlig Efterretning, hvilken herved af Originalen meddeeles:

G 2 Doctis-

Doctisſimo Viro, Domino Doctori
Petro Palladio, Selandiæ Epiſcopo Vigilantisſimo in alma
Academia Hafnienſi (*) præclarisſimo
hæ dentur literæ. 1550.

meo Domino charisſimo.

Dei gratiam & pacem, felicemqve corporis ſanitatem vobis opto, Reverende Domine Epiſcope: Ingentes vobis gratias agens pro veſtris in me indignum collatis beneficiis &c. Colendisſime Domine Doctor, ego præ doloribus & cordis anguſtiis vix qvid novarum rerum in hac terra jam geſtum ſit, vos certiores facere qveo. Ita enim (ut brevibus dicam) patrem meum impius ille homo & miſer Epiſcopus Jonas tractavit ac cruciavit, ut vix dici posſit. Primum enim hieme præterita per filios ſuos eum incautum in ſua propria villa capi curavit, & ſibi vinctum adferri, fuitqve fere per totam hiemem ſub ejus imperio captus. Deinde cantilenas qvasdam & illuſiones in ejus contumeliam per totam hanc terram progredi curavit; videlicet, qvod ſacram aqvam depoſuerit, item ſacro ſanctum chrisma, item unxiones infirmorum, & id genus alios ritus Papiſtarum. Tertio maxima audacia mentitur in eum dicens, eum non à Regia Majeſtate, ſed aſtutia & furto ſuas literas (qvæ eum juſtum Skalholtenſis Eccleſiæ Epiſcopum profitentur) conſecutum eſſe, & hæc conſiliis Laurentii Mulen tantum non Regis effeciſſe. Qvarto dicit, eum ethnicis eſſe pejorem, & magis impium, qvam qvemqvam eorum, propterea, qvod non velit invocare Sanctos, & tanta blaſphemia Deum Opt. Max. ſuis locutionibus cum concionari ſe ſimulat, afficit, ut non ſit dicendum, dicens, omnes illos, qvi non invocant Sanctos, prorſus eſſe condempnatos, qvoniam non habeant interceſſores & patronos, qvi illorum cauſſas agant ante tribunal Dei &c. Qvinto omnes illos miſeros hercle Sacerdotes, qvi verbum Dei prædicant & profitentur, tam crudeliter deprimit, ut nihil aliud loqvi audeant, qvam quod illi placet. Sexto, tanta operum fiducia ac ſuperbia miſer

hic

(*) adde Doctori vel Profeſſori.

hic homo tumet, ut dicat, nullum esse Christianum Episcopum in tota Dania, Norvagia Svetia & aliis insulis ibi circumjacentibus præter se unum. Septimo, quoniam Patrem jam captivum sub suapotestate habuit, curavit ita per suos proprios Sacerdotes & per servos judicari, qvod ille esset solus justus tum Skalholtensis tum Holensis Ecclesiæ Episcopus, jamqve totam hanc terram sub suo imperio habet, tam crudeliter omnes verbi Dei amicos deprimens, ut nulla humana lingva hoc dicere satis possit, qvod hercle unum illud exemplum (qvod ut crudelitas (*) ejus intelligatur, brevibus scribam) ostendit. Cum igitur omnia Skalholtensis ecclesiæ bona ei tradita essent (si enim qvisqvam se ei opposuisset tum patri meo mortem minabatur) cumqve ille jam ibi regnaret, variis modis coepit templum illud ligneum deplorare, dicens illud propter novos & impios mores, qvi essent contra Sanctissimi Papæ institutiones fundati, esse contemptum & maculatum, illud vero unum, qvod esset impiissimum, videlicet, qvod Gizerus Einari, ethnicorum vilissimus ibi esset sepultus &c. Cumqve jam multis modis hæc deplorasset, tum primum sacram aqvam per totum hoc templum fudit, deinde virga qvadam omnes templi postes, januas, omniaqve altaria percussit, sicqve illud ab omni macula purgavit. Cumqve hoc fecisset, sepulcrum, in qvo feliciss. memoriæ Gizerus Einari, summus verbi Dei amicus, jacuit, effodi curavit, atqve ita crura (**) ejus & cum lintiamine, qvo erat circumdatus, in saccum ponens, & è templo gestans, in speluncam qvandam jactavit, cumqve hoc fecisset, tum sepulcrum terra rursus replevit. Deinde in foveam sacram aqvam fudit, lapidemqve hac ipsa virga percussit. Hæc impius ille homo coram omni populo, ubi fere octingenti homines congregati erant, fecit: dicens, Ecclesiam alioqvi non esse Christianam, hocqve modo totam hanc terram jam deprimit. Verbum Dei nullum hic jam habere potest progressum, qvi patri fuerunt amicissimi, jam non audent, nisi esse Episcopi Jonæ fidelissimi, qvi Deum amarunt, jam sculptilia, & Sanctorum imagines invocare coguntur, qvi Evangelium prædicarunt, jam de

 purga-

(*) In Autographo: Crudelitatem.

(**) Intellige, Ossa.

purgatorio, de meritis Sanctorum, deqve aliis papalibus ceremoniis & institutionibus concionari coguntur, qvi Sacerdotes uxores duxerunt, non diutius Sacerdotes sed rustici esse coguntur. Si autem Sacerdotes manere voluerint, tum uxores abjiciant, & scorta sibi sumant, qvoniam tunc sunt digni ad missas faciendas & alia Sacerdotum officia. In Summa, Charissime Domine Episcope, Pater prorsus (etsi in sua propria curia verbum profiteatur, & concionetur) deletur. Cumqve Jonas Schalhollt coepit, tum Pater hic adhuc cum illo vinctus fuit, hæcqve omnia, qvæ gerebantur, vidit. An hic liberetur nescio. Suum filium Bernhardum hic Procuratorem Jonas posuit, donec aliqvis à Papa institutus Episcopus & consecratus huc veniret, qvi hic curam animarum haberet, & etiam consensum Norvagici Regis haberet &c. Patris fere omnia bona coeperunt, ita, ut vix unde vivat, (si ab illis liberatur) habeat.

Rogat igitur tuam reliqvorumqve Doctorum præstantiam, ut eum vestris consiliis apud Regem juvetis, ut, si non curiam Episcopi receperit, tamen sua bona, qvibus se sustentet, recipiat. Ille jam est in hac terra qvemadmodum agnus inter lupos dicit enim: amici mei locuti sunt contra me &c. Hæc omnia Charissime D. Doctor, simul atqve patris miseriam inspicias, qvamqve ab illis variis modis perseqvatur, animadvertas, per Christum te oro. Hæc sunt, qvæ Tuæ humanitati scribere coactus sum; qvæ (qvoniam me errasse scio) in meliorem partem interpretemini, oro. Non jam restat, nisi ut vos Deo Opt. Max. commendem, qvi vos per suam gratiam longævos custodiat. Amen. Datum Schalholt Die Martis post festum Petri & Pauli Anno Salutis 1550.

Theodorus Martini (*)

At

(*) Theodorus Martini, hvis Brev uforandret er bleven meddeelt, blev siden Rector paa Skalholt i to Aar, Præst i Hrune to Aar, og i Bredebolstad paa det tredie Aar. Udi sit Fæderneland var hand agtet før en lærd Mand og god Poet, man beretter og, at hand skal have oversadt de Psalmer, hvilke hans Fader siden lod udgaae.

At dette Brev har giort en stor Bevægelse blant alle dem, som i Dannemarck læsde det, er ingen Tvivl paa; At og Hans Majestæt har faaet Efterretning af samme, hvor aldeles Biskop Jon Arasen havde forhærdet sit Sind mod alle de Advarseler og strenge Befalinger, hvilke til Landet vare indsendte, kand sluttes deraf, at bemældte Brev findes i det Kongelige Archiv, hvoraf min besynderlig gode Ven Hr. Justitz-Raad og Archivarius Langebeck har meddeelt mig samme, for at conferere det med den Udskrift, jeg deraf haver. Hvad Virkning denne Skrivelse har havt, til at sørge for Biskop Morten Einersens Sikkerhed, derom skal siden meere mældes. Ickun vil jeg ved denne Leylighed, da i Brevet berettes, at Biskop Jon foregav, Hr. Morten havde med Svig og Underfundighed tilpractiseret sig den biskopelige Værdighed, anføre et Vidnesbyrd, som Professorerne ved Kiøbenhavns Academie tilsendte ham i efterfølgende Aar 1551. for at frie ham fra den blame, hans Fiender havde sadt ham udi. Dette testimonium er skreven paa Pergament, og er Copien efter Originalen saaledes lydende:

Vii Efterscreffne Nicolaus Hemingius Rector oc Professores, her i Kongelig Maiestatz Hoy Schole, til Københaffn, gøre alle witterligt met dette wort obne Breff, at det er oß fuld uitterligt, at i det Aar som wi schreffue MDXLIX. da waar den fromme oc lerde Mand her aff Island, Her Morthen Einersen, oc haffoe Herberig oc Kaast hoß Erlig oc Hoylerd Mand Doctor Hans Machabeus, som læsser den Hellige Scrifft i denne Schole, er det os ogsaa fuld uitterligt, at forne Her Morthen Einersen bleff ordineret til Superintendent oc Biskop offuer Skalholtz Stigt i Island, her i Domkircken for hoye Altere, christelige effter den hellige Apostoliske skick, oc efter Kongelig Maiestatz ordinantz aff wor Superintendent oc Biscop Doctor Peder Palladius, oc viide vi ingen anden Skyld eller Vidnesbyrd at giffue forne Her Morthen, end den, der god er. Til ydermere vidnesbyrd henge

henge vi Universitetens Indsegel her neden faar, Giffuit i Københaffn Onsdag Cantate anno Dni MDLI.

§. 15.

Alt dette som Biskop Jon Arasen foretog sig i Skalholts Stift, og hvorom man har Foye at sige det samme, som fordum blev sagt om Jehu, at hand foer afstæd med Galenskab, ville hand vel indbilde andre, at være giort for Religionens og Samvittighedens skyld, men naar man betragter hans heele Adfærd, saa bliver det Soleklart, at hans Øye har været en Skalck, og hans Hierte opfyldt med en utæmmet Begierlighed, at udbreede sin Anseelse, at byde Kongen og hans Befalinger Trods, at rive andres Gods og Eyendomme til sig, og som en Eenevolds Herre at tilegne sig det, hand ingen Ret havde til. Vi tør ikke tænke, at hand ville have giort denne Reise til Skalholt, og de mange Ting, hand der foranstaltede, for intet, ney, hand kunde saa lidet som hans Fader Paven, taale det, at lade andre, hvilke ikke havde samme principia som hand, blive i rolig Besiddelse af det dem med rette tilkom, derfor var det ikke nok, at hand for den Umage, hand selv havde trænget sig til, nemlig at forrette Episcopalia i Skalholts Stift, forlangede den heele Skalholts Bispestoels Indkomster, men hand ville og derfor tillige have Hr. Morten Einersens Gods, hvilken hand ansaae, at have ulovlig indtrænget sig i det Embede, Kongen havde beskicket ham til. Dog ville hand derhos som den uretfærdige Huusfoged handle snildeligen, og at hand ikke maatte ansees for, ligesom hand ved egen Myndighed havde frataget andre noget, saa maatte 12 Præster af hans Partie træde sammen, og sinedde en Dom efter hans Villie, hvorudi disse Indkomster hannem bleve tildømte: Paa hvad Grund dette er skeet, udviser efterfølgende Document.

Vi Thorlef Ericksen Præst og den hellige Skalholts Kirkes officialis, Freysteen Grimsen, Eyolfer Einersen, Olafer Magnussen, Biørn Adsersen (Auzurarson) Erick Grimsen, Thor-

Thorder Olafsen, Olafer Jonssen, Arne Sigmundsen, Indride Amundsen, Salomon Gudmundsen, og Jon Asmundsen Præster i Skalholts Bispedømme giøre med dette vort aabne Brev for gode Mænd bekiendt, at Aar efter Guds Byrd 1550. Mandagen efter Peders Messe vare vi paa Thingvelle til Dom udnævnede af Biskop Jon, som den Tiid havde den Herre Pavens Magt over Skalholts Bispedømme, ligesom hand og efter Kirkens gamle Love var beskicket og samtyckt af Skalholts Kirkes Præster, at være Administrator i Skalholts Bispedømme, hvorfor Bisskop Jon begiærde Dom i den Sag, hvad Betalning hand skulle have for den store Umage og den Bekostning, som hand havde havd og fremdeeles skulle have for at føre Christendommen i Skalholts Bispedømme i Orden, og at giøre den bispelige Tieneste, som hand var skyldig til. Vi viste det i Sandhed saa at være, at Bisskop Jon for 2 Aar siiden, da hand var paa Skalholt, havde tilbuden sig, der saavel som andenstæds over det heele Skalholts Bispedømme at fremme bispelig Tieneste, saa viit hand det overkomme kunde; Vi viste og liigeledes, at hand har viiet Præster og Chrisma, firmet Børn, og giort anden biskopelig Forretning (i dette Stift) efter Guds Lov og gammel Vane. Til samme Tiid blev og den Herre Paves aabne og beseglede Brev oplæst, hvis Indhold var, at hand skulle paatage sig det anførte Embede, med fleere Stycker, som derudi stode. Derfor dømde vi, efter at have udbedet os dertil Guds Naade, med en fuldkommen Dom, at forbenevnte Bisskop Jon er og haver været en fuldkommen dertil berettiget Tilsyns-Mand for Christenheden i Skalholts Bispedømme, og at hand har biskopelig Magt efter den Herre Paves Myndighed og Befaling, som Brevet om formælder, indtil en anden Bisskop ved den Herre Paves Magt vorder indsadt og samtyckt. Men angaaende de Bekostninger, hvilke Bisskop Jon har giort og nødvendig har maatt giøre for at bringe Christendommen i Skalholts Bispedømme i Skik og Orden, dømde vi saaleedes, at

Biskop Jon og hans Ombuds Mænd skulle have Ret og Magt, at tilegne sig de Mænds Eyendom, som ulovlig have indsadt sig eller indsettes i den hellige Skalholts Kirke, at styre samme og dens Indkomme, saa at derfor skal giøres tilbørlig Regnskab til Biskop Jon, og hand skal have Tilsyn dermed efter de Øvrigheds Personers Raad i Skalholts Bispedømme, hvilke Biskop Jon dertil beskikker. Men alle dem som herefter ville giøre Biskop Jon nogen Modstand, at hand ey maae udføre det forbemældte Embede, og derudi styre, raade, og regiere, dem dømde vi med Rette at bør tages under lovlig Kirkens Disciplin, og at Biskop Jon skal have alle de bispelige Indkomme, som en fuldmyndig Biskop tilhører, saa længe som hand forestaaer forbenævnte Embede. Denne vor Dom samtyckte den værdige Herre Biskop Jon og fleere Præster og Leegmænd, som vare tilstæde paa foranførte Stæd og Dag, og satte hand sit Indsegl med vores Indsegle for dette Brev, som blev skrevet oplæst og beseiglet paa samme Stæd Dag og Aar som før er mældt.

§. 16.

Biskop Jon Arasen kunde hos alt dette let forestille sig, hvad Opsigt det ville giøre hos Kongen, naar hand fornam hans ulovlige Adfærd, og at det endelig ville heede: Giør Regnskab for din Huusholdning, derfor viste hand ingen bedre Raad, paa det hand nogenlunde kunde sette Farve paa sin onde Sag, end at hand tog sig for, at sværte alle dem hos Hans Majestæt, hvilke hand enten havde lagd Haand paa, eller paa andre Maader viist sin Fiendskab imod. Af den Aarsag maatte hans tvende Sønner Are og Biørn tilskrive Kantzelern Hr. Johan Friis, og i dette Brev med de heßligste Farver afmale alle dem, der havde erfaret hans uchristelige Haardhed. Jeg vil give en rigtig Oversettelse af denne Skrivelse, som tillige kand tiene til et Vidnesbyrd, hvor viit Ondskab og Blindhed kand forlede et Menneske.

JEsus

JEsu Christi Naade og Fred være med Eder Herr Johann Friis min Naadigste Herre Konges Kantzeler. Vi ville tilkiendegive Eder den store Ueenighed og Vrangvillighed, som nu har været i Island og hvoraf den kommer, og skal det findes sandt at være: For det første vare vi med, da Martin Einersen efter Dom (*) blev fangentagen for sin store Udyd, hvilken hand bedrev her i Landet. Først løb denne Martin ud af Landet med falske Breve, som hand lod skrive under 24 Præsters Navn, at hand var bleven udvaldt, at være Biskop i Skalholt, da de, som valdte ham, vare ikke fleere end 6 eller 8 Præster, imod det heele Lands og Kongens Lov. (**) Disuden lod hand tage vort Gods, og ville forraade vor Fader Biskop Jon, og lod ham, og alle hans Domme og Gierninger erklære for ugyldige. (***) Dertilmed gav hand Lafrentz Mule Penge, at hand skulle styrke ham i slige onde Gierninger.

Item er den samme Lafrentz Mule faret med Uret og Løgn af Landet, og har samlet meget uretfærdigt Gods

(*) Denne Dom har jeg ikke funden i nogen af de haandskrevne Beretninger, jeg har læst om det der passerede i Island i denne Tiid, og ville jeg ønske, naar nogen skulle have samme, at den publico maatte meddeeles, paa det man deraf kunde see, hvad Beskyldninger Jon Arasen har grundet sin Dom paa. Da ellers bemældte Biskop var som den uretfærdige Dommer, at hand hverken frygtede Gud, ikke heller undsaae sig for noget Menniske, saa kunde det ikke være en svar Sag for ham, at smedde hvad ham lystede, Hr. Morten Einersen til Fortræd, og at faae en Dom efter sit Hoved forhvervet af saa mange Tilhængere, hand havde i Ledtog med sig.

(**) At de her vil beraabe sig paa Kongens Lov har ingen Grund, thi i Kirke-Ordinantzen, der var lovtagen i Island heder det Fol. LIII b. ed: 1537. Ubi opus fuerit aliqvo Superintendente conveniant omnes pastores illius dioecesis in locum habitationis superattendentis XX. die postquam ille defunctus est, & dent concorditer potestatem *qvatuor* pastoribus eligendi aliqvem, qvem dignum vita & doctrina judicaverint. Og er ingen Tvivl paa, at en god Deel af Præsteskabet i Skalholts Stift har holdt sig denne Befalning efterrettelig, og givet nogle af deres Brødre Fuldmagt, at vælge i deres Navn, den de agtede beqvæmmest at være.

(***) At Hr. Morten Einersen har havt Aarsag til, at lade Jon Arasens Opførsel i Skalholts Stift undersøge, kand sees §. 6. men at hand har taget nogens Gods bort, med viidere, derom har jeg intet funden, endog hos dem, der have foretaget sig, paa beste Maade at forsvare Jon Arasen, og var det vel mod den gode Hr. Mortens Naturell, om hvilken man af alle Tingmaae slutte, at hand har været en meget fredsommelig Mand.

og Penge i Landet, som Dommen, hvilken tilforn er faldet derom paa Althinget, udviiser. Jeg troer, at hand aldrig var kommen levendes af Landet, havde det icke været for vor Naadige Herres Christian Friderichsens skyld.

Saa ere og her fra Landet med Skibene bortløben nogle uærlige Mænd, nemlig Peter Einersen (*) Brynjolf Jonsen, Gunløger Arnesen Munck og Olav Hialtesen. Disse alle ere for deres onde Ords, Tyveries og Guds Bespottelses skyld løben ud af Landet.

Nu have vi skreven Eder den rette Sandhed herom, som vi vil forsvare for Gud og Mennesker, og ville disse Mænd ikke føre saa mange Kongebreve ind i Landet fra vor Naadigste Herre Kongen, saafremt I kiendte disse Mænd saaledes, som vi Islændere kiende dem. I ville og giøre saavel og sende en troe og forstandig Mand herhid, som med Sandhed kunde underviise den naadigste Herre Kongen og Eder, hvad Falskhed og Uret her farer frem i Landet, nu særdeeles, siden Lafrentz Mule skulle være Foged, thi denne Lasse Mule aflegger ingen Regnskab for mange Kongens Eyendomme og Gods, som her have været Kongen tildømte, tilmed staae her mange vigtige Sager og have i lang Tiid staaet udømte, og den samme Lafrentz Mule tager derfor Joachims Daler paa sin Ære og Troe, som Kongen og I vide liidet af. (**)

Der-

(*) Denne Hr. Peter Einersen var Biskop Morten Einersens Broder, som vel har søgt sin Sikkerhed ved Flugten, at hand ikke maatte falde i samme Strikker og Vaadheld som hans Broder. Hand var ellers 1549. paa Bispe-Gaarden, da Jon Arasen havde i Sinde at overrumple samme, og var den, der gav det Raad, at man skulle opkaste et Bryst-Værn, for desbedre at forsvare Bispe-Gaarden. Noget liidet findes om ham i første Afhandling §. 18. Ellers maae det vel hede her om alle disse Angivelsør mod Peder Einersen og de andre: Quælibet in qvemvis convitia fingere sævi.

(**) Hvad Grund denne Klage har havt, er ikke mit Institutum at undersøge, men bliver en materie til nøyere Afhandling for een som vil give os Efterretning om de Befalingsmænd, der

Derfor bede vi Eder for Guds skyld, at Kongen og I ikke troe denne Mands daarlige Løgn, thi det er sandt som vi sige Eder paa vores Troe og Ære. Vores Fader Biskop Jon og vi ville være den Naadigste Herres Kong Christian Friederichsens hulde og troe Tienere (*) og saaleedes hielpe hans unge Søn, at vi maae have Naade og Fred. Saa ville vi og holde den Christelige Troe og det hellige Evangelium, som det altid har været prædiket i Island, og det som den Naadigste Herre Kongen siden har skrevet derom. Item bede vi Eder for Guds skyld, at vi maae bekomme et aabet Konge-Brev, saa lydende, at Laugmændene og Lan-

 dets

der have været paa Island. De Eyendomme, Brevet melder om, at have været Kongen tildømte, har uden Tvivl været Dade Gudmundsens, i det efter Jon Arasens Dom, hvoraf Indholden § 4. er bleven anført, halvdeelen deraf skulle høre Kongen til, og har det vel ikke lidet krænket denne hævngiærige Mand, at Hr. L. Mule ikke ville paa sin Side see denne Dom exeqveret, paa det hand siden dis lættere kunde faae Bugt med Dade Gudmundsen. Ellers var denne ikke den første Gang, at Befalnings-Manden maatte erfare deres Efterstræbelser; Hand havde ikke længe tilforn erfaret dem som sine aabenbare Fiender, thi foruden det, at hand meenes, at have været tilstæde paa Widøe Kloster, da Biskop Jon Arasen kom der, og skal være ilde medhandlet af ham, saa skeede det paa Althinget, som dette Aar 1550. blev holden, at Bispens Søn Are mødte der med 430. bevæbnede Mænd, og da Hr. L. Mule begiærde hans Syssels Afgift, kastede Are ham nogle Joachims Dalere i Ansigtet, saa Blodet styrtede ud af Næsen, og Befalnings Manden saae sig nød til med sine Mænd at tage Flugten. Denne aabenbare Ulydighed mod Kongens Love anfører een af Jon Arasens Slægt navnlig Olaver Thomsen som en meget heroisk Gierning i en Wiise ham og hans Sønner til Ære digtet.

Til Alþingis enn þa reyd	Den mandige Kæmpe reed
Eyder blarra skiallda	endnu eengang til Althinget,
I Lögrettu lagdi leid	og tog sin Vey til Lavretten,
Lieſt þar mundi giallda,	og lod som hand der ville
Dalina Danskri drott,	betale sin Afgift til de
Kastadi sylfri Kappinn dyr,	Danske, derpaa kastede denne
Þat kom a nasirnar fliott	mægtige Krigs-Helt Pengene
Hirdstiorans.	uden Fortøvelse i Stift-Befalnings-
	Mandens Ansigt.

Da nu Befalnings Manden strax derpaa begav sig til Kiøbenhavn, og de efter saadanne mod ham begaaede grove excesser let kunde forestille sig, hvad relation hand burde med sig bringe om deres Forhold, saa er det ikke at undre, at de bede Kantzelern ikke at troe hannem.

(*) Hvorledes det i Gierningen selv blev udvjiist af Biskop Jon Arasen, er af hans heele Opførsel øyensynlig.

dets Høfdinger med heele Almuen her i Landet maatte tilsee, at een af alt Landsens Folk Geistlige og Verdslige paa Althinget maae blive udvalt til Biskop, og der for Kongens Foged sværge Kongen Troeskabs Eed, og at vi maae holdes med og efter Norrigs Lov og Ret (*). Vi ville sette Borgen, at dette Brev skal vorde løst med Penge, saa det skal glæde Eder, og betales til Eders Ombuds-Mand, som samme Brev medbringer. Vi ville gierne giøre Eders Villie, naar I ville tilskrive Os, og være Os til Hielp imod alle andre Landstrygere, som ere komne til Eder her fra Landet, og have opsadt sig mod vor Fader og Os. (**) Men Gud give os alle at leve christelig, og at I ville, skrive Os et ret Svar med den samme, som bringer Eder dette Brev, at det kunde komme Os til Hielp og Beste, som Vi bede om. Og til meere Vidnesbyrd og Sandhed herom, setter jeg Biørn Jonsen Præst og Are Jonsen Vores Segl med Biskop Jons Segl for dette Brev. Skrevet efter gode ærlige Mænds Raad paa Holum i Hialltedal udi Island In die Laurentii Anno 1550.

§. 17.

Men dette Brev var dem til ingen Nytte. Hans Majestæt havde faaet en Efterretning efter den anden om de store Extravagancer

(*) Man seer af denne underlige Begiæring, nemlig at Kongen paa deres Ord skulle cassere det Kalds-Brev, Biskop Morten Einersen havde faaet, at hand skulle give dem frie Haand, at vælge hvem de ville, og at den samme i Island skulle aflægge Eeden, altsaa ikke komme til Kiøbenhavn eller hvor Hans Majestæt opholdt sig, for der at sværge Kongen Troskab, som hand efter Ordinantzen var pligtig at giøre. vid. Ord. Eccl. l. c. & fol. LXI. man seer af alt dette, siger jeg, naar det havde været mulig, deres petitum var bleven dem accorderet, at ved den Myndighed Jon Arasen havde sadt sig udi, vel ingen anden end hand selv eller hans Søn Biørn Jonsen af dem var bleven udvalt.

(**) Uden Tviil skulle det heede med klare, og tydelige Ord, at ingen Penge og Gaver skulle spares, og Kantzelerns Umage riigelig blive betalt, naar de kunde erlange det de søgte om. Men de addresserede sig til den urette Mand, thi Kantzeler Johan Friis var saa oprigtig i sit Hierte mod Gud, som sin Konge troe. Hvor redelig hand har været i sin Christendom, kand sluttes af de 3. Bøger, hand idelig læsde i, som vare, den Danske Bibel, den lille Catechismus, og Melanchthonis Corpus Doctrinæ. Om denne sidste Bog er hans judicium mærkværdigt, at hand ikke ville miste sit Exemplar for 10000 Rdlr. naar hand ey viste at bekomme et andet, vid. Anders Søffrensen Wedels Liig-Prædiken over ham Kiøbenh. 1571. 8vo.

gancer Biskop Jon begik i Island, derfor ville hand og viise at hand ikke bar Sværdet forgiæves, og at hand havde Omhyggelighed saavel for Guds Kirke, som for sine troe Undersaatter, at de kunde reddes fra denne skadelige Mands Undertrykkelser. Thi hand havde allerede forend det nu anførte Undskyldnings Brev blev skreven, befalet ovenmældte Dade Gudmundsen, og Syſſelmanden Peter Einersen, at de skulle være Kongens Befalings Mand Lauritz Mulle behielpelige i at gribe Biskop Jon, hvorom følgende Kongelige Befalning er ved Haanden.

Vi Christian med Guds Naade ꝛc. Hilse Ether Dade Bunde Gudmundsen og Peyter Bonde Eynerssen paa wort Land Isseland evindelig met Gud och vor Naade: Viider, at som I noghen Tiid siiden forleden haffuer oss tilschreffuit om then store Wret, som Biscop Jonn, som nu er Biscop wti Hollum Stiigt Ether giort haffuer wtimod Isselands Lov och Rett; Tha haffue Wii nu befallett Oss Elschelige Lauritz Mulle at gribe fornefnte Biscop Jonn och hannum lade saa forvare, att hand icke ydermeere schall besverge Ether eller andre vore Wndersaatte, som hertiil skeet er. Thii bede Wii Ether oc byde, at I ere fornefnde Lauritz Mulle behielpeliige och bystandige, at paagriibe forne Biscop Jonn, paa thett wii icke skulle fororsagis tiill, at forskicke eth fremmid tall folck ind wti Isseland, hvilcket icke kand skee wden Ether oc thenn menighe Mand till schade oc forderffue. Her wiider at retthe Ether epter, og lader thett ingenlunde. Giivet paa vort Slott Nyborig Manndagen nest epter St. Pauls Dag Conuersionis Anno 1550.

Vnder vortt Signet

CHRISTIAN.

Ikke lang Tiid efter at denne Befaling var kommen Dade Gudmundsen i Hænderne, gav Biskop Jon Arasen ham selv Ley-

Leylighed, at bemægtige sig hans Person; thi bemældte Biskop havde foresat sig, efterdi Dade var i Kirkens Band, og Skalholt nu stod under Bispens egenmægtig tagne Direction, at drage hans Gods under Kirken, til den Ende forføyede hand sig, (efterat hand nogen Tiid siden sin sidste Omreise havde været paa Holum) som jeg slutter at være skeet i September Maaned, til een af Dade Gudmundsens Gaarde Saudefell (*) hvor hand ankom den 1ste Octob. (**) Saa snart Dade, som havde sin Boepæl paa en anden Gaard Snoxdal kaldet, fornam Jon Arasens Oyemerke, ville hand, som der berettes, først forsøge det med det Gode, og skal i Begyndelsen have tilbuden 60. Hundrede i Sølv eller 240. Rdlr. saafremt hand ville vende tilbage, derefter, at hand ville give ham en Jord af høyere Værdie, endelig, at hand skulle have halvdeelen af hans løse og rørendes Gods, og ville hand i fremtiden tage sig vare, og ey tilføye Bispen nogen Fortræd, hos hvilket sidste Tilbud Jon Arasens Søn Biørn Jonsen skal have sagt til sin Fader: **Det var et got Tilbud, min Fader:** Men Bispen skal have spotted derover og sagt: **Est u bange min Søn?** Dog om alt dette mælder Dade selv intet udi den Beretning, hand har skreven om al den Overlast, Biskop Jon Tiid efter anden har tilføyet ham, men hand siger, at hand havde bedet Biskop Jons Sønner, at de og deres Fader skulle lade ham og hans Eyendom være i Fred; ville de forføye sig bort, saa skulle ingen giøre dem nogen Skade, eller de maatte bestemme ham en Dag, da hand ved Lov og Ræt skulle lade paadømme, hvem det tilhørde, som hand nu havde i Eye, men man havde ikkun givet ham knubbede Ord, at hand var en Fandens Mand, og ey værd, at nogen Tiid eller Dag skulle gives hannem. Da ingen mindelig Forlig ville hielpe, og Biskop Jon Arasen med de 90. Mænd, hand havde hos sig, søgte

(*) Som Arngrimi Jonæ Crymogæa er fuld af Trykvildelser, hvilket hand og selv klager over i et Brev til Phil. Nicolai i den rare piece ἀποτριβὴ Calumniæ pag. 104. saa læses L. III. pag. 146. Baudefel hvilket Stephanius i hans Historie og fleere efter ham have efterfuldt.

(**) J. Messenius Scond. Illust. T. V. p. 105. har taget feyl, at hand refererer dette til Aaret 1551. og tillige foregiver, at hand i Febr. Maaned med 500. Mand anfaldt Dade Gudmundsen.

søgte at giøre sig Mester af Gaarden Saudefell, samlede Dade 60 til 80. Mænd, for at forsvare det, som ham med Rette tilhørde (*) Men førend hand med sine Folk ville sette sig til Modvern, skrev hand et Brev til dem, som af Skalholts Stift havde foreenet sig med Jon Arasen, saaledes lydende:

Gud give Eder en god og christelig Bestandighed i alle nødvendige Ting, I ærlige Dannemænd, lærde og leege, som nu ere sammenkomne paa Saudefell i Bredefiords Dal, og ere boesiddende her i Skalholt Stift. Jeg vil give Eder tilkiende, at jeg har i Sinde, nu i Dag med Guds Hielp, hvis ingen Forfald paakommer, at ride til min Eyendom Saudefell. Derfor er min Bøn og mit Raad, at I ikke slaaer Eder sammen med Bisp Jon Arasen og hans Følgemænd, thi jeg skal vist nok der søge mit Huus og min Boe-Pæl med al den Styrke og Mandskab, som min Skabere dertil vil give mig. I tør ikke tvivle derpaa, og at dette mit Brev maae agtes af eder for en Sandhed, saa trykker jeg mit Signet paa dette Papiers Blad. Nu i Norges d. 2den October. Hermed befaler jeg Eder under Guds Naade.

Derefter giorde da Dade Gudmundsen sig ferdig, at besøge sine ubudne Gieste paa Saudefell, og lod hand 2 til 3 sidde paa een Hest, at de ikke maatte synes at være saa mange, og hans Modstandere derved kunde giøres sikkere. Hand havde tilforn lovet dem, der giorde dette Tog med ham: Naar nogen af dem skulle vorde dræbt, ville hand forsørge deres umyndige Børn, dem som bleve saarede, ville hand lade helbrede, og være dem behielpelig saa længe hand levede. Skulle derimod nogen være forsagt, saa maatte hand have Frihed, at vende tilbage til sit Hiem. Hand brugte og derhos den List og Snedighed, at hand lod alle sine Folk iføre sig graae Over-

I kior-

(*) Hvitfeld setter i sin Crønike pag. 1546. uden Grund, at Jon Arasen havde ved 500. Mænd paa sin Side, og Dade 300. Mænd, hvilken Stephanius, Messenius og andre troligen følge.

Kiorteler, at de hos den Taage, hvilken just den Tiid indfaldt, dismindre maatte sees. Da hand kom saa nær, at hand kunde holde Samtale med dem, der vare af Jon Arasens Partie, erindrede hand atter dem, som vare fra Skalholts Stift, og især af Borgefiords Herred, at de skulle afsondre sig fra Bispen og hans Folk, hvilke søgte at frarøve ham hans Gods, og skulle hand da ey tilføye nogen Mand af dem, der fulde hans Raad, Skade eller Fortræd (*). Derpaa ginge 40. Mænd af dem afsiides, for at raadslaae, hvad de skulle giøre. De vare i den Tanke, at Dade imidlertiid skulle holde stille, men da hand mærkede, at Are Jonssen med sin Flint sigtede paa ham, og at en anden skiod tæt forbi hans Kind, tog hand den beqvemme Leylighed tagt, og giorde et Anfald paa de Mænd, som vare tilbage hos Biskopen. Hand trængde snart igiennem, og ind paa Kirke-Gaarden, hvor de havde stillet sig til Modvern, og tvang dem, efter at en Deel vare bleven saarede, at bede om Fred.

Da Biskop Jon Arasen og hans Sønner saae, at Slaget ikke udfaldt efter deres Ønske, retirerede de sig ind i Kirken, og sluttede samme efter sig. Dade befeel da sine Folk, at rive Kirken og især Choret ned, hvilket og strax blev i Verck sadt. Der saae man Biskop Jon med de andægtigste Gebærder staae for Alteret (andere siige, oven paa Alteret) iført i Præstelig habit med et Mariæ Billede i Haanden, eller som hans Sønne Søn Magnus Biørnsen beretter, med en indviet Oblat. Dog med disse Vaaben kunde hand ikke heller afskrekke sine Fiender, men een ved Navn Dale Marcus lagde Haand paa ham, og drog ham med Magt fra Alteret, og da Oblaten i det samme faldt paa Jorden, skal en tilstædeværende Præst have lagt sig paa Jorden, og igien optaget den med Munden. Denne Dale Marcus skal og til samme Tiid have tracteret Bispen ilde, og slaaet ham tree Tænder af Munden, hvilket dog Dade Gud-

(*) Den Tale, hvilken Hvitfeld l. c. p. 1546. tillegger Dade Gudmundsen, og Stephanius p. 20 sq. igientager, er meget prægtig og oratorisk, men ingen af de Islandske scriptoribus jeg har consuleret, tillegger ham fleere Ord, hand ved denne Leylighed skal have talt, end de ovenanførte. Messenius Scond. Illustr. T. V. p. 105. siiger om Dade Gudmundsen: Dolosa utitur oratione.

Gudmundsen blev meget forbittret over, og derfor igien med Hug tracterede denne Mand. Ved det nu Biskop Jon Arasen saae sig forladt af alle, og at intet meere med Truseler, eller Bandsettelser var at udrette, gav hand gode Ord, og raabte: Gief du Grid Dade. Dade, lad mig faae Fred, men Dade satte og nu som hans Overmand en hoymodig Mine op, og bod ham Haanden med de Ord: Kystu a Handska min. Kyß min Handske. Derpaa blev hand med sine Sønner greben, og ført som en Fange til Snoxdal og der sadt i Fængsel. En forunderlig og hastig metamorphosis! Den, som hver Mand saa kort Tiid tilforn skælvede og bævede for, denne i sin Ergierighed umættelige Mand, der ikke havde nok i sit eget Stift, men ville have, at det heele Land skulle bøye Knæ for ham og tilbede ham, hand som ikke lod den fromme Hr. Morten Einersen have Fred i sit af GUd og Kongen hannem anbetroede Stift, bliver nu selv en Fange i det samme Stift, og det hos een af ham bandsat Mand, saa hand nu maatte undgielde det i Skalholts Stift, hvad hand havde iskienket for andre i Holum Stift. Saa snart Dade Gudmundsen havde vunden denne Seyer over sine Fiender, berettede hand strax til Kongens Gaard Besseſted det som skeet var, og bad Christian Skrivere, som Kongens Befalnings Mand Lauritz Mule havde beskikket i sin Sted, medens hand var i Kiøbenhavn, at hand ville tage mod disse Fanger. Ved denne vigtige Tiidende blev Christian Skrivere bevæget, strax at begive sig til Snoxdal, og blev da sammestæds Thing holden, og derpaa den Dom fældet, at Bispen og hans Sønner skulle modtages af Christian Skrivere, og af ham forvares til næste Althing, til hvilken Tiid Bispen og hans Sønner skulle være pligtige til, at fremføre de Bevtiser, hvormed de agtede at forsvare deres Opførsel. Denne Dom har jeg læst i Original skreven paa Islandsk, hvoraf herved en Oversettelse meddeeles:

Alle gode Mænd, som dette Brev see eller høre, formælde vi Thorlef Einersen, Odder Thomesen, Gudmund Gislesen, Jon Grimsen, Edsorne Lavrettes-Mænd, Brander Einersen, Steinthor Finsen, Erlender Jonsen, Jon Olaffen,

Eyel Jonſ n Jiluge Svenſen, Thorvald Einerſen, Thorſten Oddſen Guds og vores Hilſen, og kundgiøre, at i Aaret efter vor HErres JEſu Chriſti Fødſel 1550. Torsdagen næſt for Simonis Meſſe bleve vi paa Snoxdal i Bredefiords Dal i Dom nævnde af Ormer Sturleſen Lav - Mand for Norden og Veſten paa Island og Kongens Leensmand i Thornes Thing, at overveye og randſage og fuldkomen Dom at fælde over de Mænd, ſom Dade Gudmundſen Bonde efter Kongens Brev og Befalning havde taget til Fanger, hvilke vare Biſkop Jon Araſen og hans Sønner Biørn og Are &c.

For det Førſte kom for Os benefnte Dommere to af Hans Naades Kongens Breve med paatrykte heele og uſkadde Segl, ſom ſaaleedes vare lydende, at den Naadigſte Herre Kongen lyſte diſſe Mænd landflygtige og fredløſe for alle ſine troe Tienere; liigeledees kom og ſammeſtæds frem Kongelig Naades Brev med hans Naades paatrykte Segl, ſom ſaaleedes var lydende, at Hans Naade Kongelig Majeſtæt befalede Dade Gudmundſen Bonde, hvis hand ville anſees ſom en lydig Underſaat (vnder ſijna hlydne) at hand da ſkulle fange forberørte Mænd, hvor hand kunde naae dem &c.

Item for det andet begierede Dade Gudmundſen Bonde Dom derpaa, hvad hand nu ſkulle giøre med diſſe forbenevnte Mænd, eller hvem hand ſkulle levere dem til Forvaring og Opſyn indtil næſte Oxeraae Thing. Herimod foregave diſſe Mænd, at have Breve og Qvitancer for ſig, hvilke vare udgivne af Hans Kongelige Majeſtæt, hvorfor de tilbøde ſig, at ville appellere deres Sag til Althinget for de Breves ſkyld, ſom de meente at have for ſig af Kongen.

Da efter at vi havde paakaldet den Hellig Aands Naade, og randſaget det, ſom var kommen for Os, dømte vi fornefnte Dommere med en fuldkommen Dom, Biſkop Jon og hans Sønner Are og Biørn rettelig at være fangentagne, efter

efter Kongens Brev og Althings Dommen (*). Liigeleedes dømde vi Dade Gudmundsen Bonde, og hans Medhielpere ey i nogen Maade at have forseet sig mod Kongen, efterdi de have giort efter Kongens Bud og Befalning. Derimod dømde vi, at Dade Gudmundsen gandske skal være skildt fra disse Mænd fra denne Tiid af, men Christian Kongens Ombuds Mand skyldig at være, at tage mod dem, og vel at forvare dem til næste Oxeraae Thing med begge Lav-Mænds Ormer Sturlesen og Erland Thorvardsen deres Hielp og trofaste Bistand. Derhos synes os og ret at være, at Dom-Kirken Skalholt og dens Formand Hr. Morten Einersen er skyldig, dertil at hielpe, at oftnævnde Mænd blive vel forvarede, indtil næste Oxeraae Thing, uden saa var, at Kongen for den Tiid skulle lade noget andet foranstalte. Herhos dømte vi og, at de (nemlig B. Jon Arasen og hans Sønner) ere skyldige til, at skaffe alle deres Beviis og Breve med deres Forsvars-Mænd tilstæde paa Altinget i Sommer, og at de derfor maae skrive efter dem aabenbare efter deres Villie, tilliige med anden Beviis som kand komme dem til Gavn og Nytte. Men de Mænd betræffende, der ville understaae sig, at begynde nogen Kriig og ulovlig Overfald af Norder-Fierdingen herhid i Stiftet mod Landets Love og Kongens Villie, og hans Naades Breve, og Kongernes Retterbøder, da dømte vi dem alle at være Lands Forrædere efter det, som Loven udviiser og Kongens Retterbøder indbefatte. Denne vor Dom samtykte fornævnte Ormer Lav-Mand og Kongens Ombuds Mand Christian Skrivere, og satte deres Segl med vores, som forbenævnte ere, for dette Doms-Brev, hvilket var skrevet paa samme Stæd, Dag og Aar, som tilforn mældt er.

Dade Gudmundsen tilbød sig, endskiønt hand efter Dommen ikke var forpligtet dertil, at hand ville forvare Are Jonsen indtil Althinget, hvortil og Biskop Morten Einersen erklærede

(*) Denne Althings Dom har jeg ikke seet.

sig at være villig, efterdi hand den Tiid Hr. Morten var fangen, havde været den lemfældigste mod ham, men ingen ville tage mod Jon Arasen og Biørn Jonsen.

Medens de endnu udi et mørkt og trangt Hull laae indsluttede paa Snordal, hørde Dade Gudmundsen dem eengang tale sammen, at det ville være dem en stor Vederqvægelse, kunde de eengang faae Verden og Dagens Lys igien at see. Dette gik ham til Hierte, hvorfor hand gik til dem, og spurde: Om de og ville opføre sig som redelige Mænd, saafremt hand gav dem Friihed, at komme til andre. De gave ham deres Løfte derpaa, men da de sade til Bords, fik Are Jonssen en Kniv frem, og søgte at jage den i Dade, hvorfor de bleve adskildte fra hverandre og paa ny indsluttede.

Efterat de havde været 3 Uger og 2 Dage i Fængsel paa Snordal, bleve de i god Forvaring bragt til Skalholt, og da Bønderne af Arnes Herred, hvor Bispe-Gaarden ligger, vare sammenstævnede, at møde paa Bispe-Gaarden, holdt Christian Skriver en vitløftig Tale til en Mængde Folk, som der vare forsamlede, i hvilken hand først anførte de Konge-Breve, der vare udgangne, at Biskop Jon skulle møde for Kongen, men ikke havde indfunden sig, at hand derpaa var bleven erklæret fredløs, og at Dade havde faaet Befalning, at fange ham; Hernæst forebragte hand følgende Beskyldninger mod Jon Arasen.

1) At hand havde fanget Biskop Morten Einersen, havt ham i Forvaring et Aar mindre 10. Dage, og saaledes hindret ham i det Embede, Kongen havde sadt ham udi.

2) At Biskop Jon og hans Sønner nu moxen i 3 Aar havde holden Kongens Skatter, Tiender, Skiibs Told af Skagefiords, Oefiords, Hunevatns, Norder Sysseler og Flatøe tilbage, og sagt, de havde ikke noget med den Danske Konge at giøre.

3) At

3) At de havde foragtet og kuldkast Kongelige Breve, som paa Klostere og Beneficia vare udgivne.

4) At de havde draget Kloster-Jorder og Kongelige Beneficia under sig, som Biarnenes, Odde, Hole, Fiardarhorn, Fliotstunge, og ingen viste sig sikker, hvad der hørde ham til, saa at de havde lagt næsten det halve Land under sig.

5) Mange saavel Lærde, som Leegmænd havde for deres Myndigheds skyld maatt flye af Landet.

6) De havde lagt alle Aarer om Borde, at Guds Ords Fremgang kunde vorde forhindret.

7) Endskiønt de vare Fangne, saa var dog enhver endnu bange for dem, efterdi de i andres Nærværelse havde sagt, at naar de kom paa frie Fode igien, ville de være ti Gange verre mod Indenlandske og Udenlandske end de hidindtil havde været, derhos beraaber hand sig paa et Brev, hvilket Bisk op Jon og hans Sønner samme Sommer havde tilskreven ham, at hand og alle Danske Mænd, som vare i Landet efter Norsk Lov skulle vorde straffede, saafremt Biskop Jon og hans Sønner kunde faae fat paa dem. Hand havde disuden lovet de Hamborgiske Kiøbmænd, at hand og hans Sønner saaledes skulle spille med de Danske, at ikke een skulle findes levende til næste Foraar, det maatte end koste, hvad det ville.

8) Lav-Mænd og Lavrettesmænd vare saa forkugede, at de i Retten for dem ey torde sige Sandhed.

9) At de nægter dem at være Kongens Breve, hvilke dog hans Haand findes under; Nævner dem Løgn-Breve, og dem Landløbere som komme dermed.

10) Bi-

10) Biſkop Jon havde ſagt aabenbare, hand ſkulle tilſee, det maatte koſte hvad det ville, at Lauritz Muule og hand ikke begge to i tilkommendes Foraar vare Befalnings-Mænd over Landet.

11) Dertil vare mange Vidner, at Biſkop Jon havde ſagt: hand og den Kætter (Villumadur, ſom hand beſtandig kaldte Hr. Morten) ſkulle ikke begge tilkommendes Foraar være Biſkoper i Island, enten det var Kongen med eller imod. Endelig ſlutter Chriſtian Skriver.

12) Forleeden Fredag ſagde hand aabenbare for alle tilſtædeværende, at hand aldrig ville holde det hand lovede i denne ſin Nød længer end til hand kom løs, men hand ſkulle hevne det, endſkiønt heele Verden ville intercedere hos ham.

Diſſe Poſter bleve Biſkop Jon Araſen og hans Sonner foreholden, og dem tilſpurdt, om de havde noget, hvormed de kunde undſkylde ſig, og ſærdeeles beſvare de fornemmeſte Poſter deraf, men de agtede dem ikke værd, at ſvare paa.

Da derpaa blev raadſlaaet, hvad man ſkulle giøre med diſſe Fanger, undſkyldte Chriſtian Skriver ſig, at kunde forvare dem, thi endſkiønt man paa Snordal havde dømt ham dertil, ſaa havde hand dog andre Ærender paa Hans Majeſtæts Vegne at udrette, hvilke hand ikke maatte forſømme, det var og uden Modſigelſe, at, de maatte være under beſtandig Opſyn, paa det de ikke ſkulle komme løs igien, efterdi det ville ramme til Landets ruin og yderſte Forderv. Endelig ſkal hand, da hand havde faaet et Sølv-Bægere af Dade og en Sølv-Skaal af Hr. Morten Einerſen, hvilket ſkulle give deres Foreſtillinger den Fynd, at hand ſkulle forvare dem indtil et Skiib kom til Landet, have givet til Gienſvar: Jorden kand beſt forvare dem. Andre fortælle det ſaaledes: Da de længe havde været i Raad ſammen, hvorledes man beſt kunde holde dem i Forvaring, ſkal en Præſt ved Navn Jon Biarneſen have begyndt

begyndt sin Tale saaledes: Jeg er vel den vanvittigste iblant Eder, dog kand jeg give Eder et got Raad, naar I ville høre det. Da de begierede at vide hans Meening, skal hand have sagt: Øxen og Jorden giemmer dem best. Dette skal Hr. Morten Einersen og Christian Skrivere strax have givet deres Samtykke til, men Dade Gudmundsen have været derimod, og ey villet consentere i nogen Blods Udgydelse. (*) Endelig blev dog besluttet, at de skulle aflives. De Fangne bleve derpaa satte hver for sig udi en Stue, og enhver af dem en Præst given, der skulle være hos dem i 3. Nætter, førend de bleve aflivede. Sligt et Udfald havde Biskop Jon Arasen aldrig formodet, men ofte ladet høre disse Ord: Ad Joolum verdum vid ad Hoolum. i. e. Til Jule-Høytiid ere vi hiemme paa Holum, men saa got det end rimede sig, saa tog hand dog feil. Ved det hand derfor nu saae, hvad Ende det ville tage med ham, begyndte hand at synge af en anden Tone:

Vondslega hefur oss veröllden blekt
Villt oc tællt so nogu frekt
Ef eg skal dæmdur af Dranskre Slekt
Og deyia so fyrer Kongsins Meckt.

i. e.

Verden har skammelig sveget og alt for meget forført og bedraget os, saafremt jeg skal dømmes af Danske Folk, og ved Kongens Magt miste mit Liv.

Den Dag de skulle aflives, toge de alle 3. Sacramentet for det høye Altere i Dom-Kirken, hvorpaa Are Jonssen først blev udført; om hvilken berettes, at hand saavel den heele Nat igiennem skal have tilbragt med Læsen Sang og Bønner, som og med megen Friimodighed være gaaet til Døden, og have bedet hver Mand om Forladelse, ja nogle

(*) Oftanførte Jon Egelsen giver i Continuationen af Hungervaka en temmelig udførlig Efterretning om dette saavel som om Jon Arasens og hans Sønners Henrettelse.

ville giøre ham til en Prophet, at hand, i det hand udgik af Fængselet skal have sagt: Fra dette Stæd skal mangen en lærd Mand udgaae, hvormed hand skal have sigtet paa den Latinske Skole, som siden sammestæds blev indrettet. Man tilbød ham Livet, saafremt hand ville give sin Forpligt, at hand ey ville hævne det som skeet var, men hand udvaldte hellere Døden, og sagde: **Jeg gik ugierne til denne Leeg, men nu vil jeg villig gaae ud af Verden.** (*) Saa snart hand kom paa Retter-Pladsen, spurde hand: Skal hier stadar nema minn Herra? **Skal jeg her tage Plads min Herre?** Hvorpaa **Christian Skrivere** svarede: Ja. Men hand bekom det uanstændige Svar: Skam være dig, din Prakker, aldrig talede jeg til dig, men jeg talede med min Gud og HErre. I det Øyeblik hand skulle halshugges, skal hand have ønsket, at hans Hierte maatte være kommen i hans Broder **Sigurder Jonssen**, og at hand selv maatte have havt et Kalv-Hierte. Efter hans Død blev Præsten **Biørn Jonssen** fremled. Hand var fuld af Sorrig og Bedrøvelse, og bad indstændig og ynkelig, at man ville skenke ham Livet, men alt hvad hand end bad, var det dog forgieves, hvoraf man maae slutte, at hand har været sin Faders fornemmeste Raadgivere til alle de haarde Procedurer, hand foretog, og derved have opvakt alles Had og Forbittrelse mod sig. Da hand havde bøyet sit Hoved paa Blokken, sukkede hand bestandig: æ, æ, börninn min bædi ung og mörg. **Ach mine mange og unge Børn.**

Endelig

(*) Are Jonssen skal i mange Stykker ikke have været tilfreds med sin Faders Opførsel, og anføres til Beviis derpaa, at hand særdeeles een Aften alvorlig skal have fraraadet ham en Reise, hand havde besluttet at giøre til Skalholt (Om det var dette sidste eller et andet Tog tilforn, derudi ere Annale Skriverne ikke eenige) og sagt: At det var hans Embede uvedkommende, hvorledes det tilgik i Skalholts Stift. Men Bispen svarede ham, at hand giorde det efter den Magt, Paven havde givet ham, hvilken hand vilde blive troe indtil Døden. Om Morgenen derefter kom Are Jonssens Moder Helge til ham i hans Sove-Kammer, og holdt paa sin Hoved Prydelse (Kvennaskaut,) da hand spurde, hvad det skulle betyde, fik hand til Svar: Hun havde tænkt, at have en Søn i ham, og ikke en Datter, hun havde hørt, sagde hun riidere, at hand vilde unddrage sig fra, at følge sin Fader i en retfærdig Sag, hvorom hand dog havde bedet ham. Derved lod Are sig bevæge, at hand sagde: Moder, for Eders Ords skyld vil jeg giøre denne Reise med ham, men det veed jeg, at det vil koste alles vores Liv, og skal hand derpaa med et bedrøvet Sind have forføyet sig til sit Hiem, for at foranstalte alt til Reysen. Hand skal og ellers til andre Tiider have sagt: Hand viste vel, at hans Fader ikke giorde det som ret var, men hand fik at følge hannem.

Endelig maatte Jon Arasen tiltræde denne sørgelige Gang. Man havde tilforn tilbuden, at man ville skenke ham Livet, saafremt hand ey ville hævne sine Sønners Død; Dette Tilbud blev nu atter igientagen, men hand gav til Svar: **Efterdi hans Sønner havde fuldt ham, saa ville hand og følge dem.** Saavel ham som de forige var en Præst tilforordnet, der skulle tale for ham af Guds Ord: I det hand nu med et Kaars i Haanden gik ud af Choret, og vilde nedfalde for Mariæ Billede, bad Præsten ham, at hand ville lade denne Bildfarelse fare, og blant andet erindrede, hand maatte vel betænke, at der var et Liv efter dette Liv, men Bispen vendte sig hastig fra ham og sagde: Veit eg þad Sveinke. **Det veed jeg, du lille Sven.** Ved det hand gik Dade forbi, lyste hand Velsignelsen over ham, og tilbod ham tillige, at hand ville løse ham af den Band hand var udi, men Dade havde tilforn anseet Banden som en fulgur ex pelvi, og saa giorde hand endnu, derfor svarede hand og: **Du seer ikke meere Band paa mig, end paa dig selv.** I det samme fik hand en Mand fra sit Stift Holum i Sigte, denne fik en kostbar reliquie af ham, nemlig et Tørklæde, hvilket hand tilkastede ham, og derhos bad: **Hand ville hilse sin Søn Thorun paa Grund, og sin Datter Hr. Sigurder paa Greniadestad.** Billig maae man forundre sig over slig en Letsindighed i saa alvorlige Omstændigheder, og den Forbittrelse hans Hierte i hans Levnets sidste Timer var opfyldt med, thi hans Datter Thorun, som boede paa Grund i Oefiord, var ret efter hans Sind, mandig og uforsagt, derimod hans efterlevende Søn Hr. Sigurder en stille og sagtmodig Mand, som ey ville befatte sig med sin Faders Væsen, hvilket ikke lidet fortrød ham, og synes det, at hand endnu, da hand stod færdig at gaae ind i Evigheden, har anket paa, at hand ikke efterlod en Søn, der kunde hævne hans og hans Sønners Død. Skarpretteren hug 3 Gange til, og ved det tredie Hug, da Bispen endnu sagde: Domine in manus tuas &c. blev Hovedet skilt fra Kroppen. Denne Execution skeede den 7de Novembr. 1550. Biskop Jon Arasens Sønne-Søn ovenanførte Magnus Biornsen vil og i deres Død finde noget særdeeles mærkværdig, der skal beviise deres Uskyldighed; Hand siger, at saa snart enhver af dem var hals-

huggen, en hviid Due skal være floyet op i Skyérne. Hvad troer ikke et Menniske, som regieres af Overtroe og Passioner! Saaledes gik denne urolige Biskop af Verden, der blant alle Catholske Bisköper i Kongens Riger og Lande har foraarsaget de störste motus, og af al Magt stræbede efter, at dæmpe Evangelii Lys, at det ey skulle komme til at skinne i Island. Hand ville med sit haarde Sind allevegne bryde igiennem, og slog alt det, der tiente til hans Beste, i Vind og Veyr, derover brækkede hand Halsen, og beredde sig denne Grav til sin egen Fordervelse. Der findes Islandske Skribentere, hvilke holde denne Medfart mod ham at have været altfor overiilendes, at man saaledes uden foregaaende Kongelig Confirmation lod ham betræde denne blodige Skue-Plads. Jeg er og af de Tanker, at hvis Jon Arasen og hans Sönner vare bleven forvarede indtil efterfølgende Aar, og efter **Hans Majestæts** Villie udbragte til Kiobenhavn, at det ville være gaaet denne Bisſkop, som de andre, nemlig, at hand var bleven indsluttet i et taaleligt Fængsel, efterdi denne **gudfrygtige Konge** med stor Omhue vogtede sig for, at hans Modstandere ikke maatte forekaste ham det, (som de dog ikke holde for Uræt, naar de selv giøre det) at hand ved Blods Udgydelse søgte at forfremme den Evangelisk Lutheriske Lærdom. Det havde ligeledes efter min Meening været billigt og ret, at man havde opbiet Althinget, nærmere undersøgt, hvad det vare for Forsvars Breve, de beraabte sig paa, og derefter fældet en ordentlig Dom. Vel undskylder det noget, at de ikke vare gode at forvare, at der frygtedes for Uroe i Landet, at man maatte vente meere Ulykke, om een af dem kom løs, dog kand Maaden ikke undskyldes, i sær dette, naar det skulle være skeet efter en Præstes Raad, som vissselig derudi ikke har taget Evangelium til Raade. Jeg tvivler ikke paa, at jo **Hans Majestæt** har mishaget Maaden, men erkiendt derudi Guds Domme, og fordi det var skeet, og ikke kunde forandres, især efterdi de havde meere end nok fortient Døden, da lod hand det blive upaatalt, særdeeles da de vare dræbte ikke for Religion men for Rebellion. Thi at Jon Arasen har fortient den titul af Rebeller, kand vel ingen upartiisk nægte. Saa stor estime jeg ellers har for Hr. Arngrim Jonssen og hans store erudition, saa lidet kand jeg

bifal-

bifalde hans Meening, naar hand i Anatome Blefkeniana P. II. Lit. H. 5. edit. Holan. siger som om Biskop Ogmunds saa og om Biskop Jon Arasens Forhold i Reformations Tiiden: Ambo isti Episcopi Pontificiorum fauebant doctrinæ, nec reformationem â pientissimo Rege institutam facile admiserunt (quod qvamvis laudem non meretur, NB. *apostasia non erat*) - - Duorum Episcoporum Pontificiorum adversus reformationem Ecclesiarum NB. *reluctatio qvædam* aut verius *tergiversatio* legationi Regiæ causam vel ansam præbuit. Om Biskop Ogmund kunde det have nogen Skin, thi det kom ikke saa vitt hos ham, at hand brugte aabenbare Vold, endskiønt hand hemmelig ikke lod det fattes paa allehaande practiqver og Kunststykker, at faae sin Eftermand undertrykt, men mon det kand kaldes reluctatio quædam, aut verius tergiversatio, naar Kongen citerer Jon Arasen, og hand ikke kommer, naar hand gaaer ind i et fremmet Stift, fanger og ilde medhandler Mænd, der vare under Kongens Beskiermelse? at jeg ikke igientager andre allerede ovenmældte excesser, og de vigtige Beskyldninger, hvilke Christian Skrivere anfører mod ham. Dog Hr. Arngrim Jonssens egne Landsmænd skal vi snart høre at svare ham, at det ikke var reluctatio aut tergiversatio, men et Forræderie, som hand forehavde.

Naar man ellers betragter de tvende nu omtalte sidste Catholske Biskoper i Island, Hr. Ogmund Paulsen og Hr. Jon Arasen, saa findes en temmelig stor Lyghed imellem dem. Begge vare de stive, eegensindige og uforsonlige i en høy Grad, naar de havde fattet Had til nogen. Begge vare de elskede af deres Formænd i Embedet og i Anseelse hos dem, thi Biskop Stephen udvaldte Hr. Ogmund kort for sin Død til sin Successor, og Jon Arasen var i vigtige Forretninger brugt af hans Antecessor Biskop Gottskalk. To Gange maatte hand reise for ham til Norge, første Gang efter Tømmer til en Kirke, og anden Gang at lade en kostbar Guld-Kalk til Holum Dom-Kirke forfærdige, hvortil hand gav 9 Merker Guld. Det var for dem begge vanskeligt nok, at komme til Bispestolen. Den første havde med en unaadig Konge at giøre, hvilken hand ved adskil-

 lige

lige Veye maatte søge at forsone, paa det hand kunde opnaae sit Maal, den anden havde sin Medbroder Ogmund til Modstander, der giorde ham det suurt nok, førend hand kom til Rolighed. Begge vare rette Martis Sønner, og havde større Lyst til legemlige end til aandelige Vaaben, hvorudi de dog havde mange Medbrødre i deres Religion, som lignede dem, hvilket Ziegler i hans Skrift de Episcopo Milite og Hebenstreit i en piece under samme titel ed. 1720. kand give Efterretning om. Deraf kom det og, at de begge tragtede efter meere end dennem tiikom, og ikke ville være fornøyede hver med sit Stift, de vare satte udi. Deres Eftermænd i Embedet vare i Begyndelsen elskede af dem, Hr. Gisser Einersen af Ogmund, og Hr. Oluf Hialtesen af Jon Arasen, men de bleve tilsidst deres afsagde Fiender, og havde gierne befordret deres Fordervelse. Begge døde hvor de mindst havde ventet det, den eene i Fængselet, den anden paa Retter-Pladsen.

Dog jeg maae nu vende mig til det, der passerede efter Jon Arasens Død.

§. 18.

Saa snart Almuen i Holum Stift erfoer, hvad Udgang det havde faaet med Biskop Jon Arasen og hans Sønner, bleve de overmaade forbittrede. J Begyndelsen mumlede man ikkun indbyrdes, om da ikke nogen skulle findes, der ville hævne disse Mænds Død, men da efter Ny-Aars Tiider de saa kaldede Værmænd eller Fiskere fra Nordlandet ginge paa Fiskerie til Synderlandet, passede de en beleylig Tiid, da Christian Skrivere reed ud paa Nes til at beskikke Folk paa Kongens Baader, og da de fornam, at hand var kommen paa en Gaard Kirkebol kaldet, rottede 30. andre sige 60. af disse Fiskere sig sammen, og havde Hetter for Ansigtet, at de ikke maatte kiendes. Der dræbte de Christian Skriver og hans Søn Boldevin og overhoved 14. Personer, hvor iblant og Bødelen var, der havde halshuggen Biskopen og hans Sønner, hvilken de øste gloendes Blye i Halsen. Hvad Hvitfeld p. 1547. og Stephanius l. c. p. 31. med andre nyere Skribentere berette, at dette Mord og

Mand-

Mandslet skal være skeet ved et Giestebud, hvilket under Venskabs Skin skulle være anstillet ved Mellemhandling af Bispens efterladte Søn, er uden ringeste Grund, og seer man deraf, hvad det har for Sviter, naar en anseet Historicus lader sig forleede af blotte Rygter, naar hand er saa dristig, uden videre Undersøgning blot efter andres Sigende at udgive det for en Sandhed, hvorved ofte den ærligste og beste Mand kand svertes, og lide Skaar paa sit gode Navn. Det følger nemlig deraf, at saadan en Skribenteres Autoritæt ofte drager andre paa samme Afveye med sig, naar de ikke give sig Tiid at see med egne Øyen (*) Biskop Jon efterlod ikkun een Søn, den kort tilforn omtalte Hr. Sigurder Jonssen Præst paa Greniadestad. Denne var saa fredsommelig, som hans Fader og Brødre vare færdige til Striid, hand levede bestandig og særdeeles fra 1542. af, da hand, som allerede paa et andet Stæd er bleven anført, aflagde Troskabs Eed til Kongen, rolig i sit Præste-Kald, hvor hand blant andet, der er optegnet til hans Berømmelse, siges at have giort sig en Fornøyelse af, at lade fornemme Mænds Børn underviise, og holde til Studeringer. Men hand befattede sig aldeeles intet med alle de Uroeligheder hans Fader anrettede i Landet. Hans Majestæt var det meget at giøre om, at hand kunde faae de Mænd opdagede og afstraffede, som havde begaaet det forommældte Mord paa Christian Skrivere og de andre, derfor skrev hand paa St. Gregorii Dag 1552. til Dade Gudmundsen, takkede ham naadig for den Troskab hand havde beviist, at Jon Arasen og hans Sønner vare bleven fangne, saa

(*) add. Messenii Scond. Illustr. T. V. p. 105. Jeg har vel funden een af de Islandske Skribentere, hvilken foregiver, at Biskop Jon Arasens Daatter Thorun havde havt Deel i dette Mord: Hans Ord ere disse: "Man har villet sige, at Thorun Jons Daatter paa Grund i "Ocfiord ved Penge havde formaaet de Norlandske Værmænd, at dræbe 18. Danske Mænd paa "Bessested, og at hun selv har ladet tilføye Fogeden Christian Skrivere en forsmædelig Død, i "det hun var tilstæde medens 2 Tienere sagede Hovedet af hannem med Potte-Skaar, og hævnede "hun saaledes sin Faders og sine Brødres Død." Men saa liden Sandhed derudi er, at 18. Mænd bleve dræbte, og at dette Mord skeede paa Bessested, saa lidet fæster jeg Troe til det øvrige, efterdi saa mange andre tilforladelige Mænd i deres haandskrevne Beretninger ikke mælde et Ord derom: Det eeneste sige de, at da Christian Skrivere blev overfalden paa Gaarden Kirkebol, hand endelig kom levendes ud af Huset, men at hand med en Landse fra neden op blev ihielstungen af een der tiente hos bemældte Thorun, efterdi de ey paa anden Maade kunde faae ham dræbt, fordi hand havde en Harnisk paa.

saa de havde faaet hvad deres Misgierninger havde fortient, derhos beder Kongen ham og, at hand vilde bære Omsorg for, at de forberørte Mordere kunde paagribes, saa de tilbørlig kunde vorde straffede. Da og Paul Hvitfeld i bemældte Aar blev sendt til Island, var det een af de Poster, hand efter sin Instruction havde at iagttage, at hand skulle giore sin største Fliid dertil, at faae disse ugudelige Mennisker i sine Hænder, og at lade dem dømmes efter Fortieneste paa Althinget. Men da 16 af disse Mordere med Flugten havde salveret sig til Engeland, andre andenstæds hen, den Bonde paa Kirkebol, hvor Mordet var skeet, og en anden ved Navn Biørn undtagne, hvilke bleve halshugne og lagt paa Steil, saa blev Hr. Sigurder Jonssen rolig siddendes i sit Embede, fordi hand, da hand havde en god Samvittighed, ey fandt Aarsag at frygte for noget, hand blev og ved Inqvisitionen aldeeles uden Tiltale, efterdi man var overbeviist om hans Uskyldighed, ja hand fandt saa liden Behag udi sin Faders og Brødres Opførsel, at hand selv udi den Troskabs-Eed hand med andre underskrev, erklærede dem for Oprørere (*) Denne Kierligheds Gierning lod hand see mod disse sine døde Paarørendes Legemer, at hand i efterfølgende Foraar 1551. af 24. eller 30. Mænd lod dem opgrave paa Skalholts Kirke-Gaard, og føre dem til Holum. Paa det de ved denne Liigfærd endog efter deres Stand maatte distingveres, saa blev ved Are Jonssens Liigkiste een Bielde eller liden Klokke fæstet, ved Biørn Jonssens 2 og ved Jon Arasens 3, at der saaledes kunde ringes over dem den heele Vey igiennem, hvorvel det ikke gik saa stille til, i det der blev ringet med alle Kirkens Klokker, hvor de kom forbie med Liigene. Da de kom til Holum, bleve de ved en stor Forsamling nedsatte i Dom-Kirken. Hvad for Mirakler der samme Tiid skal være skeet, at de, som rørde ved deres Liig-Kister bleve curerede for Øyen-Svaghed, &c. &c. agter jeg ikke værd viitløftig at anføre, dog maaskee kunde Paven og hans Creature eengang faae i Sinde nøyere at lade dem undersøge, efterdi Biskop Jon maaskee saavel som mangen een af deres Martyrer, der ved

(*) Den Feyl bør derfor hos Hvitfeld rettes, naar hand l. c. ad An. 1552. p. 1547. siger, at Paul Hvitfeld lod rette og aflive Biskop Jons to Sønner.

ved at sette sig op mod Øvrigheden have fortient en Canonisations-Act af dennem, kunde meritere en Plads blant deres Helgene, og i saa Fald kand Magnus Biørnson i sin Beretning om Biskop Jons Levnet og Forhold give dem Anledning til nøyere Undersøgning.

§. 19.

Præsterne i Holum Stift forsamlede sig, efter at deres Biskop var af Dage, for at udvælge en anden i hans Stæd, og faldt da de fleestes Vota paa hans Søn forbenævnte Hr. Sigurder Jonssen, hvorover de og udstædde deres Udvælgelses Brev beseglet af 24. Præster, men eftersom Hr. Sigurder ikke strax ville samtykke udi samme, saa vendte man først sine Tanker paa Jon Finbogasen, der var Prior paa Mødrevelle Kloster, og siden paa een ved Navn Hr. Biørn Gislesen, hvilken blev udvalt og af alle samtykt at være Holum Bispedømmes Vicarius indtil videre. (*) Men i det samme kom 2 Kriigs-Skibe til Landet, der bragte en Biskop over Holum Stift med sig, nemlig Hr. Olav Hialtesen. Endskiønt Hans Majestæt Aaret tilforn nemlig 1550. som allerede er bleven anført, havde befalet Geistligheden i Holum Stift, at udvælge en anden Biskop i Jon Arasens Sted, og særdeles havde navngivet Hr. Gisle Jonssen, at de hos deres Vall skulle reflectere paa ham, saa findes dog ingen Efterretning, at det dermed skulle være kommen til nogen effect, og have de uden Tvivl ved B. Jon Arasens voldsomme Forhold ladet sig afskrekke, at fuldbyrde Hans Majestæts Villie, som man og let kand slutte, at der endnu i samme Stift vare fleere, hvilke havde større respect for Paven end for Kongen, og at man derfor ikke har giort sig nogen Samvittighed over, at sette hans Befalninger til Siide. Da nu Hr. Olav Hialtesen indfandt sig i Kiøbenhavn, og bragde en udførlig Efterretning, hvor forvirret Tilstanden var i Holum Stift ja i heele Island, da

L hand

(*) Saaledes heder det om Biørn Gislesen i en Dom, hvilken 1551 Mandag og Tiisdag for Philippi og Jakobi blev fældet, (at Biskop Jon Arasens Børn skulle arve ham, fordi hand ey havde været viet til Broder eller Abbed,) at hand var udvalt, at være Holum Bispedømmes Vicarius.

hand med sit Exempel beviiste, hvad de havde at vente, der ville sige et Ord mod det, som ey var efter Jon Arasens Hoved, da man tillige fandt hos ham en redelig Gudsfrygt og et oprigtigt Sindelav, at see Guds Ord efter de Prophetiske og Apostoliske Skrifter forkyndet og forfremmet udi sit Fæderneland, blev Hans Majestæt bevæget til en inderlig Medlidenhed over den tunge Skiæbne, der var overgaaet denne Mand. Det første hand derfor giorde, var det, at hand igien satte ham i det Embede, hand saa utilbørlig var udstødt fra, og udi følgende Kongebrev gav ham Lovaaes Kald igien, hvilket hand tilforn havde betient:

C. 3.

Giøre alle witterligt att thenne breffuiser her Oluff hieltasen haffuer nu weritt for oss mett en dom, som Biscop Jon for norden paa wortt land Jsland mett XII. prestemend haffuer besiglet oc vdgiffuitt. Jndholdindis att the haffue dømpt hannem fran hans kirke oc Beneficier som er loffaas, Sameledis haffue the dømpt hannom till en vdsleger for nogen attskiellige sager, som same dom ydermere therom vdviser oc indholder. Tha eptherthi att wij forfare, att same dom er vdgiffuitt, paa had, og aldelis emod wor ordinantz som Wij om religionen haffue ladett vdgaae, haffue Wii mett wor elskelige Danmarckis riiges raad, aldelis dømpt same dom som for^ne^ Biscop Jon oc XII. prestemend vdgiffvitt haffue død oc machtesløs att were, oc ey att komme for^ne^ Her Oluff eller hans arffuinger til hinder eller skade y noger maade, Oc skall for^ne^ Her Oluff strax mue egen annamme Loffaasen som hannom er aff for^ne^ Biscop Jon frandømpt. Oc thet nyde bruge og beholde mett all sin rente oc rette tilliggelse herepther som hand thet tilforn hafft haffuer, Thi forbiude wii alle ehuo the helst ere eller were kunde Serdeles wore fogitter Embitzmend geistlig oc werdzlig og alle andre for^ne^ her Oluff heremod paa for^ne^ Loffaas att hindre eller vdj nogen maade forfang att giøre vnder wor hylliste og naade. Datum Flensborg torsdag post Dnicam Quasimodogeniti 1551.

Men

Men Hans Majestæt, fandt ham og af den Capacitet og Retfindighed at være, at hand kunde betroe ham heele Holum Stift, og den Indretning, hvilken derudi maatte gjøres, for at faae den Lutherske Religion indført. Til den Ende sendte hand Hr. Olav Hialtesen med Hr. Axel Juul og Hr. Christopher Trundsen i bemældte Aar 1551. til Holum, der at indrette alt efter Kongens Villie. Hans Majestæt havde nemlig udi et Rescript til Rigens Raad, der vare forskrevne, at være tilstæde i Kiøbenhavn Dom. Judica 1551. givet sin endelige Meening tilkiende, at hand ikke længere ville taale Bispop Jon Arasens lovstridige Forhold, men lade tvende Skibe løbe for Norden under Island, Oc der først, (som det heder i Konge-Brevet,) wille wij lade mett villie handle mett Biscopen for Norden, oc thersom hand ikke will lade sig till handell, oc skikke sig tilbørligen, Tha wille wij mett wold lade handem nederlegge. Dette Brev er dateret Flensborg Fredagen næst efter Søndagen Oculi. Derpaa fuldte en anden Kongelig Mandat til Herr Eske Bilde dat. Dom: Qvasimodogeniti, saaledes blant andet efter Originalen lydende:

Wij haffue for then whorsomhedtt som thenn Biscop for norden haffuer brugt seg emod oss oc wore Wndersotthe, oc haffuer grebidt oc fannget vor superintendent for sønndenn, oc thennd superintendent tilffornn wor for sønden. haffuer hannd ladett vpgraffue oc ladett fordit wdenn kyrcke &c. med andre wtilbørlige stycker, som hannd seg emod Os (forseet) haffuer, Thett nu saa mett wore Elskelige Riigens Raadtt, som her tiillsteede ere beraadslaaet, at wij wille nu strags afferdige oß Elskelige Axel Jull wor mannd oc tiennere og Chriistopher Trunnsenn mett thuenne Orloffs skibe, att løbe thermett for nordenn paa Islannd oc schulle the were bemanndett saa the schulle kunde giøre lanndganngh mett iij c (300.) werafftige karlle oc besøge forne Biscop for nordenn hanns søner swaager oc alle hanns Anhangh oc giøre theriis allerstørste flyed til att giøre thendem nederlagh - - - Sameledis haffue wij (besluttet) att oss elskeliige Otthe Styessenn wor manud oc tiener schall løbe

mett wortt skiib Dauit for søndenn, Oc ther tilmett ett skiib som the kiøpnehaffuenuske schulle wdreede, Oc schall forne Otthe styßenn were Ic (100) mannd sterk, som hannd schall kunnde giøre Landganng mett . . . Och schulle alle the dannske karlle haffue lannge Røer, Atj therfore wille thett saa bestylle att the tage gode haruisk werge oc lange Røer mett thendem . . Schreffuit paa wortt slott Flensborigh søndagen quasimodogeniti Aar MDLI.

Vnder vort Signet.

Den Instruction, som Hr. Otto Stigsen bekom, at hand med 100 Mand skulle gaae til Skalholts Stift, dempe de Uroligheder, hvilke sammesteds maatte forefindes, sette Hr. Morten Einersen paa frie Fode, eller hvis det ikke skulle være mueligt, da beskikke en anden til Biskop i Skalholths Stift, har jeg ved Hr. Justitz-Raad og Archivarii Langebecks Godhed faaet at læse i Original, hvorfor jeg er pligtig herved at takke hannem, og haaber jeg, det vil være Læseren behagelig, at den her vorder infereret, særdeeles da paa de Stæder, hvor derom Efterretning skulle formodes, lidet eller intet er at antreffe.

Erende oc Werffue som wii Christian mett guds naade, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis konning, hertog vdi Slesuig holsten Stormarn oc Dytmersken Greffue vdj Oldenborg og Delmenhorst, haffue tiltroett oc befalett oss Elskelige Otte styeßen vor mand thienner oc Embitzmand vdi listeleen, att skulle paa wore wegne Paa wortt landt Jsland, Wdrette.

Først haffue vi affferdigett oc befalett forne Otte stißen, at løbe mett wortt skib Daudt for sønden paa Wortt land Jsland, oc naar hand ther Ankommer skall hand giøre Landgang mett ett hundrett mand eller saa sterck som hand kand worde, Oc strax mett allerbeste lempe besøge thn whørsam

Biscop

Biscop Jon for norden oc hans tuende sønner, swoger og Anhanger som haffue wtilbørligen oc som wtro Wndersotte handlett sig emod oss, oc giøre thennem nederlag aff theris yderste macht oc formue.

Sameledes thersom hand kand offuerkomme forne then whørsom Biscop oc tuende hans sønner, oc swoger, Tha skall hand fengklig thennem paagrübe, oc thennem til oss forskicke.

Thisligeste skall forne Otte styeßen giøre sin største flüd till, att handle mett then menige mand for sønden Att the kunde komme till hørsom, Oc thennem lade forsamle paa en beleylig tüd oc sted, Oc ther lade then menige mand giøre theris hyllinge og swere oss oc hogborne første hertug Frederick wor kiere søn, oc eptherkomer konninger y Danmark oc Norge huldskaff og thro thieniste, oc thet tage nogachtige beschreffnitt, som thet sig bør.

Therneſt wille wij, att thersom forne Otte styeßen eller the andre wor befalingsmennd som wij have forskickett for norden, paa Jßland, kunde fange her Marthen, som wij lod sette til Superintendent for sønden, løß aff thet fengsell som forne biscop Jon haffuer handem vdj sett, Tha skall hand sette hannem till superintendent egen for sønden, Thersom forne her Marten icke kand komme løß, tha skall forne Otte styeßen haffue fuldmacht att sette en anden skickelig mand till Superintendent for sønden, Huilcken hand thertill tyckis best were, till saa lenge wij anderledes therom tilsigendes worder, Oc skall hand befale thett menige Clericij, oc Geistlige personer, att the rette thennem epther, att were hannem, oc wor Ordinantzs, som wij om Religionen haffue ladett vdgaae vndergiffuenn. Oc sticke thennem ther epther vdi theris lerdom, oc wdj andre maade eptherſom forne her Morthen, eller oc then Superintendent som Otte styeßen thertill forordinerer, thennem therom wnderuisendes worder.

Oc therſom fornøden er tha ſkall for^{ne} Otte ſkyeßen bliffue vdj winterlag paa for^{ne} Jſland, oc beholde ſaa mannge werafftige karle hoſſ ſig, ſom hannem tøckis behoff giøris, oc therſom icke giøris behoff, att hannd bliffuer paa for^{ne} Jſland y winterlag, Tha ſkall hand ſette en fogett ther paa landett, wdj ſitt ſtedt eptther wortt breffs liudelſe, ſom wij hannem therpaa mett ſig giffuit haffuer; Oc ſiden løbe mett ſkib oc folck tilbage til kiøpnehaffn. Oc vdj alle maade hervdinden, ramme oc giøre wort oc riigens gaffn og beſte ſom wij hannem tiltroe. Giffuitt paa Wortt ſlott flensborg Torsdagen epther quaſimodogeniti ſøndag Aar MDLI.

Vnder Wortt ſignett

Chriſten

(L. S.)

Paa ſamme Dag bekom og Hr. Axel Juul Embeds-Mand udi Asminnde Kloſter og Hr. Chriſtoffer Trundſen Embeds-Mand udi Ebelholt Kloſter deres Jnſtrucion, hvilken var ligelydende med den, ſom Hr. Otte Stigſen blev meddeelt, undtagen i efterfølgende Poſter:

1) at de ſkulle løbe for Norden paa Landet, og giøre Landgang med 300. werhafftige Mænd, og giøre Biſkop Jon Araſen Nederlag enten paa den Gaard hos Holum, ſom hand havde ladet beſæſte, eller andenſtæds paa Jſland, hvor de ham og hans Tilhængere overkomme kunde.

2) at de ſkulle handle med den meenige Mand for Norden, ſaa de kunde komme til Hørſom.

3) at de ſkulle tilſkikke Herr Olav Hialteſen, at være Superintendent over alt Holum Stift, til ſaa længe Hans Maje-

Majestæt anderledes derom ville tilsige, derhos og befale det menige Kleriſie og Geiſtlige Perſoner, at være hannem og Ordinantzen undergivne, og at de ſkulle ſkikke dem efter ſamme udi deres Lærdom, og i andre Maader, efterſom Hr. Olav Hialteſen derom ſkulle underviiſe dennem &c. &c.

Hans Majeſtæt maae have foreſtillet ſig, (uden Tvivl efter de Beretninger, hvilke Tiid efter anden indløb) at denne expedition ey ville afgaae uden ſtor Banſkelighed, og at det heele Land var i Oprør, ſom dog ikke videre kunde ſiges end om Jon Araſen og hans Tilhængere, derfor tilſkrev hand en Deel i Landet, hvis Troſkab hand ellers havde erfaret, takkede dem for den Lydighed, de havde udviiſt, befalende dem derhos, at de ey ſkulle giøre Jon Araſen nogen Biſtand. Diſſe troe Underſaatters Navne fortiene her at conſerveres, efterdi de vare Mænd, hvis Dyd og Ærlighed Kongen ſelv ſatte Priis paa, og vare de følgende: Ormer Stulleſen Lav-Mand for Norden og Veſten, Erland Thorvardſen Lav-Mand for Sønden og Øſten paa Island, Paul Vigfuſen paa Hliiderende, Einer Eyolfſen i Dal (andre nævne ham Eyolf Einerſen) Biörn Erlandſen paa Ketelſtad, Biörn Jonſen paa Evinderaae, Thorlef Grimſen paa Modrevelle, Thorſten Finbogeſen i Hafrefelstunge, Jon Magnuſſen paa Svalbard, Orm Jonſen paa Drafleſtad, Eyel Jonſen paa Skard. (*) I ſær blev Dade Gudmundſen et Konge-Brev tilſkikket, hvilket jeg og her vil tilføye, da jeg tilforn har anført nogle til denne Mand:

Vii Chriſtian mett Guds Naade &c. &c. Vor Gunſt tilfforñ. Viidt, att ſom teg uden thviffuel vitherligt er huorledes att theñ vhørſom Biſcop Jonn for Norden haffuer grebit oc fangitt vor Superintendent for Syñdeñ oc wpgraffuit themn Superintendent ſom tilfforn wor for Syñdeñ oc ladit hañem begraffue wdeñ Kirke Gaardeñ, oc ſatt een af Wore

(*) Da Hvitfeld l. c. p. 1546. anfører diſſe Navne til deels urigtig, ſaa kand de herefter corrigeres.

Wore Laugmend aff sitt Embit, oc een aff hands Sønner i hands sted till laugmand, mett mange andre Utilbørligheder oc Utrohed samme Biscop seg emod oss beviist haffuer. Tha eptherttij Vij forfare, att thu alletiid haffuer schiched oc hanndlett teg emod oss, Vor Foget oc folck, som een thro och hørsom Undersaatthe burde att giøre, bede Vij teg endnu oc ville, at thu schicher teg herepter som een troe Undersaatthe bør att giøre, och est Vore befallings Mennd som Wij tid nu mett wort Kriigs folck forschichendes worder, hørige, lyduge oc følgagtige udij huis Maade the teg paa Wore wegne tilsiigendis vorder, oc alldeelis ingen Hielp eller Bystand giøre for^ne^ Biskop eller nogenn hanns Anhenger i noger Maade. Wij wille were teg enn naadig oc gunstig Herre oc Konningh oc lade teg holle wed loug skiel oc Rett oc ey tilstede teg att skee nogen Wrett. Her viidt att retthe teg epther, oc lad thet inngenlunde. Befallendes teg Gud. Giffuit paa wort Slott Flensborrig Thorsdagen epther Søndagen Qvasimodogeniti 1551.

Vnder wort Signett.

CHRISTIAN.

At og Indbyggerne i Holum Stift kunde vilde saavel Aarsagen, hvorfor Hans Majestæt havde ladet sine Kriigs Skibe løbe til Island, som og, hvad Kongen ventede af dem, hvis Biskop Jon skulle giøre de Udsendte nogen Modstand, og hvad de kunde vente sig af Kongen, saafremt de i nogen Maade ville vise sig gienstridige, saa blev dem med Hr. Axel Juul og Hr. Christopher Trundsen følgende Konge-Brev tilskreven.

Vi Christian &c. Helse etther alle wor Wndersotte prelatther presther bønder och Menige almue som bygge och boe offuer altt huolle stigtt paa wort land Islandtt Euindeligen mett gud och Vor naade. Wiider att wij nu haffue afferdigett oss elskelige Axell Jwll Wor Mand tiender och Embitzmand

bitzmand vti aſmind cloſther och Chriſtoffer truendßen (*) Embitzmand vti Ebbeholtt cloſther mett thuenne wore ſkiibe och mett ett tall krigs folck och thermett att løbe for Norden paa Vortt land Jßlandtt oc ther giøre then whørſomme Biſcop Joen for Norden hans tuenne ſønner ſuoger och alle hans Anhenggere ſom wtilbørligen haffue ſkiickett thennom emod oß nederlag och ſtraffe thennom ſom wedbør Och huilcke aff etther ſom wille giøre thennom hielp och byeſtandt och emodſtaae forne vhørſom Biſcop Joen och hans anhang och giøre thennom nederlagh Thaa ſkall thet Were huer tilgiffuitt altt hues hand ſeg emod oſſ forßeet haffuer Thii beede wii etther alle och huer ſerdeles ſtrengeligen binde atti ere forne Axell Jwll och chriſtoffer truendßen hørrige lydige och fylgeafftige vti hues mode the etther paa Wore wegne tilßigendis worder och aff etthers yderſte magtt och formuge ere thennom behielpelige att giøre forne Biſcop och hans anhænggere modſtand Sammeledis atti och paa beleylige tiid etther forſamble nar och huor forne Axel Jwll och Chriſtoffer Truendßen etther om tilßigendis Worder Och thaa retthe etther epther att ſuerrie Oſſ oc høgbornne førſte Hertug frederich Wor kiere søn och eptherkommer konninger i Dannemarck og Norge huldſkaff och tro tieneſte ſom i Oſſ etthers rette herre och konning pligtige ere. Wij wille egen lade etther holle wed lough ſkiell och rett Ey tilſkedendes nogen aff etther att wforrettis i nogen mode Fordriſther ßig oc noger till Entthen gieſliige eller werdzſliige heremod att giøre eller och giør forne Biſcop eller nogen aff hans anhenger nogen hielp eller byeſtandtt thet were ſeg ehuad mode thet helſt vere kandtt Thaa ſkall forne wore beffalingsmend lade ſtraffe thennem therfor paa liff och goetzs Her kandtt Huer Wide att tage ſeg ware for ſkade: Datum Flenßborg Torßdagen eptther Sønndagen Quaſimodogeniti ſøndag Aar MDLI.

CHRISTIAN.

M §. 20.

(*) Hr. Chriſtopher Trundſen var beſkikket til Admiral paa de 2 Kriigs-Skiibe, der bleve ſendte til Island.

§. 20.

Dog da foranførte Herremænd kom til Island, fandt de det gandske anderledes end de havde formodet. Havde det tilforn udseet i Landet som paa det brusende Hav, hvor Storm og Uveyr true Skibene med Undergang og Skibbrud, saa var nu alt, ved det at et uroligt Hoved var borte, bleven rolig og stille, hvorfor det ikke heller kostede Kongens Sendebud mindste Vanskelighed at faae det efter Ønske udrettet, som dennem var anbefalet. Folket i Landet var villig til, at aflegge den dem forelagde Eed, at de nemlig ville være Kong CHRISTIAN III. og alle hans Efterkommere Kongerne i Dannemark huld og troe, og aldrig enten ved Venskab Lokkelser eller Truseler lade sig giøre affældige fra Kongen. Jeg har læst adskillige Afskrifter af denne eedelige Forpligt, hvilken Islænderne den Tiid giorde, som og af den Dom, der blev fældet over Jon Arasen og hans Sønner paa et Stæd kaldet Oddøre, men som derudi en mærkelig Forskiel findes, saa har det om saa meget meere fornøyet mig, at jeg ved vores berømmelige Archivarii Hr. Justitz-Raad Langebecks Godhed har faaet Originalerne at see, og er jeg visse paa, at, hvis ingen anden, dog Islænderne vil viide ham Tak derfor.

De for Norden og Vesten paa Island bleve Mandagen efter Barnabæ Apostoli Dag, som var den 15. Junii i Eed tagne, hvilken Eed saaledes lyder:

Wij Efftherskrevne Oluf Hialtaßen Byscob oc Superintendens wdj Hioole Stygt, Thomes Erickßen abbett wdi mwnketweraa klosther, Sygwrdth Jonßen Official tiill Greniastadt (*) Biørn Gysleßen tiill Mødruwell klosther, Goskalt Jonssen officiall Thorssue Joenssen tiill Swrby, Joen mattiasson tiill Bredebolstedt, Lopter petherssen tiill widedalstunge Hogne Petherssen tiill Hoskildstedt, Magnus Gudmund-

(*) Denne Herr Sigurd var Biskop Jon Arasens Søn.

mundſſen tiill Guddall Gudmynd Biørnſen tiill Fagrenes oc Stole Eynerſſen tiill meelffeldt Szom Sognepreſtere ere, Oermer Stolaſſen Laagmand Thorſten Fenboſſen, Thorloff Grymſſen, Poffuill Grymſſen, Tormod Areſſen Szom Sytzelmendt ere, Joen Magnuſſen Oermer Jonſſen, Eyner Bryndelſſen Magnus Biørnſſen Gyſle Hogenſen, Gyſle Joenſſen Thorſten Semonſſen, Thorberck Beßeſſen Ewinder Gunderſſen, Haedler Eyeldſſen Szom Sworne Lauretiſmend ere, Nicolaus Thorſtenſſen, Fweſſ Thorſtenſſen, Grym Thorlofſſen Magnus Jonſſen, Brynyld Jonſſen, Petther Eynerſſen Thordt Petherſſen Thorgrym Gudmundſſen oc Thome Thorgrymſſen mett Menige Bønder oc almoe heer paa yſlandt foer Norden oc Weſten wdj hole boendis Giøree alle witterligt oc kiendis met thette wort obne Breff, foer oſſ, wore arffuinge oc efftherkomere, Att efftherthy then almectigſte Gwdt aff Syn Guddommelige nade oc forſyffne wden ſtoert Bloedts wdſtyrtning haffuer nw affſtylth oc nederlagdt thette Skadelige wprøer, wenighedt oc tuedracht Szom heer paa landit formedelſt then whørſom wgudelige oc affalden Byſcob Joen Hans Szønner oc Anhenger en tiidlangh (thetzweer) werit haffuer, Szaa oc efftherthy Stormectigſte Hogbornne fiirſth oc heer Her Criſtiann konningh Fredericks Szønn Dannemarckes Noriges Wendis oc Gottis koningh Hertugh wdi Sleßuigh Holſthen, Stormarn oc Dytmerſken Greffue wdi Oldenborigh oc Delmenhorſt woris allernadigſte koningh oc Heer haffuer nw aff Criſtelige myldhedt Szaa oc aff Sønderlige Gunſt oc Nade Spaerdt, oc forſkonit oſſ, woris høſtruer oc Bøørn, oc thette hiele landz indbøggere, ycke offuer oſſ eller thennem at haffue ladit Straffuit (efther thenne woris Store Brøſt oc forſemelße) met theſſe Hans Nades koninglige Maieſtatz weldige krigsfolck nw heer paa Landit Szaa well Szønden ſom Nordenlandz met Syn konniglige Hogmectighedtz orlogs Skibßflode Nw indſkickit Szammeledis efftherthy Thetthe forbeneffnt woris Federnelandt yßlanndt haffuer Stedtz oc aff Arildtz tiidt legith oc hørdt, oc endtnw er eth

tiilhengende lydmoedtt wnder Norgis Riiges Krone watskyldt, Tha haffue wi loffuit, hwldit oc Sworit paa Hans Nades koninglige Maiestets wegne theße tuende Hans Nadis ko. Ho. Beffalingsmendt hiid tiil landit met samme kriigs macth nw indskickit Szom er Erlige oc Welbyrduge mend Cristoffer trwadssen Høffuitzmand tiill Ebbelholt oc Axell Jwll tiill Willistrup Huldskab, Mandskab Eedth oc troff thienist Wdi Szaa made At wij wydt krafft oc macth thette wort obne Breffuis oc Segell paa wore egne ßaa oc Menuge landßens Indbøggers wegne heer foer Norden oc Westen, engen wnderthagenne Andelige eller werdtslige aff them nw føedth ere eller heer efther kome skulle tiill euige tiidt Alle endrecteligen oc huer y ßeer mett handth mwndt oc hierthe; loffue Swere oc forplicthe oß paa wores oc thieris Cristelige troff, Ere oc Seelß Salighedt Szaa oc wnder lyffuits oc Guotßes forthabelße, Wden all wndskildinge eller Hielperede at wille oc Skulle were oc bliffue Hogbemelth Woris aller Nadigeste Koningh oc Heer Koningh Cristiann Koningh Fredericks Szøøn Theßligeste Stormectigste Hogboren Fürste oc Heer, Heer Frederick Wdnald Koningh tiill Danemarck oc Norigh Hertugh wdi Sleßuigh Holsthen Stormarn og Dytmersken Greffue wdj Oldenborigh oc Delmenhorst Hans Nades Ko. Maiestets kiere Szøøn Szaa oc theris effther komere konigher wdj Danemarck oc Noriigh en effther then anden till Euige tiidt Hwldth oc troeff, Hørughe oc lyduge, Wndergiffuene oc følligactige, theris koningliger Maiestaet Beste oc gaffnn at ramme oc wyde Szaa oc theris Aergisthe oc Skade aff all woris yttherste macth oc formuge at affwende oc tiilbageholde, Aldrige nogne theris koninngliger Hogmecthighedt at affalde eller fraawighe huercken formedelst nogen woldt eller macth ther oß kunde fraatrenge Ey helder wydth Gwnst Lockelße eller Benegungh eller formedelst nogitt Andet mytdell ther oß mett eller emodt wære kanndt, Szaa Sandingen hielpe oß Gwdt allermectigste oc Sytt helige Ordth Tiill thetz yttheremere Wyndisbyrdt oc betre Foruaringe,

ringe, at thenne forskreffne woer oc menuge Yslandz Indbøggers Eedth oc Hyldyngh heer for Norden oc Westen boendes fast oc wbrødeligen wydt alle Syne ordt puncther oc articler wdi alle made efther som forskreffuit Stander tiill euige tiidth wfforkrenckelig holdis Skall Ere wij forskreffne presthemendt Laugmand Sytssellmendt laagretismendt met andre besthe oc frommeste mendt tiilbedit oc aff alle forne Landz Indbøger beffalit oc fwldtmacth giffuenne paa woris egne oc alle theris wegne at henge woris Indsegell oc Signether neden thette woris oc theris obne Breff Szom Giffuit oc Skreffuit er heer paa Yslanndt paa odderøøre y søffurdth Thenn Mandagh nest effther Sti Barnabe Apostoli Szom er femthinde dagh Junii Manitth Aar effter Gudtz Byrd MDL paa thet fiirsthe.

Herr Otte Stigsen og Germund Thorbensen Commandeur paa Skibet David toge ligeledes dem i Skalholt Stift den 30. Junii paa Oxeraae Thing i Eed og de som i heele Stiftets Navn og paa alle Indbyggeres Vegne aflagde denne Eed vare Biskop Morten Einersen, Snorre Hialmsen i Holte, Einer Einersen i Wallenes, Arne Arnesen i Hiterdal, Gisle Jonsen i Selardal, Jon Thorleffsen i Gufedal, Biörn Olaffsen i Stad i Grindevig, Jon Biörnsen i Odde, Odder Halldorsen i Borg, Einer Olufsen i Garde, Freistein Grimsen i Stafholt, Eyolfer Grimsen i Melum, Jon Einersen i Gördum, Simon Jonsen i Kalfholt og Jon Halldorsen i Öre allesammen Præster. Erlender Thorvaldsen Lav-Mand for Synden og Osten, Povel Fusesen, Eggert Hansen, Jon Thorvaldsen, Jon Biörnsen, Dade Gudmundsen, Philippus Ranolffsen, Arne Gislesen, Orm Jonsen, Jon Jonsen, Hallur Olafsen, Thorlev Paulsen, Brander Einersen, Sigurder Oddsen, Arvid Jonsen, og Biörn Jonsen Lavrettesmænd. Dette Hyldings-Brev er ellers gandske overeenstemmende med det ovenanførte for Holum Stift, undtagen at Biskop Jon Arasen derudi nævnes Jon Arvitsen.

Efterat saaleedes det heele Land uden ringeste Modstand havde erklæret sig, at beviise Kongen og det Kongelige Huus Lydighed og Troskab, fandt Hr. Axel Juul og Hr. Christopher Trundsen det fornøden, at lade undersøge de grove Excesser, hvilke Bisskop Jon Arasen havde forøvet, og om noget til hans og hans Sønners Undskyldning kunde være at anbringe. Til den Ende maatte Lav-Manden for Norden og Vesten med tiltagne Sysselmænd, Lavrettesmænd og Bønder 24. i Tallet efter foregaaende Undersøgning udstæde en Dom over Bisskop Jon Arasens Adfærd, hvilken da faldt saaleedes, at Jon Arasen og hans Sønner havde været Lands Forrædere, hvorfor og alt deres Gods rørendes og urørendes burde være forbrudt til Kongen. Denne Dom er i Island bekiendt nok under den Titul af Oddøre Dom (thi saa hedde det Stæd, hvor den blev fældet) men jeg troer, at faa af mine Landsmænd have seet den, og da den disuden tiener til et Beviis om det, jeg tilforn har anført, at nemlig Islænderne selv i de Tiider have anseet Jon Arasens Opførsel som et Forræderie, saa fortiener denne Dom her af Originalen at indrykkes:

Wii Efthne Oermer Stulleßen Laagmand Thorsthen fyndbogßen, Nycklaus thorsthenßen Fwsse thorsthenßen Oermer Jonßen Gyßel Jonßen Brynolff Jonßen Eynner Brynolffszen Thoermoedt Areßen Thorsten Szemonssen Jon Eynerßen Aerngrym Jonßen Brynolff Jonßen Biørn Thorwaldßen Magnus Biørnßen poffuill grymßen Eyner Sivrsen Thorsten Jonßen Jonn Grymßen Joen fynbogßen Jonn Stygßen Goskalck thomeßen Gwnder gyßlessen oc Haaldt eygelßen Sytßelmend laagrettiß Mendt oc Bønder Norden oc Westhen y Hole Byscob Stigt paa Jßlandt Giøre alle witterligt oc kiendis mett tetze wort obne Breff at Aar effther Gudtzs Byrdt MDLI. Then Tiisdag nesth efthr Sti Barnabe apli dagh paa Oddøøre huoß Øøsiurdt (*) heer

(*) Hos Canceler Hvitfeld l. c. p. 1547. læses urigtig Offveridt for Oesiord eller Walle, hvilket er det Herred, hvori Oddøre ligger.

heer paa forne Ylandt ware wij forsamlett effther Stormectze Hogborne fürstis oc Herris Heer Cristians koning Fredericks Szon Danemarckis Norgis Wendis oc Gottis koning Hertugh wdi Sleßuigh Holsthen Stormarn oc Dytmersken Greffue wdi Oldenborigh oc Delmenhorst woris allernadigste koning oc Herris Beffalingh om nogen Merkelige oc dreblige erende thette woris federnelandt oc Rige anliggende, Tha war Sckycket Erlige oc Welbyrdug Menndt Cristoffer trwndßen Høffuitzmannd tiill Ebbelholt oc Axell Jwll tiill Willistrup Høgbemelt woris alldernadigste Herris ko. Majestz Beffalingsmendt oc tha beklagede the hwrledis Byscob Joenn tiill Hole Stygt mett tuende Hans Szønner wydth naffn Aare Jonßen oc heer Biorn Jonßen ware Hans nadis konniglige Hogmectighed afffalden, Oc haffde segh wpsaeth oc førdth Affuindzskioldt emodt Hans nadis ko. Majestet, oc wilde ther tiill Giøre landit oc Landßens Jndboggere met thennom affeldige, Samme landt oc folck wdi Szaa made at fforrade oc wnder fremmidt Herskab at fforuende, emodt then Eedt Hwldskab, mandskab oc troff thienisth forne Byscob Jonn haffde ladet giurdt oc Snorit Hans nadis ko. Ma. formedelst en Hans egen Szønner Heer Syffuerdt Jonßen oc hanß Swager Ysløff Siwrß Szaa oc en hans egen prester Heer Oluff Hialtaßen. It. ath forskrne Byscob Jon wydt forne tuende hans Szønner mett offueruald oc macth loedth grybe oc Jndßetth Heer marthen Eynerßen oc førde ham fenckligẽ aff Syn egen Gardt Szom hogbemelt ko. Maiestz haffde indskicktt mett Breff oc Segell at uere myndnge Byscob oc Superintendent wdi Skaleholt Stygth heer Sønden lands Thesligeste wdi lige made Jndridit mett waldt wdj tuende kronens Garde, Szom kallis hwam oc Biernenes. ther wdthaget oc afførdt kronens oc kyrckens guoedts Szom hogbemelt ko. majestz haffde wndt oc forlent Brynyldt Jonßen oc Dade Bunde. wdi saadan oc mange andre made Hans Nadis ko. Hogmectigheds Breffue Segell Bwdt oc willy foracthet oc ryngwurdet Szaa oc mange Landtßens Jndbøg-

bøgger forarmidt, offuerfaldet oc fortrengdth, at hand mz same Syne Szønner aff Gudtzs wnderlige Forsyffn ere wdi same Syñe mysshandell døødt oc omkomit, Huilcken forne Byscob Jons oc hans tuende Szønners wtroffskab affaldt oc wprøøer oss oc menuge Landet wittherligt er, formedelst Huilcket wprøør Hogbemelt wor allernadigste Herre Ko. Maiest. Nøddis nw tiill mz these Hans nadis ko. Hogh. orlogs Skiib at indskycke heer paa Landitßaa well Szønden som Nordenlandz theße Hanß Nadis ko. ma. kriigsffalck, Sligh whørßomhedt oc forredery at nederlegge oc aff Stille, Landenns egen tiill Rolighedt oc querstedt at omwende, Syn nadis ko. Hogmectighed oc rygith tiill en merckelige omkosth oc besueryngh, Oc Szaeth forne Cristoffer oc Axell Jwll therfoer wdi retthe om forne Byscob Joenn mz same Syne tuende Szønner burde ycke effther Slygh theris wtrofffkab oc forredtlige gierninger at were landt Rademendt oc theres guoedtz at uere falden oc forbroeth wnder Hogbemelt ko. Maiestets oc Norge krone, Tha atspurde wii Thorloff Grymßen oc Joen Mogenßen ßom ware theris Børns formønder oc alle andre omstandendis om thet war nogne mandt ther wisthe eller kunde thennom emod ßaadan tiiltall og Skyllingher forantuorde eller wndskulde, tha Sware the Ney oc war engen thet wisthe mz retthe at kunde giøre eller bekenne efther slygh obenbarlige oc beuislige gierninger, Tha effther Slygh leylighedt Skillinger oc orsage ßom forskreffuit stander oc menuge landit wittherligt er Dømpthe wii effther woris Landiss logh oc rieth forskreyne Byscob Joenn Szaa oc forne Hans tuende Szønner Aare Jonßen oc her Biørn Jonßen reeth Landeraademendt at uere oc alt theris gwoedtz oc eygendom rørendis oc wrørendis ehuorßom helst thet findes eller wydh huad naffn thet neffnis kandt enthet wndertaget ßom thiñ mz retthe haffde tiillhørdt at were falden tiill hogbemelt woris allernadigste Hs. koninglige Maiestet oc Norgis Ryge for forbroth gwoedtz tiill euigh tiidt at were, allene wnderthagenne hues wirchelig gieldt effther Breff Segell eller

eller Sand wyndisbyrdt theraff efther Logen bethalis skall, Tiill yttheremere wyndisbyrdt henge wii woris Indsegell oc Synether Neden thze wort obne Breff, Giffuit oc Skreffuit Aar dag tiidt oc Stedt efther Som forskreffuit stander

Derunder 24. hengendes Indsegl.

§. 21.

Til Slutning paa denne Afhandling vil jeg endnu tilføye 2. Breve, hvilke Biskopen i Siellands Stift D. Peder Palladius til samme Tiid sendte til Island, da foranforte Herremænd ginge derhen. Begge kand tiene til et Vidnesbyrd om de Tiiders oprigtige og eenfoldige Skrive-Maade, og tillige om den Omhyggelighed denne Biskop havde, at see Tilstanden i Island i Henseende til Religionen forbedret, hvortil hand og saa meget mere var forpligtet, efterdi Hans Majestæt havde anbefalet ham, at have Tilsyn med Reformationen og Geistligheden i Island. Denne er og Aarsagen, hvorfor hand i disse Breve viser slig en Myndighed, at hand forbyder dem Prædike-Stolen og Lære-Embedet, som ville vedblive deres Papistiske Vildfarelser. Det første Brev er skreven til alle Præster i Holum Stift, og har uden Tvivl skullet være en Recommendations-Skrivelse for Hr. Oluf Hialtesen, at hand med dis større Beredvillighed maatte modtages af dem. Det lyder saaledes:

Petrus Palladius Doctor Superintendens ii Sielland ønsker alle Sogne-Prester och Sieleſørger paa Nørrefield ii Jſlañd Gudſ Naade och Miſkund.

Fratres in Christo charissimi. Det giør mig ondt aff mit ganske hiertte, saa sandt hielpe meg gud almectigste, att J haffue saa lenge hafft en ret Wlff for Bisp, som inted haffuer lertt wden att slyde och synderriiffue JEsu Christi Faar then blinde arme Jon Areson som icke haffuer

N lerd

lerd naar saa møgit som en arm finck eller pusille her y Skollen. Her er icke itt barn ii denne Skolle, som haffuer werit her itt Aar vnder sin Skolemester, att handt er eit beder end then som ii kalde Biscope. O Herre Gud, huilcken Biscop for Suin och icke for Folck, si cœcus cœcum duxerit &c. Derfor er thet icke wnder, at J ere ey io selffue ochsaa blinde en stor Haab aff Etther, och skulle findis saa dißuerre, ther saa rettsindige ere som thenne fromme Her Oluff Hielteson, der gudz sagllige ordt predicker rent oc klart. Vor Herre JEsus giffue ther, att J wore allesammen saadann som handt er, saa tuiler meg dog intet therpaa, att ther findis ey nogle Christne Hierter eblant etther, huilcket ieg forseer meg till then gode Her Sigurd Biscop Jons egen Søn, att handt icke samtøcker wdi sin Faders blindhed, tyrannie och grumhed, men holder det som hannd loffuit meg mett hand och mund, ther hanud waar her. Men alle eder, som wdi dette klaare Evangelii Lius wille hellder wandre y mørket end Liusit forkynder ieg paa mitt embetzs vegne Bandsz Kraapper att were, och forbiuder etther etthers preste embede endthill saa lenge att J rette och betre etther och holde etther efter Kongelig Majest. Ordinantz. Thi ieg haffuer skriffuit etther thil tilforn (*) hvad Siels faare y henge wdi, och thet aff then hellige Scrift: Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter, ego sangvinem illorum de manu tua reqviram, stabit anima tua pro anima illius, omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Dette faa y att betencke, och huilcke Sielemordere y ere, om y lenger lyde then wgudelige Mand at, och icke sørge Christelige for the arme fattige blinde folck, som skulle hente Saligheds trøst aff etther ved Jesum Cristum alleene. Huorlunde skall man salte noget siger Cristus sielff, naar Salted er wsmagende, hvorlunde skulle ii lerre andre, och ii wiide icke sielff Skilsmiß emellom loven och euangelium. At loven, det er, de tij Gudz budord, skulle predickis thill syndsens bekendelse, och gaa ret ij hierted mett anger och ruelße, och att euangelium skal predikis, thill syndsens forladelse att faa aff Gudz Faders blote och bare naade wed Jesum cristum woden all fortieniste, och att i saa predike the rette gode gierninger vdi samme ty budord att were troens fruct till Gudzs ære, och wore neste thill gode, och kaarsit derhos medt tholmodighed och haabet, att i kunde wel rede itt fattig syndigt menniske fra etther thill det ewige liff, och komme saa siden selff medt, wed then samme vor herre Jesum cristum. Her ligger etther stor mact paa. Gud giffue etther sin naade till thette altsammen. Amen. Hafn. Dominica Jucund. anno domini M.D.L.I.

Wnder min indsigell

Det

(*) Det Brev, Palladins her beraaber sig paa, har jeg ikke seet.

Det andet Brev er skreven til Præsterne i Skalholts Stift, hvilket jeg dog ikkun har seet en Oversettelse af i det Islandske Sprog, (*) hvoraf jeg har maatt betiene mig, og lyder denne Skrivelse saaledes:

Petrus Palladius Doctor Superintendens Sialandiæ.

S. D.

Dei Gratiam & Pacem per Christum Jesum, cum uera cognitione Euangelii & uera constantia & fide ad salutem vestram & gloriam Dei sempiternam. Amen. Amen.

Carissimi fratres in Christo. Sogne-Præster og Sieleførgere for Synden paa Island i Skalholt Stift.

Efter den Befalning, hvilken jeg Uværdige har faaet af Hans Kongelige Majestæt, vor allerkiæreste og naadigste Herre, at jeg skal have Tilsyn med Religionen paa Island, da er jeg baade glad og bedrøvet, saa sandt hielpe mig Gud den Almægtige.

Jeg er glad, at I ikke alle ere frafaldne efter Eders Superintendentes sal. Hr. Gissers Død, men at der endnu findes saadanne Hierter iblant Eder, som den ærlige Hr. Gisle Jonssen og hans Stall-Brødre have til vor HErres JEsu Christi hellige Ord og Evangelium. I bør have Tak, Ære og Salighed juxta dictum Christi: Qvi perseveraverit usqve in finem, ille salvus erit. Jeg paaminder Eder, at I fremdeles bliver i det hellige Præste-Embede efter den Naade, som Gud haver givet Eder. JEsus Christus vil selv være Eders Løn. Dan. XII. Qvi alios docent, fulgebunt in perpetuis æternitatibus &c.

Dernæst er jeg bedrøvet over Eder, som enten ere blevne fremturende i den Papistiske Lærdom hos dette klare Evangelii Lys, og endnu ikke ville samtykke og antage den sande Christi Lærdom, eller og efter Hr. Gissers Død igien ere frafaldne, da de viste Sandheden tilforn, men ey understode sig at vedblive Sandheden, for den ugudelige Biskop Jons skyld, hvilken af sin Blindhed og Raserie begyndte at gabe og brøle imod

(*) Jeg har havt adskillige Oversettelser af dette Brev i Hænderne, hvilke temmelig variere fra hinanden, dog meener jeg, at den skal være den beste, hvilken jeg har fuldt.

Guds Ord, ret ligesom en Orm eller en Madike opløftet Hovedet mod Solen, og maae dog strax falde ned igien, og bliver ligesom tilforn en Orm og Madike, men Solen har ingen Skade deraf. I som blive udi Eders Papisterie, haver at betænke, at saafremt I vil findes iblant de Udvalde Eder til Salighed, I endnu har at omvende Eder, at aflegge Eders Papistiske Væsen, og at annamme JEsu Christi saliggiørende Lærdom, saa I kunde blive salige. Men saafremt I ey ville vorde udvaldte og salige, og I ville høre dievelen til, da faaer I at blive som I ere, og da hielper ingen Paamindelse hos Eder. Qvi sordet, sordescat adhuc, & nemo perit, nisi filius perditionis &c. Eder forbyder Jeg paa mit Embedes Vegne, at betiene det Præstelige Embede, saa I aldrig hverken skal eller maae messe eller prædike, førend I forandrer Eder, bliver rette Præster, og forholder Eder efter Kong. M. Ordinantz. Derefter har I at rette Eder. Gud give Eder en god Omvendelse. Amen.

Men I som have havt to Tunger i een Mund, og skammelig ere afvigede fra Guds Ord, I har at læse St. Povels Sendebrev til de Galater; I har ved en sand Omvendelse at forbedre Eder, og saaledes ifremtiiden i JEsu Navn at begynde Eders Embede efter Ordinantzen. Men saafremt I ikke ville giøre det, da ere I Mænd, der fortiene at settes i Band, og de allerstørste Guds Forrædere, i det I har lagt Haanden paa Ploven, og derefter seer Eder tilbage igien. I ere ey beqvemme til Himmeriges Rige: Reuertimini ad me, dicit Dominus &c.

Den fierde Hob ere de, som hverken holde det med Christne eller med Hedninger; De faae at fare til den, hvilken de tiene. Gud den allmægtige leede Eder allesammen ved JEsum Christum i een Faarestie, at I alle maatte blive Eenige derudi, at arbeide paa det Eene Nødvendige. Amen. Hafniæ Dominica Vocem Jucunditatis Anno Dom. MDLI.

Sub meo Sigillo.

Histo-

